

Noms

Revista de la Societat d'Onomàstica

22 | 2024

Notícies

Novetats bibliogràfiques

Ressenyes

EMILI CASANOVA, JORDI COLOMINA I MARCEL SIFRE (cur.), *Constància i senderi en l'estudi lingüístic Miscel·lània en honor del professor Lluís Gimeno Betí* (2)

JOSEP LLOP TOUS, *Materials per a un estudi del paisatge pretèrit a ponent del Francolí. Les parcel·lacions com a arxius de sistemes pretèrits*

DAVID PALOMA, *Tot un món en català*

SALVADOR VILÀ, *Lluçanès*

Onomàstica i literatura

Articles

ROSA M. ANGLÈS, *Buscant significats sense trobar-los*

JOAN BELL-LLOC, *L'Eliana: un hagiopònim carmelità del s. XVI* (primera part)

JESÚS BERNAT, *Els arbres batejats entre Penyagolosa i el riu de Montlleó*

MANUEL COLL, *Un puig del Ripollès*

RUT NOLLA, *Les ciutats i els noms. Rutes onomàstiques a Reus i Tarragona*

La Societat d'Onomàstica i el seu fons bibliogràfic

VENTURA CASTELLVELL

El 19 d'octubre de 2024 es va fer a la Biblioteca Municipal i Pública Antoni Gaudí de Riudoms (Baix Camp) un acte organitzat amb la Societat d'Onomàstica per informar, justificar i, alhora, agrair l'acollida del seu fons bibliogràfic l'any 2019. Fons constituït bàsicament per llibres i revistes d'onomàstica del domini lingüístic català, que es pot consultar a la biblioteca de Riudoms i al *Sistema de Lectura Pública de Catalunya* a través del servei de préstec interbibliotecari.

L'any 1973 a la Sala de Comalats (Conca de Barberà) Ramon Amigó, Albert Manent, Enric Moreu-Rey i altres estudiosos, van projectar una entitat dedicada a l'onomàstica. El 1980 es va fundar a Barcelona la Societat d'Onomàstica que, durant 44 anys, ha portat a terme els objectius fundacionals: fomentar, divulgar, estudiar i defensar els noms propis i inventariar les fonts documentals i bibliogràfiques de contingut onomàstic, tasca que s'ha fet individualment i col·lectiva. Alhora, ha establert relacions científiques amb institucions similars organitzant cinquanta col·loquis, jornades o congressos (1973-2024), activitats que han fomentat l'onomàstica, generat posteriors

treballs, creat un destacat aparador onomàstic i un espai de relació científica per als interessats, a més de publicacions periòdiques i monografies: *Butlletí Interior de la SdO* (1980-2012, 123 núm.), *Monografies* coeditades amb l'ICC (1985-2014, 22 títols), *Full de Novetats* (2008-2013, 181 fulls), **Noms**, revista de divulgació (2014-2024, 22 núm.), *Onomàstica. Anuari de la Societat d'Onomàstica* (2014-2024, 10 núm.) i *L'Estralla*, col·lecció de monografies (2018-2024, 15 títols).

L'absència de local social no ha estat obstacle per gestionar les activitats administratives o de reunió, ni les bàsiques per assolir els objectius. Activitats que s'han portat a terme amb la col·laboració d'entitats culturals privades i públiques, sense l'esforç i la dedicació de les quals no s'haurien pogut celebrar col·loquis ni editar les actes. Aquesta situació ha portat la SdO a la itinerància, fent reunions en un pis particular, un local públic, un seminari eclesiàstic o en entitats culturals, com l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, impulsora i col·laboradora en l'edició de publicacions. Però, més sovint, s'han fet en espais estables, com la seu d'Òmnium Cultural, on hi ha l'adreça ofici-

al de la SdO; l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC), que durant vuit anys (2005-2013) va facilitar un espai per a la secretaria, i l'Institut d'Estudis Catalans, del qual la SdO és entitat adherida (2016), actual lloc de reunió i adreça del correu postal. La darrera entitat col·laboradora és la Biblioteca de Riudoms, a la qual agraim que aculli el fons bibliogràfic de la SdO des de l'any 2019.

La biblioteca de la SdO és conseqüència del conveni amb l'ICC (2005) que va permetre tenir un espai i una administrativa que va catalogar les publicacions existents i les que anaven arribant. La cancel·lació del conveni el 2013 obligà a traslladar la documentació de secretaria i el fons bibliogràfic a una casa particular. Les monografies sobrants coeditades amb l'ICC es van anar a buscar a un magatzem d'Artés (Bages) i els més 1.500 butlletins sobrants van anar a domicilis particulars de diverses poblacions. Posteriorment, les monografies es van lliurar als seus autors, els butlletins sobrants i llibres repetits es van repartir gratuïtament entre els assistents dels col·loquis i els fons va anar a la Biblioteca Antoni Gaudí de Riudoms.

Notícies

D'ací; onomàstica catalana

Podcast | Les Ones, espai literari: Entrevista al mestre en toponímia i escriptor Jesús Bernat

🔗 <https://sermaestrat.com/podcast-les-ones-espai-literari-entrevista-al-mestre-en-toponimia-i-escriptor-jesus-bernat/>

XIV Congrés de la CCEPC «Els rius: territori, societat i cultura». Àmbit 3: hidrotoponímia

🔗 <https://www.ccepc.cat/noticia/694/xiv-congres-de-la-ccepc-els-rius-territori-societat-i-cultura>

L'AVL celebra les XVII jornades d'onomàstica a la Nucia i Tàrbena. L'Acadèmia organitza diverses ponències el 8 i 9 de novembre, sobre la toponímia i l'antroponímia de la Marina

🔗 <https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2024/10/29/l-avl-celebra-les-xvii-jornades-toponimia-110814834.html>

L'arquitecte Josep Ferragut donarà el nom a un parc de Portitxol

🔗 <https://www.diariodemallorca.es/palma/2024/09/30/arquitecto-jose-ferragut-dara-nombre-108758940.html>

L'AVL dictamina que el topònim en valencià de Castelló de la Plana és el més adequat per a la ciutat

🔗 https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/castellon/avl-dictamina-toponimo-valenciano-castello-plana-adecuado-ciudad_1_11698253.html

L'informe oficial amb tot el que diu l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) sobre el topònim de Castelló de la Plana

🔗 <https://www.elperiodicomediterraneo.com/castello/2024/10/20/informe-oficial-academia-valenciana-toponimo-109794648.html>

Compromís al·lega contra l'eliminació de la forma exclusiva en valencià del topònim Castelló

🔗 <https://www.castelloninformacion.com/compromis-eliminacio-valencia-toponim/>

Garcia (Compromís per Castelló): «El PP vol castellanitzar el nom per odi al valencià»

🔗 <https://www.elperiodicomediterraneo.com/castello/2024/07/15/garcia-compromis-per-castello-pp-105661097.html>

L'AVL dona via lliure a Carrasco per restituir el topònim bilingüe de Castelló. L'Acadèmia ratifica que «la forma única» en valencià és «la correcta», però admet que «en castellà vagi per darrere»

🔗 <https://castellonaldia.elmundo.es/castellon/avl-via-libre-carrasco-restituir-toponimo-bilinguismo-castellon-OF21426855>

La capital de la Plana recupera el doble topònim Castelló-Castellón

🔗 https://www.elperiodic.com/val/castellon/capital-plana-recupera-doble-toponim-castello-castello_972747

«Castelló, nom únic»

🔗 https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/corbella-43-web_1721127078.pdf

Hipocorístics

🔗 <https://www.instagram.com/reel/DBVjfPctUP6/>

Podcast | Les Ones; Toponímia del Baix Maestrat. Amb motiu de les Jornades del Dia del Llibre, el passat 15 d'abril a Vinaròs, Albert Soler, doctor en filologia i història, va presentar el seu llibre *El nom dels pobles valencians*

🔗 <https://sermaestrat.com/podcast-les-ones-toponimia-del-baix-maestrat/>

Si encara no teniu el vostre nom o llinatge normalitzat, ara és el moment. El Gabinet d'Onomàstica del Servei Lingüístic de la UIB emet les notes informatives per tramitar el canvi al Registre Civil

🔗 <https://www.dbalears.cat/balears/balears/2024/08/31/396949/encara-teniu-vostre-nom-llinatge-normalitzat-ara-moment.html>

«Quan el nom fa (la) cosa»

🔗 <https://adhucacat.wordpress.com/2024/03/13/quan-el-nom-fa-la-cosa/>

Reparació històrica: Gràcia canvia el nom de tres carrers dedicats a santes pels de dones de la vila

🔗 <https://www.vilaweb.cat/noticies/gracia-nom-de-dones-vila/>

La Granadella (les Garrigues) estrena una ruta pel nucli històric per descobrir l'origen dels noms de les cases

🔗 <https://www.somgarrigues.cat/noticies/6756/la-granadella-estrena-una-ruta-pel-nucli-historic-per-descobrir-l-origen-dels-noms-de-les-cases>

Quatre noms nous per al nomenclàtor de carrers vilafraquí

🔗 <https://toponimiavilafraanca.blogspot.com/2024/08/quatre-noms-nous-per-al-nomenclator-de.html>

Els canvis de nom i de competències de les conselleries del govern d'Illa que en marquen l'orientació

↻ <https://www.vilaweb.cat/noticies/canvis-nom-competencies-conselleries-orientacio/>

Noms populars de carrers i d'espais de Vilafranca

↻ <https://toponimiavilafranca.blogspot.com/2024/07/noms-populars-de-carrers-i-despais-de.html>

Ibiza versus Eivissa: Normalitzar el topònim Eivissa és gairebé una heroïcitat

↻ <https://www.diariodeibiza.es/ibiza/2024/07/28/ibiza-versus-eivissa-normalitzar-toponimo-106162353.html>

«Dels noms de carrers en català»

↻ https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/corbella-43-web_1721127078.pdf

L'Ajuntament de Cabassers explica davant d'una seixantena d'assistents la decisió de corregir el topònim oficial

↻ <https://www.nord.cab/2024/07/13/lajuntament-explica-davant-duna-seixantena-dassistents-la-decisio-de-corregir-el-toponim-oficial-del-municipi/>

ERC trenca el consens per a catalanitzar un dels municipis que té el nom en castellà

↻ <https://www.racocatala.cat/noticia/64989/erc-trenca-consens-catalanitzar-dels-municipis-te-nom-castella>

Noms núm. 21, Revista de la Societat d'Onomàstica

↻ <https://www.imatgies.com/2024/07/noms-21-revista-de-la-societat-donomastica/>

«Aiguaviva, a ponent del Matarranya (i 8), carrers (59)»

↻ <https://www.imatgies.com/2024/07/aiguaviva-a-ponent-del-matarranya-i-8-carrers-59/>

«Toponímia de la costa de restinga entre Alcanar i Almenara»

↻ <https://www.imatgies.com/2024/07/toponimia-de-la-costa-de-restinga-entre-alcanar-i-almenara/>

Un intent fallit de corregir el nom de Rialb el 1960

↻ <https://www.cabassers.org/2023/03/30/un-intent-fallit-de-corregir-el-nom-de-rialb-el-1960/>

Tot es mou - Jan i Martina, els noms més posats en un any de mínim històric de naixements a Catalunya

↻ <https://www.3cat.cat/3cat/jan-i-martina-els-noms-mes-posats-en-un-any-de-minim-historic-de-naixements-a-catalunya/video/6290796/>

Una ponència sobre toponímia de la Franja de Ponent al xx Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes Poznań, 9-13 de juliol de 2024. J. Giralt & M. Teresa Moret-Oliver. «Viatge a l'interior del topònim: etimologia i motivació d'alguns noms de lloc de la Franja d'Aragó»

↻ <https://aillc-2024.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2024/07/Programa-AILLC-Poznan-2024-8.pdf>

Colors a la toponímia de Manacor

↻ <https://www.centpercent.cat/colors-a-la-toponimia-de-manacor/>

Activitat al voltant de la toponímia de l'Ollería

↻ <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2024/07/02/activitat-al->

[voltant-de-la-toponimia-de-lolleria-radio-ontinyent/](#)

Per què el nom Marc és en declivi?

↻ <https://www.vilaweb.cat/noticies/cap-oficina-onomastica-iec-declivi-nom-marc-nens/>

El camp de Divina Pastora d'Alacant, on juga l'Sporting Plaza d'Alger, es dirà «Sandra Paños»

↻ <https://diariodealicante.net/campo-sandra-panos/>

Presentació de «Toponímia dels Pobles Valencians. La Nucia»

↻ <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2024/07/03/la-nucia-celebra-su-319-aniversario-con-conciertos-mercado-medieval-y-actos-culturales-radio-benidorm/>

El primer bosc urbà de París porta el nom de «Catalogne»: per què?

↻ https://www.elnacional.cat/ca/internacional/primer-bosc-urba-paris-nom-catalogne-per-que_1240266_102.html

«Bauçà, no Bauzá»: La UIB anima a normalitzar i registrar en català el nom i els cognoms

↻ <https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2024/07/03/uib-lanza-campana-cambiar-nombres-apellidos-104864756.html>

De Mengual a Mercé: els cognoms que identifiquen els habitants de la Canal de Navarrés. Un estudi aborda els seu origen mallorquí i enllaça el Caroig amb la Safor, la Ribera o la Costera

↻ <https://valenciaplaza.com/de-mengual-a-merce-los-apellidos-que-identifican-a-los-habitantes-de-la-canal-de-navarres>

Premi d'investigació en onomàstica Ramon Amigó i Anglès

🔗 https://llengua.gencat.cat/ca/direccio_general_politica_linguistica/o5_premis_dins_dgpl/premi-ramon-amigo/

Un Betapodcast de carrers curiosos

🔗 <https://www.youtube.com/watch?v=CrUiHLUKaKE>

La modificació del nomenclàtor de carrers en aplicació de la Llei de Memòria Democràtica, punt destacat del ple de juny de l'Ajuntament de Sant Vicenç dels Horts

🔗 <https://svh.cat/actualitat/noticies/la-modificacio-del-nomenclator-de-carrers-en-aplicacio-de-la-llei-de-memoria-democratica-punt-destacat-del-ple-de-juny/>

Telenotícies - Veïns demanen canviar el nom dels seus carrers o barris de Barcelona

🔗 <https://www.3cat.cat/3cat/de-virrei-amat-a-joan-salvat-papasseit-i-de-navas-a-torrent-de-la-guineu/video/6288846/>

El ple de l'Ajuntament de Tarragona aprova quatre noms nous de carrers. La rotonda a l'entrada del Palau d'Esports passa a anomenar-se plaça de la Vacunació Covid-19

🔗 <https://www.tarragona.cat/la-ciutat/noticies/noticies-2024/el-ple-de-lajuntament-aprova-quatre-noms-nous-de-carrers>

Un treball de l'institut escola El Bruel d'Empuriabrava (Castelló d'Empúries, Alt Empordà) evidencia la manca de noms de dona als carrers del municipi

🔗 <https://www.youtube.com/watch?v=rRjhUITlxAE>

D'on prové el nom dels carrers de la Jonquera?

🔗 <https://www.infojonquera.cat/reportatge/222319/don-prove-el-nom-dels-nostres-carrers>

«La Canyada de Beric, a ponent del Matarranya (6) carrers (57)»

🔗 <https://www.imatgies.com/2024/06/la-canyada-de-beric-a-ponent-del-matarranya-6-carrers-57/>

Els noms de casa, una tradició que configura la nostra història

🔗 https://naciodigital.cat/societat/noms-casa-tradicio-configura-nostra-historia_1941632_102.html

«La Ginebrosa, a ponent del Matarranya (7) carrers (58)»

🔗 <https://www.imatgies.com/2024/06/la-ginebrosa-a-ponent-del-matarranya-7-carrers-58/>

Fiscalitzem la toponímia oficial catalana: El cas del Figueró

🔗 <https://www.cabassers.org/2022/11/16/el-cas-del-figuero/>

La millor tesi d'humanitats digitals sobre cognoms incorpora dades de l'àrea de llengua catalana

🔗 <https://www.elcorreogallego.es/santiago/2024/06/16/mejor-tesis-humanidades-digitales-primera-103845188.html>

«Topònims»

🔗 <https://www.lacomarca.net/opinion/toponims/>

França descobreix el fanatisme blaver per una placa dedicada a Tirant lo Blanc

🔗 <https://www.racocatala.cat/noticia/64554/franca-descobreix-fanatisme-blaver-placa-dedicada-tirant-lo-blanc>

De la vora; onomàstica occitana i peninsular

«Tecnoloxía | Google maps comeza a respectar a toponímia oficial galega»

🔗 <https://www.youtube.com/watch?v=DgZsyrKvnlY>

«El topónimu “Avilés” ganó el pulsu nel sieglu XVI, antes yera “Abillés”, señala el profesor Ramón D'André

🔗 <https://www.lne.es/aviles/2024/09/06/toponimu-aviles-gano-pulsu-nel-107804662.html>

Les tres Negreira gallegues celebren la seva exclusivitat

🔗 https://www.lavozdegalicia.es/noticia/santiago/negreira/2024/09/15/tres-negreira-gallegas-celebran-exclusividad/0003_202409D15C6994.htm

«Sobre o xentilicio “muradán/á” e outras curiosidades da toponímia de Muros e arredores»

🔗 <https://www.youtube.com/watch?v=EY1-oNTXwP4>

«Resultados do projeto Toponímia da Galiza e Portugal»

🔗 https://toponhisp.org/pt/toponimia-de-galicia-e-portugal/resultados/15?field_autor_es=&title=&f%5B%5D=categoria%3A188

La Valedora tanca la investigació sobre la toponímia de O Sisto (Dozón, Pontevedra, Galícia)

🔗 <https://www.farodevigo.es/deza-tabeiros-montes/2024/09/22/valedora-cierra-investigacion-toponimia-o-108411482.html>

Inauguració del «Ciclo Toponímia Social y Digital», en el RIDEA d'Oviedo

🔗 <https://www.elbuscolu.com/sociedad-cultura/inauguracion-del->

ciclo-toponimia-social-y-digital-en-el-
ridea-11271913.html

«Os nomes da nosa terra: O mar de Orzán»

🔗 <https://toponimia.xunta.gal/pt/video/os-nomes-da-nosa-terra-o-mar-de-orzan>

«Los sin nombre. Nuestro propio nombre parece casi una cuestión banal, una mera curiosidad. Sin embargo, tiene un impacto importante en nuestra existencia.»

🔗 <https://ethic.es/2024/09/los-sin-nombre/>

«Gutiérrez defiende el “rigor” col que se trabaya pa recuperar la toponimia asturiana»

🔗 <https://www.europapress.es/asturianu/noticia-gutierrez-defendel-rigor-col-trabaya-pa-recuperar-toponimia-asturiana-20241001164217.html>

Aparició del segon número de la revista Feje, de l'Institut Leonès de Cultura, amb estudis sobre naturalesa, patrimoni ferroviari i toponímia tradicional

🔗 https://www.lanuevacronica.com/Inc-culturas/puesta-largo-segundo-numero-revista-feje-en-ilc_163337_102.html

El Nomenclátor Geográfico de Asturias recull 23.300 topònims de 74 conceyos

🔗 https://www.rtpa.es/noticias-asturias/2024-10-01/El-Nomenclator-Geografico-de-Asturias-recoge-23.300-toponimos-de-74-concejos_111727770930.html

«Carballo aporta máis de cen micro topónimos do municipio á plataforma Galicia Nomeada. A

Real Academia Galega conclúe que Verdillo debe escribirse con V»

🔗 <https://www.elcorreogallego.es/concellos/2024/10/02/carballo-aporta-mais-cen-micro-108845002.html>

Nova polèmica lingüística del BNG al titllar de «deturpat» l'ús del topònim de La Toja. A més a més, exigeixen al Govern que es «respecti la legalitat»

🔗 https://www.eldebate.com/espana/galicia/20241004/nueva-polemica-linguistica-bng-tildar-deturpado-toponimo-toja_233147.html

L'empremta de l'ós en la toponímia de Galicia, una història per recuperar

🔗 <https://www.galiciapress.es/articulo/movimientos/2024-10-07/5022555-huella-oso-galicia-historia-recuperar>

«O Comité de Memoria pide ao Concello de Celanova que retire o apoio a actividades que non respectan a toponimia oficial nin a lei de memòria»

🔗 <https://21noticias.com/2024/10/06/o-comite-de-memoria-pide-ao-concello-de-celanova-que- retire-o-apoio-a-actividades-que-non-respectan-a-toponimia-oficial-nin-a-lei-de-memoria/>

«A intelixencia artificial, a ciencia ou os nomes dos animais de compañía, na Xornada de Onomástica»

🔗 <https://www.farodevigo.es/pontevedra/2024/10/07/intelixencia-artificial-ciencia-ou-nomes-109003016.html>

«Toponimia, outro xeito de ser solidario en Cee»

🔗 https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/carballo/cee/2024/10/10/toponimia-outro-xeito-solidario-cee/0003_202410C10C6993.htm

Set poblacions aragoneses amb els noms més estranys que fa que siguin impossibles d'oblidar

🔗 https://www.larazon.es/aragon/siete-pueblos-aragoneses-nombres-mas-raros-imposible-olvidarlos_2024101867124215afcb530001ba6796.html

A Illa de Arousa (Pontevedra, Galícia) descobreix l'origen del seu nom i com «caçar topònims»

🔗 <https://www.diariodearousa.com/articulo/o-salnes/illa-descubre-origen-nombre-como-cazar-toponimos-5037692>

Nou concurs sobre la toponímia de Lasarte-Oria (Guipúscoa, Euskadi) amb la possibilitat de guanyar diversos premis

🔗 <https://www.lasarte-oria.eus/es/-/nuevo-concurso-sobre-toponimia-de-lasarte-oria-participa-y-gana-premios>

«Cultivos, árboles, animales y toponímia. Testimonio de vida» de la Cátedra de Estudios Leoneses

🔗 <https://archivoreinoleon.es/registros/cultivos-arboles-animales-y-toponimia/>

El bucio —instrument popular canari—, usos tradicionals i les referències en la toponímia municipal d'Adeje (Tenerife, Illes Canàries)

🔗 <https://www.adeje.es/patrimonio/blog/21562-el-bucio-sus-usos-tradicionales-y-las-referencias-en-la-toponimia-municipal>

Reunió amb tres generacions: Arnoia (Ourense, Galícia) consolidarà la toponímia de tots els seus llocs

🔗 <https://www.laregion.es/articulo/o-ribeiro/arnoia-consolidara-toponimia-todos-lugares/202410100310331333946.html>

«¿Por qué Arteixo (A Coruña) se llama así? Su orografía tiene mucho que ver»

↗ https://www.lespanol.com/quincemil/cultura/conoce-tu-ciudad/20241012/arteixo-coruna-llamam-orografia-ver/887411535_o.html

«Los apellidos, mucho más que una etiqueta»

↗ <https://www.rtve.es/radio/20241016/apellidos-mucho-mas-etiqueta/16290812.shtml>

«Avilés es un topónimo puramente romano, quiere decir la finca de Abilio»

↗ <https://www.elcomercio.es/aviles/aviles-toponimo-puramente-romano-quiere-decir-finca-20240906230258-nt.html>

«Os veciños de Salceda de Caselas aprenderán a usar a aplicación Galicia Nomeada»

↗ <https://www.diariodebergantinos.com/articulo/cultura/vecinos-salceda-caselas-aprenderan-usar-aplicacion-galicia-nomeada-4989206>

La toponimia desperta gran interés a Carballo (Coruña, Galicia)

↗ <https://www.diariodebergantinos.com/articulo/carballo/toponimia-despierta-gran-interes-carballo-4983222>

«A Xunta impulsa un grupo de traballo interdepartamental a recuperación da toponimia galega»

↗ <https://www.diariodebergantinos.com/articulo/cultura/xunta-impulsa-grupo-traballo-interdepartamental-recuperacion-da-toponimia-galega-4982735>

El poble de Canàries que té nom en eusquera: no el saben pas ni els bascos ni els canaris

↗ https://www.atlanticohoy.com/sociedad/pueblo-canarias-nombre-euskera-no-saben-vascos_1537923_102.html

«Fisterra, Finisterre y Pérez-Reverte»

↗ <https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/carballo/2024/08/23/fisterra-finisterre-perez-reverte/00031724403712876591692.htm>

«Abadín relanza a campaña Toponímizate tras o descanso estival»

↗ <https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/abadin-relanza-campana-toponimizate-tras-o-descanso-estival>

«Conocer nuestro pasado a través de la onomástica: “Mis abuelos podían saber, mirando los apellidos, de dónde era la persona fallecida”»

↗ https://www.antena3.com/noticias/sociedad/conocer-nuestro-pasado-traves-onomastica-mis-abuelos-podian-saber-mirando-apellidos-donde-era-persona-fallecida_2024073166aa80d24d4175000180ac24.html

«Todos los nombres guardan unos usos y costumbres, en Vitoria cambiarán con la multiculturalidad». Es la reflexión de la filóloga i apasionada de la toponimia Elena Martínez de Madina, elegida Celedón de Oro 2023

↗ https://www.cope.es/emisoras/pais-vasco/alava/vitoria/noticias/todos-los-nombres-guardan-unos-usos-costumbres-vitoria-cambiaran-con-multiculturalidad-20240810_3433230

«A IA, os fanzines e os nomes das mascotas, epicentro da Xornada de Onomástica Galega»

↗ https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/pontevedra/pontevedra/2024/08/07/span-langgl-xornada-onomastica-afondara-na-ia-nas-mascotasspan/0003_202408P7C2993.htm

Abegondo (Coruña, Galicia) no vol que li canviïn els carrers

↗ https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/coruna/abegondo/2024/08/09/vecinos-abegondo-quieren-cambien-calles/0003_202408HgC6997.htm

El PSOE denunciarà davant el Conseyu de la Llingua la falta de topònims asturians a l'escenari de Poniente (Xixón, Astúries)

↗ <https://migijon.com/el-psoe-denunciara-ante-el-conseyu-de-la-llingua-la-falta-de-nombres-asturianos-en-el-escenario-de-poniente/>

«A Mesa mobilízase en defensa da toponimia galega tras a polémica dos carteis de “La Coruña” e “Sangenjo”»

↗ <https://cadenaser.com/galicia/2024/08/07/a-mesa-mobilizase-en-defensa-da-toponimia-galega-tras-a-polemica-dos-carteis-de-la-coruna-e-sangenjo-radio-coruna/>

Sense dret a canviar un bitllet d'avió en què, per error, s'hi va posar el cognom de l'esposa, quan es possible fer-ho en cas contrari

↗ <https://www.elperiodico.com/es/entre-todos/participacion/derecho-cambiar-billete-avion-error-apellido-esposa-carta-lector-guillermo-ferrer-106070304>

«Mulheres estreiam-se no registo da toponimia aguiarense»

↗ <https://cm-vpaguiar.pt/mulheres-estreiam-se-no-registo-da-toponimia-aguiarense/>

El Seminario de Estudos do Valadouro lluitarà per recuperar el topònim de Alfoz de Castrodouro

↗ <https://www.elprogreso.es/articulo/a-marina/seva-peleara-recuperar-toponimo-alfoz-castrodouro/202407242322101774835.html>

Aquesta es la ciutat de l'Estat espanyol amb més persones amb el cognom Aragón

↗ <https://www.heraldo.es/noticias/aragon/2024/07/24/humanes-madrid-ciudad-espana-personas-apellido-aragon-1750862.html>

Crítiques contra l'aplicació mòbil de Xixón per no incloure l'asturià en la darrera actualització ni tan sols en la toponímia

↗ <https://migijon.com/criticas-contra-la-aplicacion-movil-de-gijon-por-no-incluir-el-asturiano-en-su-ultima-actualizacion/>

Iniciativa pol Asturianu reclama que es respecti la toponímia del conceyu de Xixón

↗ <https://www.lavozdeasturias.es/noticia/agora/actualida/2024/07/15/iniciativa-pol-asturianu-reclama-respete-toponimia-conceyu-xixon/00031721062231996662545.htm>

«Puntualizaciones sobre Orllé / Orllé»

↗ <https://elmiradoriu.wordpress.com/2024/06/27/puntualizaciones-sobre-orle-orlle/>

«Sotu'l Barcu pide al Principáu la doble toponimia pa tol conceyu»

↗ https://www.rtpa.es/noticias-asturias-ast:Sotu'l-Barcu-pide-al-Principau-la-doble-toponimia-pa-tol-conceyu_111628247285.html

«A Mesa concéntrase nos xulgados de Ourense en apoio a dous

investigados por pintar un valo no que se lía “Orense”»

↗ <https://www.galiciainconfidencial.com/noticia/267249-mesa-concentrase-xulgados-ourense-apoio-investigados-pintar-valo-se-lia-ourense>

«Investigadoras da USC crean un mapa dixital cos topónimos das cantigas profanas da lírica galego-portuguesa»

↗ <https://www.farodevigo.es/sociedad/2024/06/27/investigadoras-da-usc-crean-mapa-104362086.html>

«Estudios antroponímicos»

↗ <https://www.diariodebergantinos.com/articulo/opinion/estudios-antroponimicos-4893634>

«Xornada para recoller a toponimia de Camariñas (Coruña, Galicia)»

↗ https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/carballo/camarinas/2024/06/27/span-langglxornada-recoller-toponimiao-municipiospan/0003_202406C27C69913.htm

«Éxito de colaboración tras o paso da campaña Toponímizate por Vilar de Santos (Ourense, Galicia)»

↗ <https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/exito-de-colaboracion-tras-o-paso-da-campana-toponimizate-por-vilar-de-santos>

Una població de Salamanca amb un nom que té l'origen en un senyor feudal que va repoblar aquelles terres

↗ <https://www.lagacetadesalamanca.es/provincia/pueblo-salamanca-origen-senor-feudal-repoblaba-tierras-20240625172421-nt.html>

«“Ourense polo seu nome”: unha protesta da Mesa na cidade termal pola “toponimia lexítima e oficial”»

↗ <https://gal.galiciapress.es/artigo/cultura/2024-06-25/4889683-ourense-polo-seu-nome-unha-protesta-da-mesa-na-cidade-termal-pola-toponimia-lexitima-e-oficial>

«Toponimia de Lendo - A Laracha»

↗ <https://arqueotoponimia.blogspot.com/2024/05/toponimia-de-lendo-laracha.html>

Irene Urruzola y Haizea Elvira s'emporten els premis del concurs de preguntes de toponímia municipal de Lasarte-Oria (Guipúscoa, Euskadi)

↗ <https://www.lasarte-oria.eus/es/-/240623es>

«Modesto García é recoñecido pola súa doazón de 8000 topónimos ao proxecto Galicia Nomeada»

↗ <https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/modesto-garcia-e-reconecido-pola-sua-doazon-de-8000-toponimos-aoproxecto-galicia-nomeada>

La població de Salamanca amb el nom més estrany i que fins ara cap expert ha aconseguit desxifrar

↗ <https://www.lagacetadesalamanca.es/provincia/pueblo-salmantino-nombre-raro-ningun-experto-conseguido-20240620175143-nt.html>

«Caracterización de la toponimia albaceteña dentro de la toponimia española»

↗ <https://www.youtube.com/watch?v=Q3kTsDsDyhl>

De Bacon Bridge a las Tortugas Ninja: els tres noms més estranys de poblacions de la Regió de Murcia

↗ <https://www.eldiario.es/murcia/sociedad/limbo-purgatorio-bacon-bridge-tortugas-ninja-tres-nombres->

Notícies

raros-pueblos-murcia_1_11448905.html

Convocat el primer concurs de toponímia de la Càtedra de Estudios Leoneses de la Universitat de Lleó

↗ <https://leon24horas.net/actualidad/convocado-el-primer-concurso-de-toponimia-de-la-catedra-de-estudios-leoneses-de-la-ule/>

Enquesta sobre l'ús present de la toponímia en llengua castellana als concellos de Galícia

↗ <https://community.openstreetmap.org/t/encuesta-uso-presente-de-la-toponimia-castellana-en-los-concellos-gallegos/120043>

Cantabria actualitza el mapa de la comunitat autònoma tot millorant-ne la toponímia

↗ https://www.cantabria.es/web/gobierno/detalle/-/journal_content/56_INSTANCE_DETALLE/16413/48828895

«El misterioso significado del nombre de Monelos: ¿molino, apellido o pequeña elevación?»

↗ <https://www.elidealgallego.com/articulo/a-coruna/misterioso-significado-nombre-monelos-molino-apellido-pequena-elevacion-5031136>

«El lobo, un ser mitològic que recorre la toponímia del Bierzo»

↗ <https://cadenaser.com/castillayleon/2024/10/15/el-lobo-un-ser-mitologico-que-recorre-el-bierzo-radio-bierzo/>

El Govern de Castella - La Manxa continua avançant en informació geoespacial, a més a més d'impulsar el projecte del Nomenclàtor Digital per preservar la toponímia regional

↗ <https://www.castillalamancha.es/actualidad/notasdeprensa/el-gobierno-de-castilla-la-mancha-refuerza-su-compromiso-con-la-modernizaci%C3%B3n-y-accesibilidad-de-la>

De més lluny; onomàstica del món

AUDIO & PODCAST. «Comment dénommer et renommer le monde afin de le rendre plus inclusif?»

per Frédéric Giraut, professor de Geografia i Toponímia de la Universitat de Ginebra (Suïssa)

↗ <https://www.rts.ch/audio-podcast/2024/audio/l-invite-de-la-matinal-frederic-giraut-professeur-de-geographie-et-toponymie-a-l-unige-28636925.html>

El cognom més «lleig» d'Hispanoamèrica, segons la intel·ligència artificial (IA), és molt freqüent a Colòmbia. Alguns d'aquests cognoms «lletjos» —

se n'especifiquen quatre més — segons la IA, s'associen amb el menjar i activitats poc agradables

↗ <https://www.noticiascaracol.com/mundo/el-apellido-mas-feo-de-latinoamerica-segun-la-ia-se-usa-mucho-en-colombia-5035>

El projecte «Paisaje Lingüístico» de l'estat mexicà de Puebla vol enfortir la identitat, la llengua i la toponímia dels pobles indígenes

↗ <https://elineanoticias.com/gobierno-estatal-fortalece-identidad-y-lengua-de-pueblos-indigenas/>

Com va ser que el cognom de l'administrador de finques més odiat de la història va acabar convertint-se en un popular verb

↗ <https://elpais.com/icon-design/2024-09-28/como-el-apellido-del->

casero-mas-odioso-de-la-historia-acabo-convertido-en-un-popular-verbo.html

Brfxccxxmnpccclllmmnprxvclmnc kssqlbb11116 (pronunciat «Albin») va ser el nom que van intentar posar a un nen suec els seus pares al maig de 1996

↗ https://ca.wikipedia.org/wiki/Brfxccxxmnpccclllmmnprxvclmnc_kssqlbb11116

«Casté» o «casse-tête» com es pronuncia el cognom de la política francesa, nascuda a Normandia, Lucie Castets?

↗ https://www.lepoint.fr/politique/caste-ou-casse-tete-comment-se-prononce-le-nom-de-famille-de-lucie-castets-30-07-2024-2566764_20.php#11

«El gentilicio: un problema lexicogràfic de identitat»

↗ <https://www.elnacional.com/opinion/el-gentilicio-un-problema-lexicografico-de-identidad/>

Toponímia de Skyrim, regió fictícia que apareix en diversos dels videojocs de la sèrie The Elder Scrolls

↗ <https://www.foro3djuegos.com/comunidad-foros/tema/54314152/0/toponimia-en-skyrim-el-origen-del-nombre-de-los-lugares-1/>

Famosos que s'han tret el cognom patern: de Suri Cruise a un dels 12 fills d'Elon Musk

↗ <https://www.lavanguardia.com/magazine/protagonistas/20240701/9770926/rastro-padre.html>

Canviar el cognom a Bèlgica serà molt més fàcil a partir d'ara

↗ <https://www.rtf.be/article/changer-nom-de-famille-est-desormais-plus-simple-en-belgique-11396770>

Congressos, jornades i conferències

28è International Congress of Onomastic Sciences (ICOS) (Helsinki, Finlàndia, 19/23-08-2024)

↗ <https://icosweb.net/blog/2024/06/08/programme-of-the-icos-congress-2024/>

I Seminário Internacional da Toponímia e Antroponímia (Unilab, en línia, 15/16-08-2024)

↗ <https://unilab.edu.br/2024/08/12/nos-dias-15-e-16-08-acontece-evento-online-i-seminario-internacional-da-toponimia-e-antroponimia/>
↗ <https://e-onomastics.blogspot.com/2024/08/conferencia-de-abertura-i-seminario.html>

Jornada dedicada a malnoms, on es presentarà un projecte de recollida de malnoms valencians, organitzat pel Projecte Toponímia de l'Arc Mediterrani – Toponomasticon Hispanae (València, 26/29-11-2024)

↗ <https://www.onomastica.cat/jornada-malnoms/>

Jornada sobre toponímia catalana i occitana: documentació i etimologia (Barcelona, 10/11-10-2024)

↗ <https://www.onomastica.cat/jornada-sobre-toponimia-catalana-i-occitana-documentacio-i-etimologia/>
↗ <https://www.onomastica.cat/wp-content/uploads/JORNADA-SOBRE-TOPONIMIA-CATALANA-I-OCCITANA2.pdf>

XVII Jornada d'Onomàstica de l'AVL: Onomàstica i repoblació. Toponímia i antroponímia de la Marina (La Nucia/Tàrbena, 8/9-11-2024)

↗ <https://www.onomastica.cat/xvii-jornada-donomastica-de-lavl/>

Taller «Per Africae gentes, deserta atque loca» New perspectives on ancient Amazigh (Berber) onomastics (toponymy, ethnonymy, anthroponymy) and Amazigh historical linguistics» (Barcelona, 06-09-2024 a 31-07-2024)

↗ <https://www.ub.edu/portal/web/filologia-comunicacio/detall/-/detall/-per-africae-gentes-deserta-atque-loca-new-perspectives-on-ancient-amazigh-berber-onomastics-toponymy-ethnonymy-anthroponymy-and-amazigh-historical-li>

Matinal d'Onomàstica a la Biblioteca Antoni Gaudí (Riudoms, 19-10-2024)

↗ <https://www.riudoms.cat/agenda/matinal-donomastica-riudoms>

Xerrada del filòleg Xavi Gomila sobre «Toponímia de Menorca: la costa de Son Bou» (Alaior, Menorca, 13-06-2024)

↗ <https://www.menorca.info/ocio/conferencias/charla-sobre-toponimia-menorca-costa-son-bou-alaior.html>

Xerrada «El noms de les roques, una lectura cultural del paisatge» a càrrec de Salvador Palomar, dins del Cicle de xerrades sobre el patrimoni cultural dels pobles de Montsant (Ulldemolins, la Morera de Montsant i Cornudella de Montsant, 2, 8 i 13 d'agost de 2024)

↗ <https://www.scoop.it/topic/e-onomastica/p/4155306101/2024/07/18/el-noms-de-les-roques-una-lectura-cultural-del-paisatge-a-carrec-de-salvador-palomar-cicle-de-xerrades-sobre-el-patrimoni-cultural-dels-pobles-de-montsant>

Conferències al Reial Institut d'Estudis Asturians sobre «Democracia y Toponimia Social» (Oviedo, Astúries, 31-10-2024)

↗ <https://www.elbuscolu.com/sociedad-cultura/ridea-conferencias-sobre-democracia-y-toponimia-social-el-31-de-octubre-11272146.html>

Conferència de Jonay Acosta Armas «Aislamiento versus contacto en la toponimia aborigen de El Hierro» (Tenerife, Illes Canàries, 9-10-2024)

↗ <https://www.ull.es/portal/agenda/evento/conferencia-aislamiento-versus-contacto-en-la-toponimia-aborigen-de-el-hierro/>

Conferència de Luís Casteleiro Oliveros sobre «Vegadeo: nombres de su historia, historia de sus nombres» (Oviedo, Astúries, 4-10-2024)

↗ <https://www.lne.es/occidente/2024/10/05/leccion-historia-vegadeo-ridea-cronista-108915323.html>

Conferència «Toponímia en Álava. De Tuyo a Salinilla (VI Ruta de Ermitaraba 2024)» per Joseba K. Abaitua

↗ <https://www.youtube.com/watch?v=DBJpWeapp54>

Conferència de Gonzalo Navaza a l'Ateneo Atlántico sobre «O tesouro da toponímia galega» (Vigo, Galícia, 15-10-2024)

↗ https://www.youtube.com/watch?v=_rkwRhZPLgM

Conferència de Ramón Mariño sobre els noms dels fanzines en les jornades d'onomàstica de la Real Academia Galega (RAG)

↗ <https://www.galiciapress.es/articulo/cultura/2024-10-19/5037997-ramon->

Notícies

marino-ahonda-nombres-fanzines-jornadas-onomastica-rag

Conferència d'Alberto González Rodríguez, autor del Diccionario Etimológico de la Toponimia Mayor de Cantabria, amb el títol de «Toponímia de Polaciones», organitzada per la Asociación Socio-Cultural Pejanda (Puente Pumar, Polaciones, Cantàbria, 6-12-2024)

↗ <https://pejanda.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/11/cartel-conferencia-toponimina-polaciones.pdf>

Conferència «Toponímia de Santa María de Oza», amb Iván Méndez, tècnic de la Real Academia Galega (La Corunya, Galícia, 2-12-2024)

↗ <https://www.elidealgallego.com/agenda/view/13434>

Xerrada col·loqui «La toponímia digital», per Xulio Concepción i Víctor Manuel Delgado (Mieres, Astúries, 12-09-2024)

↗ <https://www.mieres.es/evento/charla-coloquio-la-toponimia-digital-por-xulio-concepcion-y-victor-manuel-delgado/>

Conferència «O valor da toponímia galega a través dos nomes dos lugares de Corcubión» de Vicente

Feijoo Areas acompanyat per Jan Lamas (Corcubió, Corunya, Galícia, 14-07-2024)

↗ https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/carballo/corcubion/2024/07/14/corcubion-charla-sobre-toponimia-puertas-22-mercado-medieval/0003_202407C14C3995.htm

Tesis doctorals i treballs de final de carrera

Lectura de la tesi doctoral «El espacio septentrional en Los trabajos de Persiles y Sigismunda. Perspectivas literal y alegórica» de Pascual Uceda Piqueras (Universitat d'Alacant, 1-03-2024)

↗ <https://rua.ua.es/dspace/handle/10045/143520?locale=ca>

Treball de final de grau de Filologia Catalana «Carrer amunt, carrer avall. La toponímia urbana actual i Oficial de Castalla» de Núria Durà Monllor (Universitat d'Alacant, juny 2024)

↗ <https://rua.ua.es/dspace/handle/10045/144960>

Blogs onomàstics

Imatgies

↗ <https://www.imatgies.com/categoria/toponimia/>

Toponímia alacantina

↗ <https://elsnomsdalacant.wordpress.com/>

Toponímia de Vilafranca

↗ <http://toponimivilafranca.blogspot.com/>

Toponímia de Mallorca

↗ <https://www.toponimiamallorca.net/>

Toponímia de Barakaldo (Euskadi)

↗ <http://ezagutubarakaldo.net/category/toponimia/>

Neotoponymie/Neotponymy

↗ <https://neotopo.hypotheses.org/>

Altres notícies d'onomàstica

Onomàstica de l'àrea catalanoparlant

↗ <https://www.scoop.it/topic/e-onomastica?q=catala>

↗ <https://www.onomastica.cat/>

Onomàstica d'Occitània

↗ <https://www.scoop.it/topic/e-onomastica?q=occitania>

Onomàstica general

↗ <https://www.scoop.it/topic/e-onomastica>

Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica

Ja es poden consultar tots els números del Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica a

↗ **RACO**

<https://www.raco.cat/index.php/BISO>

Novetats bibliogràfiques

Libres

I Cicle de Conferències d'Onomàstica: Antroponímia i toponímia. En línia, de febrer a octubre de 2021. xxx Jornada d'Antroponímia i Toponímia: Pas-sat, present i futur. Campus de la UIB, Palma, 19 d'octubre de 2022. Palma: Universitat de les Illes Balears. Servei Lingüístic. Gabinet d'Onomàstica, 2024, 171 p. Sumari:

- Dídac MARTORELL PAQUIER, «Els trencadors de marès en la toponímia. El cas de s'Arenal i Son Sunyer», p. 7-58.
- Joan Anton RABELLA, «El projecte del Nomenclàtor mundial. Metodologia i criteris», p. 59-69.
- Gabriel BIBILONI, «Els cognoms de les Illes Balears. Aproximació històrica i lingüística», p. 70-76.
- Albert TURULL, «Els prenom catalans, entre la tradició antroponímica i la innovació onomàstica», p. 77-91.
- Joan PEYTAVÍ DEIXONA, «Les problemàtiques patronímiques a la Catalunya del Nord i la francesització dels cognoms (segles xv-xxi)», p. 92-100.
- Sílvia VEÀ VILA, «L'onomàstica de la Torre de l'Espanyol, l'inventari», p. 101-115.
- Josep Ramon SANTIAGO PESET, «L'aportació de les Jornades d'Antroponímia i Toponímia de la Universitat de les Illes Balears a l'onomàstica catalana», p. 117-118.
- Andreu RAMIS PUIG-GROS, «Toponímia, paisatge i patrimoni cultural immaterial», p. 119-131.
- Pau BIBLONI JAUME, Andreu RAMIS PUIG-GROS, Antoni GINARD BUJOSA i Joan VANRELL TORELLÓ, «Toponímia interior de Son Joan Arnau i Son Pere (Llorito)», p. 132-171.

↗ https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/jornadesAntroponimia/index/assoc/2024_jor/nadesAnt/roponimi/apdf.dir/2024_jornadesAntroponimia.pdf

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, *Toponímia dels Pobles Valencians*:

- Enric PASTOR CANO, M. Antònia CANO IVORRA i M. Isabel GUARDIOLA SAVALL, *La Nucia. La Marina Baixa*, núm. 271, 2024, 8 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/LA_NUCIA_TP.V.pdf

- M. del Carmen BLASCO GARCÍA i Carmel NAVARRO BELMONTE, *Novelda. El Vinalopó Mitjà*, núm. 274, 2024, 12 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/NOVELDA_TP.V.pdf

- M. Antònia CANO IVORRA, M. Isabel GUARDIOLA SAVALL i Josep MARTINES PERES, *Beniardà. La Marina Baixa*, núm. 275, 2024, 8 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/BENIARDA_TP.V.pdf

- Jordi-Vicent ALVIR BALLESTER, *Alpuente. La Serranía*, núm. 276, 2024, 18 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/ALPUENTE_TP.V.pdf

- Robert MIRALLES CEBRIÀ, *Benimeli. La Marina Alta*, núm. 277, 2024, 8 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/BENIMELI_TP.V.pdf

«Actes del la XVI Jornada d'Onomàstica. Toponímia i antroponímia de l'Horta Sud, la Ribera Baixa i l'Al-

bufera de València. Silla 2023». Col·lecció Actes 26. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2024, 104 p. Sumari:

- Josep ANTICH BROCAL, «Una aproximació històrica a la toponímia preindustrial de Silla», p. 13-41.
- Paco BAIXAULI MENA, «Paraules a flor d'aigua. Hidronímia de l'Albufera de València», p. 43-50.
- M. Isabel GUARDIOLA SAVALL, «Toponímia de l'Horta Sud, la Ribera Baixa i l'Albufera en els diccionaris valencians del segle XIX», p. 51-60.
- Francesc HERNÁNDEZ FLOR «El malnom en la fraseologia de l'Horta Sud», p. 61-68.
- Juli JORDÀ, «Els camins de l'aigua entre el Xúquer i l'Albufera. Una aproximació a la hidronímia d'Albalat», p. 69-90.
- Empar MINGUET I TOMÀS, «Alteracions ideològiques i lingüístiques en la toponímia urbana de Silla», p. 91-103.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/54305/Actes_26.pdf

ÁLVAREZ POLO, Manuel, *Sociedad, economía y fiscalidad en la villa y tier-ra de Cuéllar (1078-1820)*. Ayuntamiento de Cuéllar, 2024, 288 p.

ANATRA, Maria Grazia i Ana SANFELIPPO, *Una calle para Emilia*. Madrid: Nubeocho, 2024, 36 p.

ARSAC, Jean, *Les noms de lieux en Velay. Origine et signification* [Nova edició].

Lo Puèi de Velai: Éditions des Cahiers de la Haute-Loire, 470, 2023 p.

CAIRE, Jean-Étienne, *Les lieux-dits de Wissous*. Wissous: Association pour

Novetats bibliogràfiques

l'environnement et le patrimoine de Wissous, 2024, 55 p.

CLAVÉ CINCA, Jaume, *Castell de focs. De Sanaüja a Ceres*. Lleida: Pagès Editor, 2019, 272 p.

CORTÉS VALENCIANO, Marcelino, *Toponimia de Castiliscar*. Cuadernos de Aragón 94. Saragossa: Institución Fernando el Católico, Excma. Diputación de Zaragoza, 2024, 311 p. https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/40/43/_ebook.pdf

COUÑAGO, Xosé, *Toponimia de Cesantes*. Concello de Redondela, 2024, 110 p.

↪ https://toponimia.redondela.gal/pdf/toponimia_cesantes.pdf

EDMONSON, Jonathan i Milagros NAVARRO CABALLERO (coord.), *Onomastique, société et identité culturelle en Lusitanie romaine (ADOPIA I)*. *Onomástica*, sociedad e identidad cultural en Lusitania romana (ADOPIA I). Scripta Antiqua 178. Peçac: Ausonius éditions, Université Bordeaux Montaigne, 2024, 956 p.

ERDOZIA MAULEON, José Luis, *Burunda. Historia eta toponimia*. Behea: Lamina Kultur Elkarte, 2024, 688 p.

ESHER, Louise i Jean SIBILLE, *Manuel de linguistique occitane*. Berlín: De Gruyter, 2024, 715 p.

FABRE, Pau, *Passejadas toponimicas*. Pujabon: Letras d'òc, 216, 2022 p.

FAOUZI, Hassan i Michel ABITBOL, *Patrimoine judéo-marocain et onomastique. Enjeux politiques, économiques et territoriaux*. París: Les Éditions l'Harmattan, 2023, 132 p.

FOSSAT, Gilles, *Les activités humaines dans la toponymie vaclusienne*. Nominio ergo sum 3. París: Les Éditions l'Harmattan, 2024, 368 p.

GIRARD, Paul i Jean-Claude MICHEL, *Les noms de lieux de l'ancien mandement de Claix: toponymie clairoise*. Claix: Association Claix Patrimoine et Histoire, 2024, 176 p.

HERNÁNDEZ BAUTISTA, Faneque, Juan Ramón GARCÍA TORRES i Cirenia HERNÁNDEZ GARCÍA, *Temisas. Toponimia e historia familiar*. Las Palmas de Gran Canaria: Cam-PDS Editores, 2024, 298 p.

JANÉ, Albert, *La fascinació dels noms de lloc* [en línia, amb accés lliure als usuaris registrats; consulta: 22 d'octubre de 2024]. Barcelona: Núvol, 2024, 34 p.

↪ <https://www.nuvol.com/biblioteca-digital/la-fascinacio-dels-noms-de-lloc>

LAGARDE, André, *Dictionnaire des noms de famille en Pays d'Oc*. Pujabon: Letras d'òc, 392, 2022 p.

LAVALADE, Yves, *Les noms de famille en Limousin*. La Crèche: Geste Editions, 2024, 250 p.

MARTÍNEZ ENAMORADO, Virgilio, Juan Antonio CHAVARRÍA VARGAS i Antonio ORDÓÑEZ FRÍAS, *Monda: una villa de la Algarbía malagueña. Toponimia y onomástica antalusies*. Ayuntamiento de Monda: La Serranía, 2024.

MERGNAC, Marie-Odile, *Que veut dire mon nom de famille? Histoire, localisation, psychogénéalogie*. Guides de Généalogie. París: Archives & Culture, 2024, 64 p.

NOGUEIRA FERNÁNDEZ, Olga, *Toponimia de Ventosela*, Concello de Redondela, 2024, 131 p. https://toponimia.redondela.gal/pdf/toponimia_ventosela.pdf

OLIVA TACORONTE, Domingo, *Onomástica aborigen de Canarias*. Santa Cruz de Tenerife: Editorial Ben-

chomo, 2007, 422 p.

PEREA SIMÓN, Eugeni, *Safareigs i banyeres. Bugaderia, higiene, sanitat i literatura al Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre (s. XIX-XX)*. Col·lecció Guies Temàtiques de la Medusa / Història 9. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2024, 271 p.

POL, Maria, *Toponimia de Chapela*, Concello de Redondela, 2024, 79 p.

↪ https://toponimia.redondela.gal/pdf/toponimia_cesantes.pdf

ROSELL RIBA, Joan, Yael DÍAZ ACHA, Jordi IBÁÑEZ INSA i Josep CAMPANY GUILLOT, *Mines i minerals de la Serra de les Ferreres. Les mines de Rocabruna, Bruguers, Gavà*. Barcelona: Grup Mineralògic Català, 2022, 136 p.

RULL MURUZÀBAL, Xavier, *De «ca l'àvia» a «can Barça». L'univers de la partícula «ca»*. Constantí: MS Publishers, 2024, 145 p.

SERRA I GONZÁLEZ, Remi, *El Terrenal de Sant Joan. Parròquia de Santa Eugènia de Vila-Romà: per conèixer els límits amb Palamós, Calonge, Fitor, Vall-llobrega i Mont-ras*. Palamós: Club Alpí Palamós, 2023, 90 p.

SOLÉ I IRLA, Martí, *La ratlla a Puigcerdà. Tot resseguint la frontera de la fita 466 a la 500*. Puigcerdà: edició de l'autor, 2023, 63 p.

Novetats bibliogràfiques

TAMINE, Michel (dir.), *La variation onomastique. Richesse onomastique de la vallée de la Loire*. Société Française d'Onomastique, colloque XIX, Tours, 22-24 juny 2022. París: Les Éditions l'Harmattan, 2024, 368 p.

TANET, Chantal, *Petit dico des prénoms*. París: Larousse, 2024, 675 p.

TAVERDET, Gérard, *Noms de lieux des environs de Nuits-Saint-Georges*. Fontaine lès Dijon: edició de l'autor, 2024, 57 p.

— *Routes anciennes de Saône-et-Loire (dans les noms de lieux)*. Fontaine lès Dijon: edició de l'autor, 2024, 72 p.

TRAPERO, Maximiano, *Diccionario de toponimia de Canarias: léxico de referencia histórico-socio-cultural. Tomo ii*. Santa Cruz de Tenerife: Ediciones Idea, 2024, 460 p.

VIDAL FONSECA, Guillermo, «Propuesta editorial para el catastro de Ensenada (s. XVIII) y algunos beneficios para la lingüística histórica y la onomástica». A E. PELAYO SAÑUDO i M. GANCEDO RUIZ (coord.), *Ámbitos y perspectivas actuales en lingüística y literatura*. Granada: Editorial Comares, 2024, p. 17-36.

Articles

AGUILÓ ADROVER, Cosme, «A l'entorn del topònim Firella». *Felanitx*. Felanitx (10/10/2024): 8.

AKIUD, Hassan, «Las lenguas de la toponimia de Marruecos». *Études et Documents Berbères* 49-50. París (2023): 7-21.

ALTURO, Jesús i Tània ALAIX, «Encara sobre la vera denominació de Sant

Pere de Rodes (II)». *Llengua Nacional* 127. Barcelona (juny 2024): 18-22.

BALAGUER, Enric, «Dels noms de carers en català». *La Corbella: la revista dels qui estimen la llengua catalana* 43. Barcelona (estiu 2024): 35.

BATLLE, Mar, «Nomenclàtor mundial: la gestió de la toponímia estrangera en català». *Estudis Romànics* 46. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (2024): 299-295. <https://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/view/151287>

BLANCO ROLDAN, Ricardo, «Toponímia y apicultura en el norte de Palencia (I)», *Revista de Folklore* 503. Uruña (2024): 4-41.

🔗 <https://funjdiaz.net/folklore/pdf/rf503.pdf>

— «Toponímia y apicultura en el norte de Palencia (y II)», *Revista de Folklore* 504. Uruña (2024): 20-49.

🔗 <https://funjdiaz.net/folklore/pdf/rf504.pdf>

BONFILL COSP, Xavier, «Guardiola, Elena; Baños, Josep-Eladi. Eponímia mèdica catalana (IV)». *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut* 81. Barcelona (2024): 223-224.

🔗 <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/422273>

CABALLERO HERNÁNDEZ, José Antonio. «Calle Venus». *Astronomía* 299. Madrid (maig 2024): 76

CHAMBON, Jean-Pierre, «Les noms propres dans les *Plus Anciennes Chartes en langue provençale* de Clovis Brunel: nouveaux compléments et nouvelles rectifications». Société de Linguistique Romane: *Revue de Lin-*

guistique Romane 88. Estrasburg (2024): 37-98.

CHAVARRÍA VARGAS, Juan Antonio, «Exploradores, navegantes y colonos en la toponímia española en la Bahía de San Francisco (California). Iª parte». *Hesperia Culturas del Mediterráneo* 27. Madrid (2024): 217-233.

CORRAL GARCÍA, Mario, «Toponímia de Llendemozò, Correpoco y Braña Joyos», *Cantárida: [revista mensual de Cabezón y Comarca]* 491. Cabezón de la Sal (2024): 14.

FÉNIÉ, Joan Jacmes, «Toponímia e pertrèit d'ua comuna gascona en fòrta evolució: Belin-Beliet». *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions*. Barcelona (28/10/2024).

🔗 <https://www.jornalet.com/nova/21896/blocs>

FUENTE CORNEJO, Toribio, «La hidronímia leonesa: los nombres de los ríos, arroyos y otros cursos de agua». *Lletres asturianas: Boletín Oficial de l'Academia de la Llingua Asturiana* 130. Universidá d'Uviéu (2024): 61-38.

🔗 <https://reunido.uniovi.es/index.php/Lletres/article/view/20830>

GARCÍA SÁNCHEZ, Jairo Javier, «Fronteras trascendibles de la toponímia en el discurso». A Hernando García-Cervigón (coord.), *Discurso y comunicación. Las nuevas fronteras del discurso*. València: Editorial Tirant lo Blanch, 2024, p. 167-182.

GIMÉNEZ-FONT, Pablo, «La grana Kermes y el aprovechamiento histórico de la coscoja (*Quercus coccifera* L.): perspectiva ambiental de un recurso forestal milenario». *Cuadernos Geográficos* 63 (2). Editorial Universidad de Granada (16/10/2024): 129-148.

Novetats bibliogràfiques

↗ <https://revistaseug.ugr.es/index.php/cuadgeo/article/view/29800/27957>

HERNÁNDEZ SOUSA, José Miguel, «La evolución del paisaje a través de la toponimia de Colmenar Viejo». *Cuadernos de Estudios* 1. Círculo Cultural de Colmenar Viejo (2024): 164-145.

JIMENEZ HERMOSO, Eliseo, «Deslindando las tierras de la villa de Comares (Axarquía de Málaga) en el siglo xvi: toponimia y territorio». *Anaquel de estudios árabes* 2, vol. 35. Universidad Complutense de Madrid (2024): 179-199.

↗ <https://revistas.ucm.es/index.php/ANQE/article/view/95429/4564456570285>

MARTÍNEZ ENAMORADO, Virgilio, «Entre las tierras de Marbella y Ronda: toponimia árabo-andalusí en un documento del archivo de nobleza». *Hesperis-Tamuda* LIX (1). Rabat (2024): 210-245.

↗ <https://www.hesperis-tamuda.com/Downloads/2020-2029/2024/Fascicule-1/11.pdf>

MARTÍNEZ, Xavier, «Masies de Cubelles». Grup d'Estudis Cubellencs: *Amics del Castell* 31. Cubelles (2023): 50-65.

MEDINA GAVILÁN, José Luis, «Historical toponymy reveals the active presence of the Iberian wolf close to the Guadalquivir River in the 18th century». *Galemys: Boletín Informativo de la Sociedad Española para la Conservación y Estudio de los Mamíferos* 36, vol. 1. Universidad Autónoma de Madrid (2024).

↗ <https://secem.es/sites/default/files/galemys/articles/Galemys-36-2024-N4-Medina-Gavila%CC%81n.pdf>

MINON, Sophie, «Les noms interlinguistiques en Méditerranée antique. Taxinomie et phénoménologie de l'acculturation onomastique». A ALONSO DÉNIZ, J., V. MÉNDEZ DOSUNA, E. Nieto Izquierdo i G. Van Heems (coord.), *Contacts linguistiques en Grèce ancienne: diachronie et synchronie*. Littérature & Linguistique 5. Lió: Maison de l'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux (MOM), 2024, p. 59-75.

MORCILLO, Françoise, «Écrire le Mystère des lieux et la mémoire vive des noms Nueva ofrenda et El agua, la piedra, la palabra d'Antonio Colinas». A F. Aroca Iniesta (coord.), *Leer la obra poética de Antonio Colinas: homenaje del Centro de Estudios Hispánicos de Amiens*. Amiens: Indigo, 2024, p. 269-285.

NAVAZA BLANCO, Gonzalo, «Sarmiento e a toponimia galega». A H. MONTEAGUDO ROMERO (coord.), *Erucción e ilustración: Estudos sobre Martín Sarmiento*. Sant Jaume de Compostel·la: Consello da Cultura Galega, 2024, p. 147-168.

NEGRI, Manuel, «Antropónimos inciertos en las "Cantigas de Santa María" los personajes de Alis, Fiiz y Ebron a la luz de las fuentes». *Revista de Literatura Medieval* 36. Instituto Universitario de Investigación en Estudios Medievales y del Siglo de Oro de la Universidad de Alcalá (2024): 198-171.

↗ https://ebuah.uah.es/xmlui/bitstream/handle/10017/62370/antroponimos_negri_RLM_2024_N36.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ORDINAS GARAU, Antoni, «Toponimia y Didáctica de la Geografía. Una propuesta metodológica sobre el aprovechamiento de los nom-

bres de lugar en las salidas de campo», *Didáctica Geográfica* 25. Madrid (01/08/2024): 61-81.

↗ <https://didacticageografica.age-geografia.es/index.php/didacticageografica/article/view/697/615>

PARADA JUNCAL, Samuel, «La antroponimia en la poesía bucólica de Quevedo». *Orillas. Rivista d'Italianistica* 13. Università di Padova (2024): 195-218.

↗ <https://www.orillas.net/orillas/index.php/orillas/article/view/606/613>

PLATA PARGA, Fernando, «Los sentidos literal y figurado de «mutaceno» / «mutacino» en Lope de Vega y sus contemporáneos: entre toponimia y leyenda». *Boletín de la Real Academia Española* 329, tom 104. RAE-Revistas digitales (gener-juliol 2024): 295-314.

↗ <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/g.+Plata.pdf>

REBELO, Helena, «Madeira-Galicia: Antroponimia, toponimia, patrimonio y variación lingüística en lexemas orográficos con fenómenos fonéticos». *Variación: Revista de Variación y Cambio Lingüístico* 1, vol. 1. Universidad de Granada (juny 2024): 99-75.

↗ <https://revistaseug.ugr.es/index.php/Variacion/article/view/31108/27760>

REUS PLANELL, Guillem Alexandre, i Margalida BERNAT ROCA, «Una vila que Incha es apeylada (Mallorca, 1232-1325)». *xxiv Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Ajuntament d'Inca: 2024, p. 69-92.

↗ https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/jornadesEstudisLocalsInca/index/assoc/2023_Jor/nadesEst/udisLoca/lsInca_v.dir/2023_

Novetats bibliogràfiques

JornadesEstudisLocalsInca_v24p069.pdf

RIESCO CHUECA, Pascual, «Exploraciones de toponimia documental sanabresa». *Lletres Asturianes: Boletín Oficial de l'Academia de la Llingua Asturiana* 130. Universidá d'Uviéu (2024): 87-62.

↗ <https://reunido.uniovi.es/index.php/Lletres/article/view/20640>

RIO-TORTO, Graça Maria, «Padrões de construção morfológica dos sobrenomes em Portugal». *Études Romanes de Brno* 2, vol. 45 (2024): 179-197.

↗ <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/ERB2024-2-14.pdf>

ROIG-MUNAR, Francesc Xavier, Vicent FORTEZA PONS i Josep FLORIT GOMILA, «Ús i aprofitament de la costa rocosa de Menorca, illes Balears: els cocons de fer brumer com a contribució etnogeològica». *Nemus, Revista de l'Ateneu de Natura* 14. Castelló de la Plana (1/10/2024): 30-43.

↗ https://ateneudenatura.uji.es/Nemus/Nemus14/A01_coconsweb.pdf

ROIG-MUNAR, Francesc Xavier, Vicent FORTEZA PONS, Josep FLORIT GOMILA, Anabel CASTILLO CUENCA i José Simón GORNÉS HACHERO, «Els amarradors picats sobre roca mare com a contribució etnogeològica de l'ús i aprofitament de la costa rocosa de Menorca, illes Balears». *Nemus, Revista de l'Ateneu de Natura* 14. Castelló de la Plana (1/10/2024): 44-66.

↗ https://ateneudenatura.uji.es/Nemus/Nemus14/A17_noraisweb.pdf

RUHSTALLER KUHNE, Stefan, «Toponimia medieval de Carmona». A A. Caballos Rufino, M. García Fernández i M. González Jiménez (coord.), *Alfon-*

so x el Sabio y Carmona. Editorial Universidad de Sevilla, 2024, p. 271-288.

SABIO GONZÁLEZ, Rafael, «Nombres de Possesores romanos en la toponimia alpujarreña». *Farua: Revista del Centro Virgitano de Estudios Históricos* 26. Berja (2023): 21-32.

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi i Iker SALABERRI IZKO, «Aproximación a la etimología de Irulegi y al origen del final -legi». *Fontes Linguae Vasconum: Studia et Documenta* 137, any lvi. Pamplona, Gobierno de Navarra (2024): 9-38.

↗ <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-AproximacionALaEtimologiaDelruleriYAlOrigenDelFina-9621170.pdf>

SANZ DONAIRE, Juan José, «Persistencia hoy de la toponimia citada en el Libro de La Montería: el caso de las Tierras de Coria, Galisteo, Alcántara y Alburquerque». *Boletín de la Real Sociedad de Geografía* CLXII. Madrid (2024): 249-304.

↗ <https://www.boletinrsg.com/index.php/boletinrsg/article/view/235/240>

SERRANO DE LA CRUZ SANTOS-OLMO, Manuel Antonio, Claro Manuel FERNÁNDEZ CABALLERO i Martín BUITRAGO, «Recuperación de topónimos en áreas rurales a partir de cartografía social participativa. El caso de Herencia (Ciudad Real, España)». *Revista de Estudios Andaluces* 47. Editorial Universidad de Sevilla (febrer 2024): 214-234.

↗ <https://revistascientificas.us.es/index.php/REA/issue/view/1513/777>

TORNER, Carles, «L'arca de Babel. Primer van deportar els noms dels pobles, dels rius i dels turons». *L'Avenç* 510. Barcelona (2024): 9-6.

TORRES VELASCO, Juan M. «Els nostres noms de lloc: Alguns topònims malsonants». *Punt Informatiu. Periòdic Independent d'Informació Local*. Pollença

↗ (22/08/2024). <https://puntinformatiu.cat/els-nostres-noms-de-lloc-alguns-toponims-malsonants/>

VALLÈS MARTÍ, Josep M., «La toponímica al bosc de Poblet. Segles XII-XX». *Actes de les sisenes Jornades sobre el Bosc de Poblet i les Muntanyes de Prades. El paper dels espais naturals per a una societat saludable. Novembre 2022*. L'Espluga de Francolí: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, Paratge Natural d'Interès Nacional de Poblet, 2024, p. 75-86.

↗ <https://accioclimatica.bibliotecadigital.gencat.cat/handle/20.500.14343/383>

VELAZA FRÍAS, Javier, «Pompaolenses: notas de onomástica y prosopografía de la Pamplona romana». A J. MARTÍNEZ SARASATE, J. ANDREU PINTADO i M. J. PÉREX AGORRETA (coord.), *Del registro arqueológico al museo: el camino de la historia. Estudios en homenaje a Mercedes Unzu Urmeneta*. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, S.A., 2024, p. 123-134.

VILAGELIU, Ramon (coord.), «Motius, dites i malnoms». *Vallesos. Gent, Terra i Patrimoni* 27. Santa Eulàlia de Ronçana (juny 2024): 48-87.

Ressenyes

AGUILÓ ADROVER, Cosme, «Marí Planelles, Neus i Enric Ribes i Marí (2023). La toponímica de la costa de Sant Josep de sa Talaia, I. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 313 p.» *Estu-*

Novetats bibliogràfiques

dis Romànics 46. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (491-489):(2024).
☞ <https://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/view/148977/151327>

BASTARDAS I RUFAT, Maria Reina, «Claves en la investigación de la toponimia hispánica. García Sánchez, Jairo Javier i Emilio Nieto Ballester (Eds.) (2024). Madrid: Instituto Geográfico Nacional. 346 p.», *Lletres Asturianas: Boletín Oficial de l'Academia de la Llingua Asturiana* 131. Universidá d'Uviéu (octubre 2024): 135-137. <https://reunido.uniovi.es/index.php/Lletres/article/view/21713>

FIDALGO PRAVIA, Pilar, «Nuevos senderos en la toponimia hispánica. Terrado Pablo, J. i J. Giralt La Torre (Eds.) (2023). Lleida: Pagès editors.» *Lletres asturianas: Boletín Oficial de l'Academia de la Llingua Asturiana* 130. Universidá d'Uviéu (2024): 187-185.
☞ <https://reunido.uniovi.es/index.php/Lletres/article/view/21127/1625>

GOMILA PONS, Xavier, «Ribes, Enric (2023): *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*, segona edició, corregida i augmentada. Eivissa: Miquel Costa Editor, 316 p.» *Estudis Romànics* 46. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (2024): -526-528. <https://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/view/151341>

Revistes

il Nome nel testo. Rivista internazionale di onomastica letteraria xxvi. Pisa: Edizioni ETS (2024), 484 p. Índex d'articles: <https://innt.it/innt>

Le choix anthroponymique à la croisée des sciences humaines et sociales. Multilinguales 21. Bejaia (Algèria): Université Abderrahmane Mira (2024), 460 p. Índex d'articles en línia:
☞ <https://journals.openedition.org/multilinguales/12447?lang=en>

Mapes

HERNÁNDEZ, Jesús, Jesús SÁNCHEZ i Jesús GONZÁLEZ [digitalitzat per Gabriel GONZÁLEZ], *Mapa orogràfic de Pedro Bernardo. Una toponímia singular*. Google Earth. <https://tyhwer.github.io/mapa-pb/>

MOYANO GÓMEZ, Alejandro, *Nuestro pasado en mapas. Cartografía histórica de la provincia de Ciudad Real*. Biblioteca de Autores Manchegos 241. Diputación Provincial de Ciudad Real, 415 p.

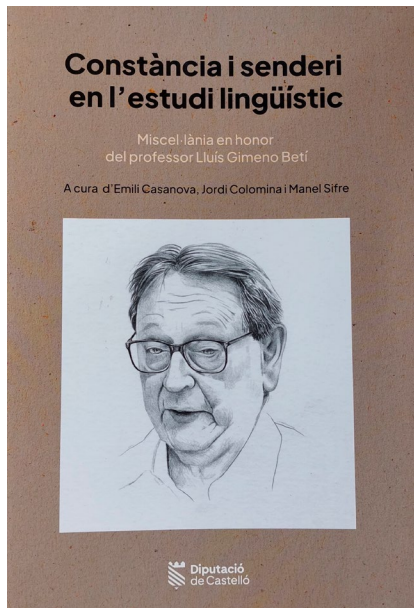
Fes-te membre de la Societat d'Onomàstica!

¿Vols contribuir a l'existència d'aquesta entitat, única en tot el territori i amb més de 35 anys d'història, que és punt de trobada dels interessats en aquesta matèria?

Fes-te'n soci per només 25 € l'any!

Escriu-nos a info@onomastica.cat i forma part d'aquest projecte.

El teu *nom* hi ha de ser.

EMILI CASANOVA, JORDI COLOMINA i MARCEL SIFRE (cur.), *Constància i senderi en l'estudi lingüístic. Miscel·lània en honor del professor Lluís Gimeno Betí. Diputació de Castelló, 2023, 484 p. (2)*

Les contribucions de tema onomàstic aportades en l'homenatge al professor Gimeno Betí van ser importants. En el número anterior de la revista vam avisar que repartíem les ressenyes en dos números consecutius de Noms. Tot seguit, teniu el segon lliurament.

Sobre l'etimologia del riu Cervol i la seua grafia. Emili Casanova (pàg. 159-173)

Pregunta inicial, quin és l'origen i com s'ha d'escriure el nom del riu Cervol? I la resposta és la formulació d'una hipòtesi que ho explique tot analitzant l'hidrònim des de tots els punts de vista possibles. Primerament, la geografia del riu dividit en dos parts ben diferenciades, la pri-

mera aigualosa, amb horta i molins, i la segona seca i ben estacional. Històricament ja està documentat des de les primeries del XIII (Cervol) i lingüísticament s'escriu *Serbol* (Escolano), i en els Establiments de Vinars (1647) apareix *Servol*, que després serà la forma més habitual. Sanchis Guarnier proposa *Cérvol*, forma que Coromines i Rosselló rebutgen enfront de *Cervol*.

De les etimologies del riu, la de Coromines és la més profunda, àmplia i documentada: una pronúncia *serbòl*, un camí del riu paral·lel a la Rambla de Cervera, un cas repetit de rius bessons en el qual un duu el nom d'un diminutiu o modificatiu de l'altre: *Cervariol / *Cerverol que per haplogogia > *cervòl*. Sanchis Guarnier, sense proposar etimologies, indica que *cérvol* procedeix de *CÉRV* + sufix diminutiu 'ULU > *cérvol*, o que ve del nom comú actual *cérvol*. Altres autors per l'abundància de les serres en la zona, busquen l'ètim en el nom del fruit.

Emili Casanova proposa una nova explicació on combina geografia, història, llengua, la documentació i els resultats paral·lels d'altres llengües. En allò que fa a la documentació *Cervol* apareix ja a la delimitació del terme general del castell de Morella (1232), a la carta de poblament de Rossell (1237), als conflictes de límits entre Morella i Cervera (1323) i que en les primeres aparicions dona nom a un castell, segurament un conjunt de roques (com del Castell Roquer de Sorita). En la documentació posterior —mapes entre 1584 i 1979— s'observa que majoritàriament s'escriu *Servol* i que és la grafia que ha perdurat majoritàriament, també en els poetes o en

retolacions comercials de tota mena, encara que el setmanari d'informació local siga *Cervol*. Geogràficament el riu (més de 50 km de recorregut) va per un llit fondo en els termes de Morella i Vallibona, de pas complicat per a qui no siga caçador o moliner.

Cervol sembla que ve d'un nom comú conegut a la zona i fins i tot d'un malnom que ben bé podria ser anterior a la vinguda de Jaume I. Descarta Casanova ètims llatins com *ACERBUS* 'aspres, dur', *SERVU* 'servent, esclau' + *OLU*, *SORBU* 'serba' + *OLU*. Podria vindre de dos mots llatins *ACERVO* 'cúmul, munt' + *OLU* amb pèrdua de la *a-* inicial, que seria 'un riu que transcorre entre penyes o sota la talaia d'un castell de roques', tanmateix no convenç perquè la paraula ha arribat com un cultisme. De *CERVU* + 'ULU > *cérvol* tampoc, posat que la síl·laba amb la vocal tònica és l'element més fort i durador. S'ha de partir de *cervol* amb accent en la ò. A més, la forma *cérvol* 'cervo' no era coneguda medievalment.

CERVU 'cervo, cerf' + sufix diminutiu -*OLU* 'terra de cervatells; cau o lloc apte per a parir i nàixer o péixer de petits'. Pensa Casanova que és l'origen més probable, posat que la zona, la comarca, tenia una presència de cervos molt important i ho demostra també el topònim Cervera < *CERV* + *-ARIA* 'terra de cervos'.

El sufix diminutiu tònic -*OLU* va ser molt actiu fins al segle XIII i es va quedar fossilitzat: *Fillo* < *FLIU* + *OLU*, *español* < *HISPANIOLU*, *esquirol* < *ESCURIOLU*, i es va desdibuixar o perdre el valor diminutiu en alguns casos i no en altres com: *bestiola*, *muntanyola*... De vegades, en perdre el valor diminutiu, passa a marcar una 're-

lació semàntica amb el primitiu d'on procedeix CERVUS 'cervo'-CERV + ÒLU 'cervo xicotet, recent criat' > cervol. I des d'ací per raons expressives, metafòriques, metonímiques passa a significar instrument, objecte semblant, lloc de, com mallol < MALLEOLU, derivat de MALLEU 'martell', cabriol 'càbria, aparell' < CAPREOLUS, derivat de CAPREA 'cabriol, sarment'. Així, Cervol podria ser 'lloc de cervos xicotets, lloc on parixen els cervos, paridora de cervos. I un lloc per a la naixença i criança de cervos seria al racer de les roques del Castell, lloc important al costat del riu i, si el riu passa a la vora del castell, es dirà, el riu del Castell de cervol > el riu Cervol. I per a reblar el clau: que el sufix diminutiu i de relació -òl < OLU va ser moltíssim actiu en la Romània i amb un tractament semblant i aporta un llarguíssim llistat de noms comuns i propis, el resultat -uelo / -uel en castellà, en aragonès, en asturià, en galleg i portuguès, francès, occità, friülà, romanès. L'arrel CERVU -cervo presenta topònims en occità, francès, italià, castellà...

I, per a concloure, tot deixant clara la dificultat de proposar una etimologia, cal buscar la versemblança i arribar prop de la veritat, si es pot: l'origen deu ser CERV + ÒLU i s'ha de pronunciar i escriure Cervol /serbòl/, derivat de cervo amb el sufix diminutiu en l'origen -ol, que va prendre altres valors com a formador de gentilicis o creador de llocs o substantius relacionats metafòricament o metonímicament'.

Algunes divagacions a propòsit de la toponímia i el paisatge d'Albocàsser. Aureli Ferrando i Joaquim Roca (pàg. 245-254)

Camina el treball *Algunes divagacions a propòsit de la toponímia i el pai-*

satge d'Albocàsser d'Aureli Ferrando i Joaquim Roca com una «exploració» de la toponímia i el poblament del terme municipal d'Albocàsser, tot fent en el seu navegar unes quantes «qüestions, preguntes o divagacions», una dotzena, sobre topònims que mereixen, per diverses raons, una aturada més intensa.

Després d'un preceptiu notes sobre l'orografia i la història d'Albocàsser, s'inicien les precisions – aclariments – dubtes encetant la llista pel topònim major que nomena el poble de l'Alt Maestrat: *Albocàsser*, arabisme únic al terme, el qual passa de significar 'l'home de l'alcàsser' a 'poble de l'alcàsser', tanmateix aquella torre va desaparèixer i de la qual només resta una làpida de quan va enrunar-se allà per les primeries del segle XX. I d'arabismes en queden ben pocs encara que ho semblen, com és el cas *Benafetxines*, amb una història etimològica una mica marejada per davant amb la confusió PINNA / BENI i per darrere Coromines una vegada veu FECIS 'residu, escòria, cagaferro' i una altra FICINAS 'figueres'. Si *Fetxines* té una etimologia dubtosa, el referent mostra 'un coll de muntanya entre el corredor d'Albocàsser i la més alta vall de Catí, on conflueixen diversos assagadors' i que parla més de PINNA que no de BENI. I molt paregut passa amb *Benijou*, que per a Ferrando i Roca amaga una altra PINNA a l'inici i 'un pas ramader entre penyals o roques ben visibles, per als quals la metàfora oronímica més recurrent i abundant ha sigut el jou de les parelles de bous'. Com també parla de bous el *Corribou* 'antics corrals on guardaven els bous de llaurança', tot reaprofitant antics castellers, alars o bovallars. Dos topònims, que assenyalen partides del terme poc afortunades, presenten un aspecte especial, un fi-

nal en -ELLO: el *Campello* 'paratge de bancalets... que contrasta amb la millor terra, més plana i amb bones sènies del Camp i el Campet' molt paregut als Campellos propers com el de Morella, damunt la Llàcua, o els de Vilafranca i el *Vilarello* que, tot descartant l'existència d'un antic casal, apunten la possibilitat d'una metàtesi *l'Olivarello* > *lo Vilarello* prou habitual per les nostres comarques i que el referent confirma amb oliveres i ametlers.

Mossarabisme també ho és *Montegordo*, topònim viu també a Xert i que pot aparèixer *Montegordo* / *Montogordo* / *Muntogordo*, tot descartant ser considerat com un castellanisme 'pur i dur', com ho són altres topònims bocassins: *mas de Cuatrovientos* i *la Paridera*.

Una bona mostra de col·lectius botànics hi són presents, algun d'ells una mica amagat. És el cas del *carrer de la Falsà*, que amaga un alfarsar, uns ferreginals ara ja urbans i regats pel barranc de les Antones. Hi ha una *Alboreda*, que parla d'una antiga albereda per les ombries de la serra d'en Galceran. I ben prop hi ha una partida coneguda com *la Rueda* o *les Ruedes* on s'amaga una antiga roureda, cosa repetida en una altra part del terme també ombriosa amb el *mas de la Rueda*.

Al pla de l'Angueró hi ha diversos quinyons o engolidors que drenen l'aigua de pluja, el nom del qual prové d'un alvenc (l'Angueró), nom 'que li pot venir d'aquest alvenc a través del nom àrab *Algar* resident habitual en la nostra toponímia per a designar rius o barrancs amb forats'. *Algar* és el nom d'un mas enmig d'un paisatge càrstic a l'ombra de la serra d'en Galceran.

En molts termes i popularment, l'antiguitat d'una construcció es demostra toponímicament amb l'atri-

bució de l'obra a romans o moros. I la tal atribució és moderna posat que anteriorment un altre topònim batejava el lloc. El *Castellar* (fins a primeries del xx) o *Castellar Gros* (1245) ara es coneix com el *Cormulló dels Moros*. I en altres casos, *Matamoros*, per a fer més «entenedor» un topònim tornen a aparèixer moros, 'quan no n'hi ha ni morts ni moros sinó HUMORES > humitats, aiguamoixos... MA(D)ITUM HUMORIS 'amarat d'humitat' > *Matamors* o *Matamoros*.

La Calçada / les Calçades és un tram de camí dels Abellers de gran desnivell que conserva molts dels rastells antics i que enllaçava el camí de Cabanes – les Coves (antiga Via Augusta) amb el camí que seguia per la vora de la rambla Carbonera (Els Ibarsos – Sant Pau – Sant Mateu). Ara els dos camins bocassins, els de les Calçades i el de Sant Mateu són marginals i amaguen tresors arqueològics amagats sota topònims com *castellar*, *castellet*, *cormulló*, etc.

Totes aquestes preguntes, qüestions o divagacions són una mostra del treball toponímic de Ferrando i Roca «en un poble on els arxius van desaparèixer...i ens hi hem d'afanyar perquè els més vells i capacitats informadors desapareixen». I fan camí.

FERRAN GUARDIOLA

JOSEP LLOP TOUS, *Materials per a un estudi del paisatge pretèrit a ponent del Francolí. Les parcel·lacions com a arxiu de sistemes pretèrits. Col·lecció el Porxo, núm. 29. Tarragona, Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 2023, 236 p.*

Avui ressenyem un llibre sobre el paisatge històric a l'àmbit del Camp de Tarragona, que ens ofereix una visió sobre un territori amb els usos del sòl altament transformats i l'onomàstica pròpia molt alterada, el qual hauria de ser entès com un sistema cultural, on natura i societat són l'expressió de la col·lectivitat que el percep. Josep Llop Tous (1951) és arquitecte de professió, però emprès tothora per una elevada preocupació per l'urbanisme i l'ordenació territorial, que l'han dirigit a la investigació històrica per entendre i comprendre el territori. Primer, des de perspectives locals com la de la seva Canonja natal i els llocs circumdants de Vila-seca o Tarragona, o bé des de publicacions lligades a Falset, a causa de la relació familiar que l'hi uneix. Així mateix, Llop Tous és pioner en el raonament de la industrialització de

Tarragona (1957-1971) i les seves percussions socioeconòmiques i territorials. O bé la història, l'urbanisme i l'arquitectura d'entorns urbans com la Canonja —tenint en compte els seus barris i antics agregats—, la morfologia urbana de Falset, l'evolució de la Rambla Vella de Tarragona o el nucli de Vila-seca. O, igualment, la incipient línia d'estudis sobre la construcció d'esglésies o altres edificis, i la transformació urbanística que van significar sobre les trames antigues la seva construcció, com els assaigs sobre els temples d'Alcover, Botarell, el Catllar, Riudoms, el convent de Sant Rafael de la Selva del Camp o Sant Joan de Valls entre alguns dels exemples. Ara, ens sorprèn amb una nova temàtica molt subjacent en la seva dilatada bibliografia com és el paisatge a partir de les parcel·lacions de terres associades a la seva història, com un condensador dels diferents coneixements adquirits en les seves recerques anteriors.

L'àmbit territorial de l'àrea escollida correspon a la zona costanera central del Camp de Tarragona entre el riu Francolí —a la seva desembocadura a Tarragona— fins al Racó de Salou, a Vila-seca —petita badia que forma el cap homònim a l'est—. I, per coherència, Llop el fa extensiu més cap al sud, a l'entorn de l'antiga Via Augusta fins al terme de Cambrils, amb una atenció especial als antics termes de la Pineda i de Salou. Aquesta franja territorial entre el riu Clar (Tarragona) i Vilafortuny (Cambrils) s'ha vist sotmesa a una transformació brusca molt recent a mitjan segle xx, a causa de la implantació de la indústria petroquímica, els creixements turisticoresidencials o l'ampliació de la zona portuària de Tarragona cap a ponent. En definitiva, el perímetre d'estudi d'aquesta obra

és un propòsit de la recerca de l'autor en si mateix, perquè intenta salvar la memòria del passat.

L'estructura dels materials exposats és diacrònica per segles, des de l'època romana fins a la dinovena centúria. Primerament, repassa el control territorial dels romans amb les centuriacions en un paisatge amb una correspondència molt ajustada entre paisatge i natura fins aleshores. Vies de comunicació, planificació de la ciutat que els romans traslladen al camp tant com poden, configuració d'una malla ortogonal de dimensions prefixades que configuren un sistema territorial a partir de les estructures agràries i viàries. La decadència de Roma va portar a una descolonització, que no es va reprendre fins a les infeudacions del segle XII, conformant termes i nuclis acaaparats per grans famílies que ostenten grans finques, com s'exposa al capítol que analitza la Pineda al segle XV. No obstant, la geometria dels termes concedits en feu estava més vinculada a la Via Augusta, traçada durant la romanització, i també tenia alguna cosa a veure amb les centuriacions. Els atacs de pirates i de corsaris foren tan intensos durant el segle XVI, que van convertir l'àrea de la monografia en un territori pressionat pels saquejos constants, collites cremades o robades, destrucció de cases i viles, o inclús el segrest i l'esclavatge de persones. Les dues preocupacions durant la setzena centúria són el desguàs dels estanys sense permetre l'entrada de l'aigua de mar, i trobar la mesura sostenible entre caps de bestiar i pastures. El segle XVII es caracteritza per les rompudes i els artigatges que van transformar prats i boscos en més superfícies de plantació i conreu, promogudes pels arquebisbes de Tarragona que amb una estratègia de potenciació

del port de Salou recuperen un cinturó de terres al voltant del seu roquer. Durant el segle XVIII s'estabilitza la seguretat a la costa, augmenta l'extensió del conreu de la vinya, les terres de regadiu i s'imposen els creixements urbans arreu. L'indret litoral variarà notablement amb la dessecació dels estanys durant aquest segle, fet que es tradueix en una nova gran extensió de terra posada en explotació, mentre que les grans finques s'anaren trossejant per assegurar la supervivència dels creixements demogràfics. I el darrer apartat resumeix les transformacions imposades per la fi de l'Antic Règim al segle XIX, especialment les reformes administratives municipals liberals i la configuració de les grans infraestructures que vertebraven el territori amb uns nous paràmetres.

L'evolució de les estratègies territorials de les parcel·lacions persegueix incrementar la superfície de conreu per a la subsistència d'una demografia creixent. Així, també, s'insisteix en les circumstàncies que van provocar el desmembrament de les grans finques medievals a base de parcel·lar-les en diferents segles, cosa que va comportar canvis en l'estructura del territori, com noves vies d'accés a les propietats, construcció de masos, el control dels nivells de l'aigua dels estanys o la seva dessecació. Una lectura més sintètica del contorn examinat exposa que les parcel·lacions urbanes de les grans hisendes d'origen medieval foren trossejades més aviat a l'àrea més occidental d'influència de Vila-seca per una major pressió demogràfica (el mas de Begues al XV; la Plana al XVI; el mas de Ponç, el mas de les Vaques, el mas del Gatejar, la Censada, els Emprius de Salou i Barenys al XVII; o el mas de l'Obra a inicis del segle XVIII). En canvi, la zona més oriental, propera als estanys

i a la mar, va mantenir-se més al marge dels processos de divisió (els masos d'Arquer, d'Osset, de Virgili i de Foraster).

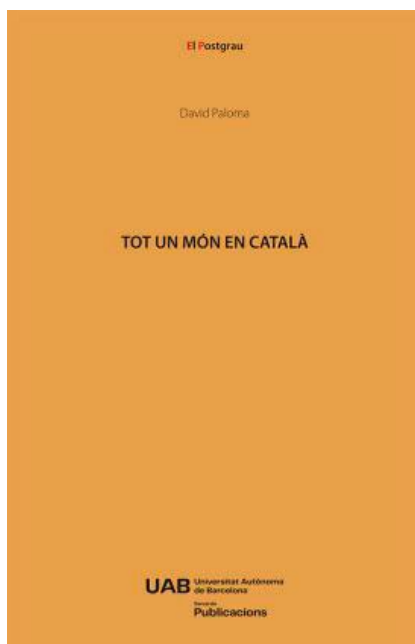
Josep Llop Tous insisteix que la idea del llibre és resultat del seu capficament per entendre el territori, utilitzant el coneixement personal dels llocs, la seva història o la seva geografia, però també els materials de toponímia publicada o exhumada *ex novo*. La documentació aportada és laboriosa, principalment, transaccions aconseguides a partir dels manuals notariais procedents, sobretot, de l'Arxiu Històric Diocesà de Tarragona o de l'Arxiu Històric de Tarragona. A més de documentació que fa referència al territori, com capbreus, acords o llibres d'administració dels termes senyoriais, extreta de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Capitular de la Catedral de Tarragona o arxius familiars, entre d'altres.

Per què ressenyem aquest llibre de paisatge històric en una revista d'onomàstica? Primer, perquè dona constància d'un paisatge desaparegut, engolit per creixements urbans i la implantació d'unes noves activitats econòmiques que han reblert tot l'espai territorial sobtadament, per la qual cosa ofereix la constatació d'un paisatge ja inexistent que té un valor testimonial i inventariable de la riquesa onomàstica al llarg dels segles. Segon, els qui estem avesats a l'onomàstica sabem de la importància de les parcel·lacions o dels trossos que acaben confegint les partides de terra, ja que són «el canemàs inicial d'un inventari onomàstic. En són la base» en paraules de Ramon Amigó. Tercer, perquè aporta informació de l'evolució onomàstica en un entorn rural de forma cronològica. I, per últim, perquè molts noms ens remeten al seu origen onomàstic, especialment, a partir de lligar l'antroponí-

mia dels propietaris i les seves nissagues a la terra.

Aquesta publicació és la culminació de la dedicació i passió de l'autor per l'estudi de la història a l'oest de riu Francolí, accident geogràfic que estructura tota la comarca natural del Camp de Tarragona, amb elements demostratius d'una evolució per a la resta del territori. La seva singladura com a investigador, formada pel pòsit d'una vida de recerques, l'han dotat d'un bon coneixement del territori i fonaments a partir de les extenses consultes a fonts documentals primàries. I és que estudiar el paisatge implica interconnectar i contextualitzar totes les variables que formen part del territori, tant ambientals com humanes, però també les onomàstiques, que permeten situar i reconèixer l'explicació humana sobre el suport físic de l'espai. El llibre és fruit, doncs, del coneixement del territori, d'una exhumació documental exhaustiva, d'una anàlisi de la cartografia antiga i de la revisió de materials onomàstics, que permeten a Josep Llop encaixar totes les tesselles d'un paisatge desparegut, i oferir-nos una visió inèdita i profunda de la configuració d'un territori en el passat des d'una perspectiva multidisciplinària.

JORDI CÀCERES

DAVID PALOMA: *Tot un món en català*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona – Servei de Publicacions, col·lecció «El Postgrau», núm. 2, 2024, 199 p. Pròleg de Joan Anton Rabella

Cal celebrar la nova col·lecció titulada «El Postgrau» que els filòlegs David Paloma i Mònica Montserrat dirigeixen i que serveix com a manuals de model de llengua no només per a estudiants de postgrau, sinó per a qualsevol persona interessada en la llengua catalana i a millorar-ne l'ús escrit. De fet, i segons s'explica a la solapa del llibre, el postgrau de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) és «un dels més llargs de tot el panorama universitari català», atès que existeix des de l'any 2000. Fins ara aquesta col·lecció, iniciada el 2023, ha publicat tres números: el primer són les *Conferències d'inauguració i de cloenda del Postgrau de Correcció i Assessorament Lingüístic 2022-2023*, el segon és el que ressenyem i el tercer és *Les arrels del capvespre*, del flamant Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2024 Albert Jané i Riera, un recull ben original que agru-

pa textos de narrativa i de poesia que el gramàtic ha escrit els darrers tres anys.

Com explica molt bé l'onomasíoleg Joan Anton Rabella en el pròleg «l'exonímia, és a dir, la toponímia exògena o estrangera que té una forma en català, és un dels aspectes menys tractats de la toponímia, però contràriament avui és un dels temes més vius i que generen més dubtes i consultes, tant en el món dels mitjans de comunicació com en el de l'assessorament lingüístic» (p. 11). I David Paloma comença a posar remei a aquesta mancança d'estudis i recursos, i ho fa començant pel títol, prou indicatiu, en què ens avisa que podem usar topònims estrangers d'arreu del món en llengua catalana perquè tenim prou tradició i prou gruix numèric per fer-ho.

El públic en general, i fins i tot també alguns filòlegs, periodistes i usuaris de la llengua, sovint es fan aquestes preguntes: cal traduir aquest topònim estranger al català? Existeix? I en cas afirmatiu, per quin motiu? En base a quina normativa o manual? Com s'ha de pronunciar el tal topònim? Quina és la normativa que ens explica per què aquest topònim sí que s'ha de traduir al català i per què aquest altre no?

Per escriure aquesta petita guia, Paloma s'ha basat en tots els nomenclàtors oficials de les principals institucions governamentals i lingüístiques de les terres de parla catalana: *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, *Corpus toponímic valencià*, *Nomenclàtor toponímic de les illes Balears*, *Nomenclàtor d'Andorra* i *Nomenclàtor mundial*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el 2022. A més, també ha consultat l'*Onomasticon Cataloniae* i els portals *enciclopèdia.cat* i *esadir.cat*, entre d'altres. L'autor ens avisa que els ítems

que aplega el volum són una selecció de toponímia catalana i de toponímia exògena, i són ordenats sota paraigües geogràfics que trobem al sumari per ordre alfabètic: Àfrica, Alemanya, l'Alguer, Amèrica, Amèrica Central, etc. Observem que estudia topònims de continents, estats, països sense estat, autonomies espanyoles, ciutats, ciutats autònomes, etc. En funció de la decisió arbitrària de l'autor —arbitrària però intel·ligent, ja que ha inclòs aquells noms en què hi ha detectat una necessitat més pedagògica i d'ús—, cada zona geogràfica agrupa més o menys ítems. Per exemple, Eslovàquia només recull tres ítems mentre que les Illes Balears en té 21 i els Estats Units 41 —l'extensió d'un territori també compta—. Cada entrada geogràfica del llibre, interiorment molt ben il·lustrat i atractiu, parteix d'una breu introducció del nom del territori en qüestió i quina és la forma única o principal, i també la secundària, si escau, que cal usar; s'acompanya d'un mapa del territori geogràfic amb alguns punts de pobles i ciutats marcats i, a continuació, s'hi descriuen els topònims per ordre alfabètic: primer hi ha la versió catalana del nom, després, l'explicació del topònim i per què s'ha d'escriure d'aquella manera i, en alguns casos, algunes indicacions de pronunciació, i, finalment, com no s'ha d'escriure. Tanca cada entrada el nom del topònim en la llengua original d'on prové. De vegades, a cada entrada hi trobem una curiositat relacionada amb el topònim general.

Paloma aclareix que aquest manual permet fer dos tipus de consulta, «la curiosa i la necessària», i deixa clar que «Tot un món en català no ho recull tot, malgrat el títol. L'obra recull, preferentment, els exònims en català amb la intenció de subratllar-los i de promoure'ls. Si tenim Niça, no hem

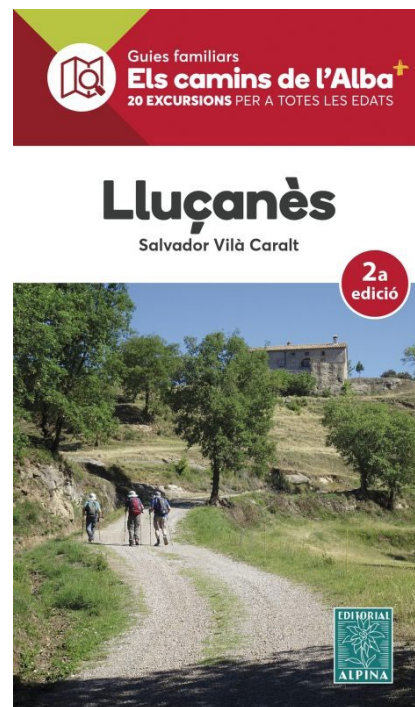
de fer servir Nice. Si tenim la Corunya, no hem de fer servir La Coruña ni A Coruña. [...]».

I una consideració final: la toponímia —pròpia i estrangera— és un patrimoni lingüístic nacional que hem de respectar i que hom no hauria de destrossar. Recordo amb profunda tristesa com el 2007 des de l'Administració pública catalana, concretament des de la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, que aleshores encapçalava Joaquim Nadal, es va perpetrar un atocitat burocràtica i lingüística pròpia dels experiments que fan els aprenents de bruixot: bona part de la toponímia pròpia va ser esmicolada «per fer més fàcil la lectura», deien, i així es va passar a abreujar topònims d'una manera absurda: *Sant Pol de Mar* passà a *Sant Pol M.*, *Platja d'Aro* es convertí en *Platja d'A.*, etc. En alguns casos, es va arribar a la confusió: *Arenys de M.* què significa? *Arenys de Mar* o *Arenys de Munt*? El problema encara no s'ha resolt. Hi ha altres mancances: de tant en tant, quan anem per les carreteres catalanes, ens trobem amb *Zaragoza* o *Perpignan* sense que a dalt o al costat del rètol hi hagi la versió catalana, que en terres catalanes hauria de ser sempre obligatòria.

David Paloma ha fet un treball rigorós, i cal felicitar-lo. No és d'estranyar, ja que el seu currículum l'acredita: *Diccionari de pronunciació en català* (2000), *Diccionari de dubtes i barbarismes* (2008), *Guia fonètica per a les televisions locals* (2009), etc. Aquests i altres llibres que toquen altres gèneres i sobre Pompeu Fabra el converteixen en un valor a l'alça entre els lingüistes de casa nostra. I, sobretot, cal posar en valor la seva voluntat didàctica i divulgativa perquè aquestes ensenyances arribin al mà-

xim de persones. Comprou el llibre: no us en penedireu.

JORDI MANENT I TOMÀS

SALVADOR VILÀ CARALT, *Lluçanès*. Granollers: Editorial Alpina, 2a. ed. 2023, 82 p, col·lecció «Guies familiars. Els camins de l'Alba».

Lluçanès és una guia excursionista per recórrer i beneficiar-se del paisatge i les panoràmiques, per descobrir indrets poc coneguts o racons singulars, per conèixer què hi ha més enllà del camí trepitjat i de la mil·lenària acció de l'home en el camp a través dels camins o en la construcció d'estructures per al desenvolupament del territori i la seva gent (ponts, masos, molins, edificis religiosos...). Salvador Vilà, com a totes les guies excursionistes, ha tingut en compte la importància dels topònims i dels gènèrics toponímics que l'acompanyen, aclarint el seu significat en alguns casos, remarcant-los en negreta en el text de la ruta i fixant-los en el mapa.

El Lluçanès és una comarca natural que posseeix una destacada personalitat. Estesa en un altiplà entre les muntanyes del Prepirineu, el riu Llobregat, la Plana de Vic i l'altiplà del Moianès. En formen part 14 municipis, resultat de l'agrupació de diverses parròquies que ja van merèixer l'atenció d'excursionistes la darrera dècada del segle XIX amb la publicació de la *Guia itineraria de las regions del Lluçanès, Pyrineus, Cerdanya, serras de Cadí y Andorra*, d'Artur Osona l'any 1889 i *Lo Lluçanès. Excursió a dita comarca*, de Pelegrí Casades el 1897.

El llibre el constitueix una *Introducció* i vint excursions. Les rutes són circulars i van encapçalades pel títol, informació d'interès (lloc d'inici, durada i desnivell acumulat) i un segon títol amb informació complementària diferenciada del primer. La part central i objectiu de la publicació és la descripció de les rutes acompanyades d'un utilíssim mapa i tres o quatre fotografies segons la ruta. Alguns dels títols, tant el primer com el segon, poden ser sorprenents: «Sempre hi ha una darrera onada», «Abans que el món s'acabi pujarem al serrat de Cal Jep Sant» o «A Cabres Mortes, no hi pujarem pas!» entre els primers, i «Oristà, quin forat!», «Qui sap què s'hi feia al pla d'Envedillar?» o «Les codines, afloraments de roques a flor de terra» entre els segons. El títol d'aquesta darrera ruta és descriptiu perquè *codina* és una roca allargada, plana, sovint allomada i despallada de la terra que l'envoltava per l'acció de l'aigua.

El resum de la primera ruta dona una idea dels continguts de les altres dinou excursions. El títol «Pel camí d'Anar a Missa» és l'antic topònim del camí que anava dels llogarets i masos disseminats a l'església parroquial de Sant Martí d'Albars. El se-

gon títol, o subtítol, «Per la terra del baró de la Blava», informa sobre el títol nobiliari i la construcció, entre els segles XIX i XX, d'un pretensió casual inacabat, la *Torre del Baró*, justificat per l'epítet que es va guanyar el baró, «el de la mà foradada». La ruta va de *Beulaigua*, nucli d'un sol carrer, el carrer de Beulaigua, on els ramats transhumants podien «parar-hi fins a tres dies, i també tenien el dret d'abeurada». Vet aquí l'origen del topònim! Segueix cap a Sant Martí d'Albars, nom que bateja el grup de cases que l'envolta i també nom del municipi que inclou els llocs de Beulaigua, la Blava i masos dispersos. Per sota de l'església hi ha el *pont medieval de Sant Martí*, que travessa la *riera Gavarresa*, i prop d'ell el *molí del Pont*, per on transitava el *camí ral de Vic a Berga*, popularment, *camí de la Cendra* perquè hi passaven, tal com apunta Salvador Vilà, cavallerisses carregades «de sacs de cendra» per a les pelleteries i les bugaderies de Vic. El camí reprèn la direcció de la Blava passant entre camps i la *foranca del Clot de la Font dels Esgraons* i porta a l'inici del *camí d'Anar a Missa*. Segueix pel *pla dels Ginebres*, la *creu de la Pau de Constantí*, inaugurada l'any 1913 per celebrar les Festes Constantinians amb motiu del «1.600 aniversari de l'edicte de Milà que va declarar la tolerància religiosa arreu de l'imperi romà». Més endavant passa per «un lloc amb codines (aflorament de roques)» i «un bonic tram enllosat, testimoni d'un passat més freqüentat», pel rec i el poblet de *la Blava*, on es veu una vella tina, l'edifici de les antigues escoles i la *font de l'1 d'Octubre de 2017*. En una altra excursió, l'autor explica que les *tines* al Lluçanès són cisternes tallades a la roca per arregar aigua de la pluja i servien per remullar i estovar aglans per alimentar els porcs.

Un tema recurrent en la majoria de les rutes és la transhumància, per la importància econòmica, cultural, social i urbanística que va tenir per a la comarca. Hi ha pobles que tenen el seu origen en els camins ramaders i, en alguns casos, també en el *camí ral*. L'antic i llarg carrer de la Torre d'Oristà, ara de Mossèn Riba, es va formar a banda i banda del *camí ramader* i alhora *camí ral* que anava a Santa Creu de Jutglar; el carrer de la *Ruixeda* (Oristà), lloc de cinc cases deshabitades, es va formar al costat del camí ramader, i el carrer de l'Alou (Sant Agustí de Lluçanès) en el segle XVIII pel pas de ramats transhumants. El genèric carrer va prendre el significat de camí edificat a banda i banda. Altres topònims relacionats són el *Serrat dels Esmorriadors*, on els ramats descansaven a l'ombra, el *Pla de les Saleres*, a Olost, o l'*Hostal del Vilar*, a Sant Agustí, on encara s'hi fa una ja centenària fira.

La presència de la religió es milenària. A més de l'esmentat camí d'Anar a Missa, les rutes inclouen un elevat nombre d'hagiotopònims: pobles i municipis (*Sant Agustí de Lluçanès*, *Sant Bartomeu del Grau* o *Santa Maria de Merlès*), el monestir de *Santa Maria de Lluçà*, antigues parròquies (*Santa Eulàlia de Pardines*), santuaris (*Mare de Déu dels Munts* o *el de Lurdes*), ermites (*Sant Adjutori*), capelles (*Sant Vicenç de Lluçà* o *Sant Marçal de Prats*). Alguns dels temples són destacats miradors (*Sant Salvador de Bellver* o *Santa Llúcia de Sobremunt*). També creus i pedrons com la citada *Creu de la Pau de Constantí* o la *Creu del Calvari*, la *Creu del Bac*, el *Camp del Pedró*, on hi ha una creu de terme, el *Pedró del Vilar*, dedicat a Sant Isidre, el *Pedró dels Sants Martirs* o el *Pedró de Sant Roc*.

Han participat en la creació de topònims d'aquesta guia fragments de

Ressenyes

la història: les restes arqueològiques romanes de *Puig Ciutat*, la *Guaita de Pregones*, el *Serrat de les Forques*, la *Cadira d'en Galceran*, roca que recorda un seient, els castell i torres de *Lluçà*, *Tornamira* o *Oristà* (la *Costa Castell*), la seu del Consell de Jurats del Lluçanès a Sant Feliu, el pont de la riera de Merlès, les barraques de vinya o *barraques cerdanes* d'Oristà. També espais naturals com coves, balmes, clots, fonts, plans, camins, rieres, salts d'aigua, roques, etc., com la *font de les Coves*, la balma de les *Pastorelles* o la *foranca del Clot de la Font dels Esgraons* —on el genèric *foranca* repeteix el significat del component toponímic *Clot*—, la *font de les Donzelles*, del *Reposador* o de la *Baga*, font i pla d'*Envedillar*, potser de *vedellar*, com *pla del Vedellar* a *Lluçà* i *Montesquiu*; el *sender de Font Salada*, la *balma de la Font dels Bous*, les rieres de *Sorreig*, *Relat* i *Merlès*, el *salt de Guite-*

rons, el *barranc de Guspineda*, el *gorg de Badia*, el *Puig Cornador*, el grau o cinglera de *Sant Bartomeu del Grau* o la *Pedra Dreta*, lloc d'aplecs. També la fauna i la botànica, com el *bosc de l'Esquena de l'Ase*, el *coll de Garses*, el *Serrat Llobater*, el *Roure de la Senyora*, l'*Alzina Gran del Vilaró*, la *Roureda d'Escrigues*, la *Bassa dels Galàpats* o el *Serrat de Cabres Mortes*.

Els noms dels masos hi són arreu: el *Marçal*, el *Grau*, el *Vilar de Sant Boi*, *Beuloví*, *Portelles*, escrit de sempre *Potelles*, la *casa de Conjunta*, *Guiteres*, la *Casa Gran* de Santa Creu, *Escrigues*, la *Cortada*, *Quinaus*, *Claperons*, masia en runes, *Cal Boixeres* o el mas *Puig Lluçà*, de Sant Feliu Sasserra, «deformació de *Jussà*, prové de *jus* i significa 'que està a sota'... més amunt hi ha *Puig Sobirà*».

Que en el llibre s'observin alguns pocs topònims amb grafies errònies no treu mèrit a les encertades rutes

que s'hi detallen acuradament. Per molt que es trobi a la documentació històrica formes anteriors a la normativa moderna, com els topònims *Cal Blanch*, *Plans de Codinach*, *Verdeguer* o *Rexach*, la grafia adequada és *Cal Blanc*, *Plans de Codinac* i les cases *Verdeguer* i *Reixac* —com el seu derivat *Reixagó*— perquè són veritables topònims, referents geogràfics que tenen ús públic. No és així en el cas de la grafia dels cognoms *Blanch*, *Codinach*, *Rexach* (o les variants *Rexach*, *Reixach*, *Rexachs*, *Raxach*) dels quals només els seus portadors poden establir-ne la forma gràfica. També en el nom de la casa de Sobremunt *Can Calet*, hauria de ser sempre *Can Quelet* afèresi de *Miquelet*.

VENTURA CASTELLVELL

Llibres per ressenyar

Envia les teves ressenyes de publicacions onomàstiques a:
revista@onomastica.com

Si vols que es ressenyi el teu llibre l'has d'enviar a:
Societat d'Onomàstica
Carrer del Carme, 47
08001 Barcelona

Els llibres dels quals ara donem notícia a *Novetats bibliogràfiques* poden ser ressenyats en els propers números de **Noms**.

Envia'ns les notícies onomàstiques de les activitats en què participis, i també aquelles de què tinguis coneixement, a revista@onomastica.com.

Noms la fem entre tots!

 Societat d'Onomàstica

Onomàstica i literatura

El camp de Burjassot i el camp de Borbotó,
el secà de Paterna i el secà de Godella,
i els cementiris blancs i els rajolars vermells,
i el tren que va a Paterna i el que ve de Paterna,
i després el de Lliria i més tard el de Bétera,
i aquells tramvies grocs i casa la Conilla,
i Beniferri amb àlbers i canyars i senderes,
i els grans pins del castell vinclats damunt la sèquia,
i el tren de Burjassot, i el tren que puja a Lliria,
i el que baixa de Lliria, i el que acaba en Montcada,
i la calç de les coves que hi ha per Benimàmet,
i el que acaba en Paterna, i orinar al corral,
i la flaire dels horts, la calç de les parets,
quasi blava amb la lluna, i el silenci, i el tren,
el tren nocturn, que creua solitari la nit,
i el camp de Burjassot, i el camp de Borbotó,
i el secà de Paterna, i el secà de Godella,
i el Pla del Pou, i els masos, les barraques de Lluna,
l'Alqueria del Pi, i el Pixador, i el mas
del Rosari, i la casa del Saboner i el pi,
i el molí de la sal i el llibre que he d'escriure,
i el tren que ve de Lliria i el que puja a Paterna.

Vicent Andrés Estellés, *Coral romput, La clau que obri tots els panys* (1954-1957). Premi València de Literatura-Poesia 1958. Diputació Provincial de València, 1971. p. 141 (fragment)

Pots contribuir en aquesta secció literària enviant els textos que més t'agradin on es parli d'onomàstica a revista@onomastica.com fent constar l'autor, el títol i la referència bibliogràfica.

 Societat d'Onomàstica

Fotografia de Jesús Bernat

Articles

Buscant significats sense trobar-los

ROSA MARIA ANGLÈS

En la confecció de monografies locals sobre onomàstica, és a dir, de reculls exhaustius d'antropònims i topònims d'un terme municipal, i dins de l'apartat dels noms de casa, un dels principals problemes amb què topem és la dificultat per aclarir la procedència d'alguns. Aleshores és quan el recol·lector, la tasca del qual, d'antuvi, és la simple recollida de material i la presentació d'aquest amb el màxim rigor possible, s'ha de plantejar l'origen del nom en qüestió, si més no, per tal d'establir-ne la grafia.

En posarem alguns exemples de l'Espluga Calba, a les Garrigues, vila que hem estudiat en profunditat, la qual, tot i que pertany al dialecte lleidatà, es troba a la frontera intradialectal, és a dir, que forma part de la franja lateral que presenta trets propis dels dialectes orientals, en el que s'anomena *nord-occidental preoriental*, que és un parlar de transició entre el nord-occidental i el del Camp de Tarragona.

Abans de començar l'enumeració dels noms de casa que ens han presentat més dificultats, donarem algunes indicacions sobre bibliografia o sobre pàgines web, per tal de simplificar l'exposició. Sempre que ens referim a Moll, es tracta de *Els llinatges catalans*, en l'edició del 1982; per tant, només posarem entre parèntesis la pàgina. Quan hi apareixen definicions, són totes del DCVB, si no s'especifica algun altre diccionari. Si ens referim al geolocalitzador de noms de família francesos, es tracta

del que té per adreça: <https://www.filae.com/nom-de-famille/borres.html>.

En primer lloc, esmentarem els que hem recollit per via oral, bé actuals, bé recordats pels nostres informants.

Cal Baella, l'hem documentat en dues ocasions: «Miguel Balcells, alias Baella» i «Josep Balcells Trullols (Baella), [...] taverner». Com a topònim, trobem a les nostres terres les formes *Baell*, *Baells* o bé *Boella*; com a llinatge, existeix *Baell* i la forma femenina, *Baella*, amb al sentit d'obac', del llatí *OPACELLUM, diminutiu de OPACUM. Per a Coromines, en canvi, *Baells* prové del diminutiu del llatí VADUS, 'gual', amb la consonant labial mantinguda.¹

Cal Borjades, l'hem documentat per primer cop el 1681 («Jaume Texidó, dit lo Borjades»). *Can Burjades*, a Vilanova de Sau, sembla que també remeti a la mateixa etimologia. Tant el DCVB com Moll (132) recullen *Borja*. Moll li atribueix un origen àrab o bé preromà i esmenta els topònims *Borja*, aragonès, i *Borges*, català. Segons Coromines, una *borja* és una 'barraca de pedra per soplujar-hi els treballadors del camp i les eines i productes agrícoles', i el nom ve de l'àrab *búrġ*, 'torre, torreta, barraca de pedra en el camp'. Un topònim proper s'hi pot relacionar: *les Borges Blanques*. D'altra banda, en occità trobem els noms de família *Bourgeade* o *Burjade*, derivats de *bourg*, d'origen germànic, creuat amb el llatí BURGUS, terme aplicat a les implantacions urbanes d'importància estratègica.²

1. Apeo, 112r; Rubió (2011: 233); NomCat; Moll (186), i OnCat II, 298a38.

2. Òbits 1650, 20r; NomCat; OnCat II, 116a46, i Astor (2002, s. v. *Bourg*, *Bourg (le)*).

Cal Borres, documentat a la segona meitat del segle XIX («Francisco Balsells, alias Borres», *Apeo*, 62r), només hem pogut relacionar-lo amb un topònim asturià, *Borres*, una de les 44 parròquies del consell de Tineo, o bé amb una localitat de la província d'Osca, *Borrés*. Finalment, el buscador de noms de família francesos en localitza 42 en tot França, sobretot al departament d'Aube. Com a nom comú, *borres* és una menja de Benasau.

Cal Carrill, nom actual de la casa, apareix de forma diferent en la documentació: «Ramon Torres, alias Quirill» i «Juan Torres, alias Cabalé del Quirill» (*Apeo*, 165r i 210r/141r). El nom comú *quirrilla* designa el 'membre viril' a la Ribera del Flamisell.

Cal Cendrero apareix en publicacions molt recents: «Terreseta i Silvèria Santafè i Cunillera, de cal Sendrero» o «Cisco Santafe Santafe (Cendrero), carter des del 1919». El renom *Cendrer* està documentat a Sant Cugat, i el cognom *Cendrero*, sobretot a la província de Badajoz i a la de Ciudad Real, i dins de Catalunya, a la de Barcelona.³ L'IDESCAT localitza *Zendrer* a la província de Barcelona i l'INE també a les Illes Balears.

Cal Coc també apareix en publicacions molt recents: «Pere Navés Miret, [...] Coc», naixement de l'any 1900, o «Jaume Navés Balcells (Coc)», l'any 1936. *Coc* és un indret del municipi de Sant Martí de Riucorb i un altre del de Bellmunt d'Urgell. També consta com a cognom en Moll (251).⁴

Cal Correntí és un renom documentat amb anterioritat: «Miquel Correntí, àlies Correntí», «Miguel Sesplugues, alias Corrantí». Com a nom comú *correntí* té diferents significats: 1) 'lloc o paratge per on corre molta aigua' o bé 'corrent impetuós de les aigües de la mar'; 2) usat generalment en plural, 'cuiro amb pèl procedent de Corrientes (Argentina)'. Cap dels tres sentits és freqüent com a generador de renoms. Com a cognom, l'INE i l'IDESCAT en localitzen molt pocs, tots a Catalunya i amb dades que no coincideixen. On sí que n'hi ha força és a Itàlia, sobretot a Sicília.⁵

Cal Culet també apareix en publicacions molt recents: «Josep Roca Saltó (Culet)», any 1900; «Ramon Roca Teixidó (Culet)»; «Ramon Teixidó (Culet)», matrimoni de l'any 1965. El cognom de la França meridional *Coulet* surt de l'hipocorístic de *Nicouleau*, és a dir, del nostre *Nicolau*.

A la vila hi ha una casa anomenada *cal Colau*; de tota manera, no tenim cap evidència que la procedència pugui ser aquesta. El buscador de noms de família francesos en localitza força al país veí amb aquesta forma. L'IDESCAT i l'INE no contenen la forma *Culet* però sí *Coulet*, en poques ocasions, sempre a la província de Barcelona. També podria venir d'un veritable malnom.⁶

Cal Cunya, l'hem documentat dos cops: «Francisco Balcells, alias Cuña» i «Ramon Balcells Duch, de cal Cunya», anys 39-1936. El buscador de llinatges de l'INE mostra la forma *Cuña* en abundància per tota la zona nord de la península Ibèrica, especialment a la província de Pontevedra. Té origen gallec i procedeix de la veu *cuña*, existent també en castellà, que podem traduir al català per *cuny* o *tascó*. El cognom s'ha format per via toponímica perquè aquests vocables estan molt representats en la toponímia major i menor de Galícia i sobretot de Portugal, on existeixen localitats de nom *Cunha*. Com que a la vila hi ha una altra casa anomenada *cal Gavatxo del Cunya*, ens veiem obligats a cercar també en àmbit lingüístic francès: al sud de França trobem formes similars, com ara *Cognac*, procedent de *Cognac*, o els noms de família, *Cougnard*, com a variant de *Cognard*. Finalment, no podem descartar que, com sostenen els portadors del nom, que procedeixi del nom comú *cuina*, amb la palatalització dialectal de l'alveolar nasal precedida de la semivocal /j/.⁷

Cal Curull, documentat molt recentment: «Ramon Sardà, alias Curull» i «Maria Magdalena Roca i Roig (Curull)», matrimoni de l'any 1962, també existeix com a nom de família català, a les províncies de Barcelona i Tarragona; així mateix, s'inclou en la llista de cognoms moriscos del primer llibre de baptismes de l'arxiu parroquial de Crevil·lent (1/8/1569 - 31/12/1597). Com a nom comú, el vocable *curull* significa 'cim, part superior', i serveix de topònim, sol o en composició, per a designar un indret de situació elevada, com ara la *punta del Curull*, amb 1.023 m d'alçada, el punt més alt de la serra de la Llena. Com a nom propi, el trobem, per exemple, al castell medieval de *Curull*, del vescomtat de Bas, centre de l'antiga quadra del municipi de Sant Pere de Torelló.⁸

Cal Fuset, l'hem documentat en dos ocasions: «José Bota, alias Fucets» i «Albert Balsells Bota (Fusets)», any 1932. *Fuset*, com a cognom, és un derivat diminutiu de

3. *Spel*. (38: 16), *Poca* (2017: 35), *Moreu-Rey* (1993: 190), *INE* i *IDESCAT*.

4. *Spel*. (32: 6), *Rubió* (2011: 21) i *NomCat*.

5. Recanasió 1846; *Apeo*, 133r, i <https://www.cognomix.it/mappe-dei-cognomi-italiani/>.

6. *Poca* (2017: 39 i 228), *Balcells* (1994: 20) i *Astor* (2002).

7. *Apeo*, 151r; *Roig* (2014: 61); *DAE*, s. v.; *Astor* (2002: 955), i *Morlet* (1991: s. v. *Cougnard*, *Cougnaud*, *Cougnon*).

8. *Apeo*, 136r; *Spel* (9: 20); *INE*; *IDESCAT*; *Pérez i Navarro* (2010: 192), i *Moreu-Rey* (1999: 33).

fus, ‘instrument per a filar’. El DCVB no el conté. L’IDESCAT i l’INE en localitzen, sobretot a la província de Barcelona i a València. A França hi ha *Fuzet*, sobretot a l’Alta Loira i al Puèi de Doma o Puèi Domat, amb el mateix significat que en català.⁹

Cal Juan Esbert, l’hem recollit oralment, amb múltiples versions del que podria ser aquest cognom: [az’βɛr], com a principal, i [aɫ’βɛrte], [az’βɛrto], [az’βɛrte], [az’βɛrt], com a secundàries. Inicialment vam tenir la temptació de relacionar-lo amb *Albert* o bé amb l’espanyol *Alberto*, però, davant l’explicació que dóna Moll (96) sobre l’encreuament de tots dos noms, més aviat ens inclinem per considerar que el nom devia ser *Esbert*:

Asbert. Esbert. Isbert. Sbert. Osbert. És dubtós si vénen de *Agisbert* o de *Isanbert*, ‘fort brillant’. *Osberto* (1018). De totes maneres, aquest cognom ha sofert antigament la competència del més freqüent *Albert*, amb el qual a Mallorca s’ha confós; es troben documents on figura la forma *Albert* i altres de la mateixa família on apareix *Esbert* o *Sbert*, confusió que fa recordar la competència existent a Mallorca entre els articles *el* i *es*.

Cal Maleu, l’hem documentat en un personatge a qui deuen diners Antoni Bota i Gaya, veí de l’Esplugu Calba: «Juan Vidal y Maleu [...], de Vallvert». Com a cognom no el contenen el DCVB ni Moll. Podem plantejar que es tracti del mateix llinatge que existeix a Arbeca, poble proper al nostre, *Mayeu*, que reflectiria la pronúncia ieista del nom originari, *Malleu*, que sí que consta en Moll (143), com a forma secundària del nom de la vila de la Plana de Vic, *Manlleu*, malgrat que s’hauria produït, un canvi en l’obertura de la primera vocal, *e* > *ɛ*. D’altra banda, el nom comú *maleu* és el diminutiu del substantiu *mal*.¹⁰

Cal Misango, el tenim documentat per primer cop a la segona meitat del segle XIX: «Ramon Balsells, *alias* Misango» (*Apeo*, 18r). No ens atrevim a plantejar cap hipòtesi sobre la procedència d’aquest nom, que també trobem a les poblacions veïnes de Maldà i Arbeca.

Cal Mony està documentat amb diverses grafies: «Casa d’en Moni: en Joan Moni [...], Pere Joan Moni, Magdalena»; «José Mateu, *alias* Moïñ»; «Joan Torres Mateu (Moñ)», casament de l’any 1921; «Anton Mony». Podríem relacionar-lo amb el nom de família francès d’origen bre-

tó *Moign* (< *moing*), d’arrel preromana *MUNNO*, que significa ‘esguerrat, mutilat’.¹¹

Cal Pasquer, el tenim documentat molt recentment: «Antoni Pons Camprubí, de cal Pasquè», anys 39-1936; «Ramon Pons Bellart, de cal Pasquè; Joan Pons Camprubí, de cal Pasquè», any 1939. Era un cognom existent a Barcelona, Terrassa, Castellciutat, etc., que prové del substantiu arcaic *pasquer*, ‘pasturatge’. Actualment l’IDESCAT i l’INE només localitzen la forma plural *Pasqués* (< *Pasquers*).¹²

Cal Patarram, documentat també recentment, «Joanquim Balsells Bosch, [...] Patarram», naixements de l’any 1900; «Pere Torres Muntañola (de cal Patarram, [...])», sembla que vingui d’un veritable malnom o que sigui de creació onomatopeica. Com a noms comuns, *patarra* i *petarra*, tenen el sentit de ‘mentida’, i *petarrada* vol dir ‘seguit de pets’.¹³

Cal Pateca, el tenim documentat entre els anys 1932 i 1944: «Genoveva Vallverdú (Pateca)», «Miquel Torres (Pateca)» (Poca, 2017: 114 i 192). El DCVB conté, com a nom comú, l’adjectiu femení *pateca*, usat a Mallorca per a designar una ‘persona molt petita’, també anomenada *patacò*.

Cal Picamixó, ja documentat d’antic, «Joseph Cunillera, àlies Peret del Picamuxó» (Recanasió 1846), desconeixem si té alguna relació amb el corresponent nom de la població, *Picamoixons*. La presència d’una altra vocal, /i/, per dissimilació de la /o/: *mixó* < *MUSCIONE* ens dona la pronúncia d’aquest nom (Satorra, 2008: 244).

Cal Quisserris, el tenim documentat amb diferents grafies: «Roig Antoni, àlies Caserres»; «Francesc Roig Gaya, de cal Caserres», anys 39-1936, i «Josep Roig i Balcells, de cal Quisserris». La primera citació manté la forma original del nom, *Casserres*, amb la doble essa simplificada gràficament, *Caserres*. És el lloc de procedència del personatge que donà nom a la casa. A la segona ja s’ha produït el pas de la *e* final a *i*, *Caserris*, que és una de les formes vives, sobretot entre la població de més edat. Finalment, la forma viva predominant és *cal Quisserris*. Aquest canvi potser s’explica a partir del xipella, que forma una mena d’envà dialectal entre el català oriental i l’occidental. És quelcom més modest que un subdialecte, una isoglossa discontinua corresponent a la *i* resultat del tancament de la *e* final àtona i que baixa des de l’Alt Urgell fins

9. *Apeo*, 34v; Poca (2017: 113), i Moll (293).

10. MN 1859, 151r; Sans, Pau i Junyent (2014: 164).

11. Roser 1600, 29v; *Apeo*, 160r/112r; *Spel*. (31: 18); *Contribució* 1936, i Morlet (1991: s. v. *Moign, Moigne*).

12. Roig (2014: 32 i 38) i Moll (225).

13. *Spel* (32: 6) i Poca (2017: 163).

Cal Misango, al carrer Major (foto de Jordi Sardà)

Cal Borjades, al pati del Castell (foto de Jordi Sardà)

a la Conca de Barberà, amb punts importants com Tui-xén, les Oluges, Santa Coloma de Queralt, Barberà de la Conca, Solivella, Blancafort. Més que un espai continuat definit havia quedat com si fossin illes separades, en una franja de transició molt difícil de delimitar i que arriba, al sud, fins a Vilanova de Prades. Ha tingut una recessió molt gran perquè s'ha sentit com a varietat molt familiar, precisament per aquesta característica, les *i* finals son substituïdes per les *e*, sobretot entre els joves.

Pel que fa al tancament de la vocal àtona de la síl·laba inicial, *E* > *i*, es produeix en força contextos. Tot i que, en llatí vulgar, la relaxació en l'articulació de les vocals àtones, que va comportar la confusió de timbres, afecta tot el domini lingüístic, esmentem només els exemples més característics de la nostra varietat dialectal, com ara en contacte amb consonant palatal (ll. cl. *IANUARIU* > *gener*

> *giner*, *IENUCULU* > *genoll* > *ginoll*, *SENIORE* > *senyor* > *si-nyor*, *MANDUCARE* > *menjar* > *minjar*, *CAPSEUM* > *CAPSE-ALE* > *queixal* > *quixal*, *LAXARE* > *deixar* > *dixar*), per metafoia (*AESTIVU* > *estiu* > *istiu*, *AECLESIA* > *iglésia*), o en el grup *SE-* > *SI-* (*serà* > *sirà*, *soroll* > *seroll* > *siroll*). En el nostre exemple, la consonant [k] podria haver contribuït a facilitar el tancament.¹⁴

Cal Ranxero, també el tenim documentat amb diferents grafies: «Lolita Sans (*Ranxero*)», anys 33-1932; «Estanislau Roca Roure, de *cal Ranchero*», i «Miquel Sans Roca (*Rinxero*)», any 1936. El canvi de *Ranxero* per *Rinxero* és un exemple més que il·lustra el fenomen que acabem de comentar. Suposem que ve del castellanisme *ranxero*, potser amb l'accepció de 'qui fa el ranxo per als soldats, presos, etc.' o bé amb el sentit figurat de 'home o noi brut'.¹⁵

14. *Contribució* 1936, Roig (2014: 33), *Spel.* (42: 19), Veny (1987: 49-50) i Batlle, Martí, Moran i Rabella (2016: 65-66).

15. Poca (2017: 114), *Spel.* (36: 14) i Rubió (2011: 21).

Cal Fusetts, al carrer de les Dues Cases (foto de Jordi Sardà)

Cal Picamixons, al carrer Major (foto de Jordi Sardà)

Cal Saramanda, per semblança fonètica, es podria relacionar amb el nom comú *sarabanda*, que designa una dansa barroca d'origen hispànic (DIEC).

Cal Tramega, el tenim documentat a partir del 1920: «Tòfol Bellmunt Altisent (Tramega)», Poca (2017: 104). Moll conté el llinatge *Tramaigues*, que sembla força distant. En francès existeix el nom de família *Tremège* (SE, SO), ubicat sobretot als departaments de l'Arieja i l'Aude. En aquest cas el fet que la darrera consonant en aquella llengua sigui palatal [ʒ] i no pas velar [ɣ] com en la nostra, seria un resultat regular en fonètica històrica francesa: cf. *galta* / fr. *joue*. Finalment, una *tramegada* és un 'cop de tràmec'; i un *tràmec*, un 'arpiot o aixada amb dues puntes'.

Cal Xarrot, l'hem documentat un sol cop: «Miró, Antoni, viuda Xarrot» (*Contribució* 1936). En francès localitzem *Charrot* en uns quants departaments. En català *xerrotejar* vol dir 'xerrar, parlar insistentment i de diverses coses'.

Cal Xubanc, l'hem documentat amb diverses grafies: «Joan Teixidó, dit lo Xubanch», any 1684; «àlias Chubanc»; «Antonio Orteu, alias Chovach», i «Jaime Orteu (Chuvanc)». Chauvac és un municipi francès de l'Alvèrnia que ha generat noms de família al país veí.¹⁶

Cal Xulip, l'hem documentat amb diferents grafies: «Josep Gabarra (Xolip)», any 1884; «Ramon Cholip [...]», Gabarra, Ramon; Xulip»; «la vella Xolipa». La transcripció amb o reflecteix la tendència a la neutralització de les vocals

16. Òbits 1650, 21r; Doc. 1676; Apeo, 195r, i *Repartiment* 1942, 350v.

Cal Quisserris, a la Placeta (foto de Jordi Sardà)

Cal Xulip, al carrer de Santa Maria (foto de Jordi Sardà)

velars seguides d'una i tònica que es produeix en aquesta zona de transició dialectal.¹⁷

Cal Xuxa, l'hem documentat al segle passat: «Teresa Fabregat (Xuxa) [...] 1917» i «Chucha». Com a nom de família la forma semblant més estesa a França és *Chauchard*, que té la variant *Chouchard*, sobretot al departament occità de l'Avairon, i que té el sentit d'home amb instints lúbrics immoderats.¹⁸

Entre els noms de casa que només hem recollit a través de la documentació hi ha els que venen a continuació.

Cal Catxet, només l'hem documentat un cop: «José Mateu, *alias* Cachet» (Apeo, 38v/53r). Com a cognom, *Cachet*

té força extensió a França, sobretot al departament del Roine. És la forma masculina de *cache*, 'amagatall', en aquella llengua. Un altre significat del nom comú francès *cachet* és 'pastilla'.¹⁹

Cuniell no sabem exactament si és nom de casa o renom d'una sola persona. L'hem documentat un sol cop: «Antonio Andreu, *alias* Cuniell.» (Apeo, 191r). Els *cuniells* són una planta de l'espècie *Silene inflata*, que no sembla un nom gaire adient per a ser usat com a motiu. A França hem localitzat un cognom similar: *Cunier*.

Cal Marrau, documentat un sol cop: «Francisco Gaya, *alias* Marrau», existeix com a cognom francès, *Marrau*, però també en català trobem *Marral*. Sense recórrer al do-

17. Poca (2017: 26), *Contribució 1936 i Spel.* (23: 16).

18. Poca (2017: 68), *Contribució 1936 i Astor* (2002, s. v. *Chauchard*).

19. Morlet (1991: s. v. *Cachet*) i Astor (2002: s. v. *Caut*).

mini de la llengua veïna, trobem al nostre territori la fàbrica d'algeps de Marrau, a Alcora, que Coromines inclou, com a topònim de la mateixa arrel que el corral de Marau, a Albaida, dins l'entrada Maraua. Suggerim que deu venir de l'àrab maraʿa, variant vulgar de l'àrab clàssic MURŪʿA, que es pot traduir per 'terra grassa, fèrtil, engreixadora'. Com a fet general de l'evolució, en els textos antics catalans es troben exemples de -l vocalitzada davant consonant dental i, com a fet actual dialectal, la -l implosiva en el grup AL- es dona com a semivocal davant consonant bilabial; de la mateixa manera, es produeix el fenomen invers: ʎ > l, per exemple, en posició final. Així, doncs, tot sembla indicar que en aquest nom s'ha produït alguna d'aquestes evolucions fonètiques.²⁰

Finalment, *cal Segall*, documentat en dues ocasions: «José Castañé, alias Segall» i «Segall, d'Espluga Calva», no consta en els reculls de llinatges catalans. En canvi, en occità sí que hi ha el nom de família *Segall*, amb la doble l final característica del Rosselló, que evoca la cultura o la venda del sègol. També existeix *Sigal*, de l'occità *segal*, *sigal*, del llatí *SECALE*, 'sègol'. L'accepció principal del nom comú *segall* en català és: 'nadó de la cabra ja desmammat però que no ha acabat la seva creixença'.²¹

Tots aquests noms de casa han estat localitzats en fonts documentals. El fet que alguns només apareguin en publicacions molt recents no significa que no vinguin de molt lluny, perquè en escrits antics no hem trobat aquesta mena d'informacions. Els documents procedeixen de tres arxius: l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, (ACA), l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT) i l'Arxiu Municipal de l'Espluga Calba (AMEC).

El que tenen en comú tots els noms de casa analitzats és que no tenen un sentit literal clar. En tots els casos en què plantejem que puguin venir d'un antic cognom, no l'hem documentat en cap ocasió a la vila; altrament, ja no hi hauria dubtes. En primer lloc, hem mirat de localitzar formes idèntiques o similars en els reculls de llinatges catalans; en segon lloc, en els territoris veïns, com ara l'àmbit lingüístic espanyol, l'occità, el francès, i ocasionalment l'italià. Si no els hem pogut relacionar amb cap cognom, hem provat de fer-ho amb algun topònim. Finalment, hem recorregut a noms comuns amb els quals podrien estar emparentats, o se'ns ha acudit que fossin veritables malnoms. En cap cas hem arribat a una solució concloent.

20. Apeo, 237r; Moll (214), i OnCat v, 87b18-50.

21. Apeo, 158v; *Repartiment* 1942, 91v, i Astor (2002: s. v. *Ségall*).

Manuscrits

Contribució Especial. Any 1936. 6 fulls solts. AMEC, 1.4.6, 1. Documents diversos. Anys 1676, 1765, 1791 1796 i 1801. ACA, Gran Priorat de Catalunya de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, armari 7, núm. 165.

Libro de apeo del pueblo de Espluga Cal. La foliació no és correlativa: hi ha dues numeracions superposades. Sense data: per la identificació de les persones que hi apareixen, ha de ser de la segona meitat del segle XIX. AMEC, sense catalogar.

Llibre de confreres de la confraria del Roser. Anys: 1600-1693. AHAT, l'Espluga Calba, sense capsa, núm. 12.

Llibre de repartiment: contribució urbana. Data del lloc: 1945; data de les pàgines de l'interior: 1942. AMEC, 1.4.2.0, sig. top. 5.

Llibre dels difunts en la parroquial de la Spluga Calva.

23 folis amb numeració als 16 primers. Dates: 19.04.1650 - 26.07.1689. AHAT, l'Espluga Calba, capsa 3, núm. 11.

Manual notarial. Notari: Antoni Queraltó Sabater. ACCB, 01.51, Montblanc, protocol 1859, reg. 247.

Referències

ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B. 1930-1962. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. [DCVB]

ASTOR, J. 2002. *Dictionnaire des noms de familles et noms de lieux du midi de la France*. Millau: Editions du Beffroi.

BALCELLS, R. 1994. «Recordant la nostra història». *Spelunca* [L'Espluga Calba: Ajuntament de l'Espluga Calba], 9, p. 19-21.

BATLLE, M.; MARTÍ, J.; MORAN, J.; RABELLA, J. A. 2016. *Gramàtica històrica de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Biblioteca Abat Oliva; 299).

COROMINES, J. 1989-1997. *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial; Caixa de Pensions, La Caixa. 8 v. [OnCat]

MOLL, F. de B. 1982. *Els llinatges catalans (Catalunya, País Valencià, Illes Balears): Assaig de divulgació lingüística*. Palma: Moll. (Els Treballs i els Dies; 23).

MOREU-REY, E. 1993. *Antroponímia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona.

Articles

- MORLET, M.-T. 1997. *Dictionnaire étymologique des noms de famille*. París: Perrin.
- Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya. (2009). 2a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans. [NomCat]
- PÉREZ I NAVARRO, V.-J. 2010. «L'antroponímia morisca a l'arxiu parroquial de l'aljama de Crevillent (el Baix Vinalopó), 1569-1609». *BISO* [Barcelona: Societat d'Onomàstica], 119: *Actes del xxxvi Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Les Borges Blanques, 2009*, p. 179-192.
- POCA, J. 2017. *Cent anys en imatges*. Bonastre: Al Vent.
- ROIG, J. 2014. *L'Espluga Calba. Una història particular*. Les Borges Blanques: edició de l'autor.
- RUBIÓ, J. 2011. *La Guerra Civil a les Garrigues. De la revolució a l'ocupació franquista*. Lleida: Pagès.
- SANS, J. M.; PAU, A.; JUNYENT, E. 2014. *Arbeca, història i record, 30 anys després*. Arbeca: Ajuntament de la Vila d'Arbeca.
- SATORRA, J. 2008. «El parlar del Cogul». A: *Fites en el temps. VI Trobada d'Estudiosos de les Garrigues*. Juneda: Fonoll. (Lo Plançó; 7), p. 241-251.
- Spelunca* [L'Espluga Calba: Ajuntament de l'Espluga Calba] «Cent anys de vida fotogràfica a l'Espluga Calba». 1999. *Spelunca* 31; 2000. *Spelunca* 36 i 38; 2002. *Spelunca* 42. [Spel. 31, 36, 38 i 42]
—*Spelunca* 32, p. 6-7 i 13. [Spel. 32]
- VENY, J. 1987. *Els parlars catalans*. 7a ed. Palma: Moll.

Adreces web

- Cognomix. *Mappe-dei-cognomi-italiani*. <https://www.cognomix.it/mappe-dei-cognomi-italiani>
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). <https://www.idescat.cat/>
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (INE). <https://www.ine.es/widgets/nombApell/index.shtml>
- Les noms de família*. <https://www.filae.com/v4/genealogie/search.mvc/search>

*Ni un topònim sense recollir,
ni un nom sense estudiar*

SdO Societat
d'Onomàstica

L'Eliana: un hagiotopònim carmelità del s. XVI (primera part)

JOAN BELL-LLOC

Resum:

Aquesta comunicació és un estudi de l'origen del topònim de l'Eliana, un municipi del Camp de Túria, al País Valencià, que té el seu origen en un mas del s. XVI, propietat dels carmelites de València. En primer lloc, s'exposen les principals fonts documentals del topònim, des de la primera mostra escrita, el febrer del 1595, en avant. En aquest recull documental s'ha posat especial interès en presentar totes les variants gràfiques del topònim que s'han trobat.

A continuació s'exposen les formes i variants orals recollides en la comarca i també les primeres aparicions del nom a la cartografia, des de les primeres mostres del s. XVIII.

Una volta presentades totes les fonts, es fa un estudi lingüístic de tot aquest material, des de la fonètica, la morfologia i els aspectes lèxics i semàntics del topònim. Finalment, hi ha un apartat dedicat a l'etiologia d'aquest nom, tot intentant esbrinar quin va ser el motiu pel qual es va triar aquest topònim i no un altre.

Paraules clau: l'Eliana, carmelites, profeta Elies.

Abstract:

The present communication is a study of the origin of the place name of l'Eliana, a municipality of the Camp de Turia, in the Valencian Country, which has its origin in a farmhouse of the s. XVI, property of the Carmelites of Valencia. In the first place, the main documentary sources of the place name are exposed, from the first written sample, in February 1595, onwards. In this documentary collection, special interest has been given to presenting all the graphic variants of the place name that have been found.

Below are the oral forms and variants collected in the region and also the first appearances of the name in cartography, from the first samples of the s. XVIII.

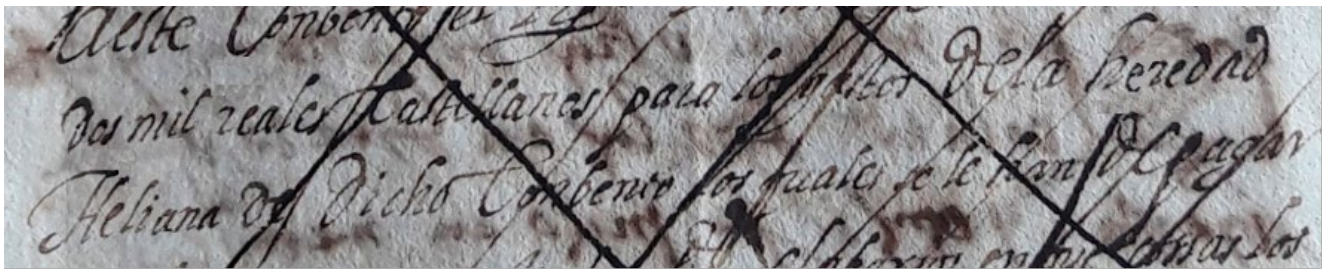
Once all the sources have been presented, a linguistic study of all this material is made, from the phonetics, the morphology and the lexical and semantic aspects of the place name. Finally, there is a section on the etiology of this name, trying to find out why this place name was chosen and not another.

Keywords: Eliana, Carmelites, Prophet Elijah.

La finalitat d'aquesta comunicació és l'aprofundiment en l'estudi del topònim major de l'Eliana. A continuació, exposem tot allò que fa referència a l'origen d'aquest nom de lloc, quan va aparèixer, les primeres datacions, el perquè d'aquest nom i, especialment, la varietat de formes que al llarg dels segles ha tingut el topònim.

a) Fonts documentals: primera datació

La documentació més antiga que coneixem del topònim de l'Eliana va ser escrita el dilluns 13 de febrer del 1595 en un llibre de comptes del convent carmelità de València (foto següent). El text diu així:

A trece de hebrero de 1595 traxo prestados a este convento el reverendo padre maestro Carrança, prior, dos mil reales castellanos para los gastos de la heredad *Heliana* de dicho convento, los quales se le han de pagar y restituír, como conste a los padres clabarios en qué cosas los ha gastado, y no de otra manera. Y así lo firmamos prior y clabarios.

+ Miguel de Carrança, prior.

+ Fray Joseph Besaldú, su[b]prior i clavario.

+ Fray Joan Baptista Cursa, clavario.¹

Aquest text de la primera datació és un registre que, com es veu a la foto, es va ratllar quan es va cancel·lar el deute de què parla, tal com indica una nota marginal: «Está ya pagado el padre prior del dinero que a tomado el convento, a senso, para el dicho gasto, como consta más abaxo en el folio once».

I aquí, al foli 11 és on trobem la segona documentació del topònim, en una inscripció feta al cap dos mesos, quan només feia deu dies que havien signat el document de compra de l'*Eliana*:

A veinte dos del mes de abril de mil y quinientos noventa y cinco, tomamos dos mil escudos a censo. Son, a saber, quarenta mil sueldos de Jayme Sevilla,² çiudadano, a razón de diez y seis [dineros] por libra, los quales han de serbir para los gastos hechos y por hazer, y obras y provisión de animales y erramienta y otras cosas necessarias para nuestra heredad *Heliana*. Los quales están a cargo y em poder del muy reverendo padre nuestro, el maestro fray Miguel de Carrança, prior d-este convento, de los quales ha de dar cuenta y razón desde el día [décimo]³ de hebrero de 1595 en al delante [sic], comprehendiéndose tan-

bién en los dichos gastos lo que avrá pagado al dicho Jayme Cherta, vendedor de la dicha posesión. Y es de advertir que los dos mil reales que están nombrados en el folio tercio, página secunda, que el dicho padre prior havia buscado prestados para los gastos de la dicha *Heliana*, están ya pagados de los dichos dos mil escudos que ha tomado a su cuenta.

Un mes més tard, el llibre de comptes carmelitans, de la mà del pare Carrança, torna a utilitzar al foli 13 el nostre topònim, ara ja amb una grafia més actual:

Yo, fray Miguel de Carrança, prior d-este convento, de consentimiento de los padres provincial y clabarios y conventuales, reçibí dos mil escudos, que son quarenta mil sueldos, para gasto de *la Eliana*, a 22 de mayo de 1595.

Aquesta inscripció té una nota al marge superior que diu: «De todo este dinero ha de dar cuenta el padre maestro Carrança, prior». Per això, a partir d'ací, continua tota una sèrie de registres en els quals apareixen diverses quantitats que el pare Carrança, en primera persona, diu que inverteix gradualment a l'*Eliana* amb una periodicitat aproximada d'un mes. Vegem-ne unes quantes:

Item. A los 11 de setiembre de 1595, me dio el convento para gasto de la misma *Eliana* mil ciento y ocho sueldos y nueve dineros (-I·X·CVIII·s, 9).

Item. Los postreros de octubre, me traxo fray Angel Aragonés çient libras que avía prestado Bayarri, el notario que casó con la hija de Çipher,⁴ el çirurgiano, por orden del padre presentado⁵ fray Pedro Rodalla, las quales son de los quinientos escudos que Sevilla cargó sobre el convento, así para pagar a Balthasar Simón,⁶

1. ARV, Clergat, llibre 1719, f. 3 v.

2. Aquest cognom Sevilla, o Sevillà, apareix en altres documents com a Savella o Savellà.

3. Lectura insegura.

4. Lectura dubtosa.

5. «Presentado, da: adj. En algunas órdenes religiosas, dicho de un teólogo: Que ha seguido su carrera y, acabadas sus lecturas, espera el grado de maestro». (DRAE)

6. El convent del Carme valencià devia tenir una biblioteca molt ben proveïda i actualitzada. De tant en tant hi ha substancioses sumes de diners destinades a «Balthazar Simón, librero». Per una altra banda, el 27 de juliol del 1595 diu una nota: «Item. Embió el padre prior a Roma, a mossén Miguel Blasco, camarero del papa, doscientos y treinta y siete reales por las obras de San Efrén y de César Baronio». Els An-

que le dimos trezientas libras, como para los gastos de la Eliana las dozientas (100 L = 2000 s).

Item. Los primeros de deziembre, reçebí por manos del padre fray Augustí [sic] Torres, procurador, çient libras en diferentes partidas; y son las otras çiento de las quinientas que se tomaron para pagar a Simón, librero, trezientas, y dozientas para la Eliana, las quales están a mi cargo (100 L = 2000 s).

Item. A 18 de deziembre, reçebí de los padres clavarios dozientos reales castellanos⁷ para acabar de plantar la viña del secano, los quales están a mi cuenta (200 r = 383 s. 4).

Item. El día de san Estevan reçebí de los mismos, para los gastos de la Eliana, çient reales que están a mi cuenta (100 r = 191 s. 8).

Item. A 25 de enero de 1596 le dimos trezientos y ochenta sueldos, los quales yo di al padre Antón para los gastos de la Eliana, y están a mi cuenta (-ccc LXXX·s).⁸

Item. A 28 de marçó [1596] reçebí çient reales para la Eliana, y los llevó fray Jayme, y están a mi cargo (-c LXXXX I·s, ·VIII·).

Item. A 17 de abril 1596, de lo que he reçibido de la Eliana, como consta en el libro del padre Antón y están a mi cuenta, quatrocientos noventa nueve sueldos, tres dineros (-cccc LXXXX VIII·s, ·III·).

Paral·lelament a aquest llibre de comptes del Carme, el mateix any 1595, a 4 de juliol, hi va haver una visita d'amortització a les propietats del convent en què Francesc Montllor, visitador i reial comissari, escrigué:

E més, tenen adquirits de béns de realench una heretat, nomenada la Eliana, olim lo mas de Cherta, situada e posada en lo terme de la Pobla de Benaguazil, al Cap de la Horta, que afronta ab una part ab lo camí de Lliria, a la partida del Capiró de Jueu, y ab lo camí de Paterna, y ab senda dels Bandejats, fins al Bar-

ranch, que va a [en blanc]. En la qual heretat y ha una casa ab quatre corrals, y conté en ella tres-centes caçigades de terra, poch més o menys; y al cap de dita heretat, a la part de la Pobla, y a un altre corral dit lo corral Roig. La qual heretat an comprat per preu de dos milia lliures.⁹

Com es pot comprovar, el reial comissari fa constar que el nom de l'Eliana és nou, ja que amb anterioritat — olim—, el lloc s'anomenava «lo mas de Cherta».

Fins ací hem vist les primeres documentacions de l'Eliana produïdes el 1595 i el 1596. Totes elles van estretament lligades al nom del pare Carrança. De fet, tant la compra del mas com el nom de l'Eliana semblen una iniciativa personal seua. Poc després, aquest insigne carmelita deixà el càrrec de prior i el 1605 va publicar: *Catechismo y doctrina de religiosos novicios, professos y monjas*.¹⁰ En aquest llibre, el pare Carrança esmenta també el nom de l'Eliana dues vegades, a la pàgina 23 i a la 405.

Quinze anys més tard, en un document de 1620¹¹ s'esmenta una reunió d'arquitectes precisament a l'Eliana, convocada pel carmelita i arquitecte fra Gaspar de Sant Martí:

Vist asò, posà's lo Cathalà a traçar la Iglesia y sobre repartir les navades trobaven molta difficultat; prengué lo compás mossén Roca y també no se'n desexia, fins a que fra Gaspar y ell se encarregaren de juntar-se en la Eliana.

A poc a poc, el topònim prengué cos i el 1630 ja apareix fora de l'àmbit carmelità, concretament al *Quinque Libri* de la Pobla: «Jayme Clérigo, criado de los frayles de la Eliana, murió desastradamente, que lo mató un carro».

En les escriptures de compra de les terres de l'Eliana que fan els carmelitans al llarg del XVII, trobem tres mencions més. El 1632: «situades en lo terme de dita vila [de la Pobla], en la partida de la Eliana»; el 1671: «y ab terres vinyes de la Eliana del sobredit convent del Carme».

nals de Baronio, que en aquell moment havia publicat la meitat dels volums, representaven la millor historiografia eclesiàstica del moment. Potser la resta de volums els anava portant «Simón el librero».

7. Per a l'equivalència de monedes castellanones i valencianes en aquesta època, vg. el text de Jordi Ventura «Equivalencia de las monedas castellanones en la Corona de Aragón, en tiempos de Fernando el Católico» dins *Medievalia* 10, 1992 pp. 495-514.

8. D'aquesta documentació es desprén que, una vegada va ser comprada l'Eliana, el pare Carrança va estar-se allí, en persona, estudiant sobre el terreny les primeres actuacions: la construcció d'una espadanya (un campanarito), la remodelació d'unes cel·les, un oratori, la plantació de més vinya, etc. Això degué ser fins a final de 1595, ja que, a partir de gener del 1596 veiem aparéixer la figura del primer procurador o encarregat de l'heretat: el padre Antón, el qual ja tenia al seu poder el primer llibre de comptes de l'Eliana.

9. ARV, Clergat, llibre 2778.

10. Textos extrets de la còpia virtual de la [Österreichische Nationalbibliothek](#).

11. El document original va ser redactat per fra Honorat Navarro, un religiós que narra la fundació i construcció de la cartoixa d'Ara Christi. El document ha estat publicat per Albert Ferrer Orts a «En torno a la actividad constructiva en el reino de Valencia durante la primera mitad del siglo XVII. La cartuja de Ara Christi (El Puig)», dins *Actes del XVII Congrés d'Historia de la Corona d'Aragó*, Barcelona-Lleida, setembre, 2000, p. 12-14.

I el 1683: «en lo terme de dita Pobra y terme de les terres pròpies de dit real convent de la heretat dita *la Eliana*». Del mateix segle XVII hi ha més documentació que veurem més avant.

Al segle XVIII, l'Eliana ja es troba documentada per tot arreu: arxiu parroquial de la Pobra, arxius notariais diversos i, fins i tot, apareix a la cartografia, tant a la privada com a l'edició dels grans mapes. Com a mostra, podem esmentar el llibre cappable o registre de les propietats de l'Eliana, redactat el 1713,¹² on podem llegir: «Este real convent de Nostra Señora del Carme de València poseheix una heretat en lo terme de la Pobra de Benaguasil, dita *la Eliana*». I també: «Y a dos establiments fets per la vila, e/o justícia y jurats de la vila de la Pobra de Benaguasil, de tota aquella terra, junt a la cassa dita *Eliana*, treta, y que es puga traure». Al mateix document, com a colofó, hi ha una nota que diu: «No és convenient ni per a la salut ni per a els interesos humans que es fasen arrosos, ni en la heretat de *la Eliana*, ni en les viles de Benaguasil, la Pobra de Vallbona, Vilamarchant y Ribarroga».

b) Variants

Fins ara hem vist diverses documentacions d'aquest topònim i pràcticament totes elles apareixen escrites exactament igual: «la Eliana». Però la documentació ens dona altres variants.

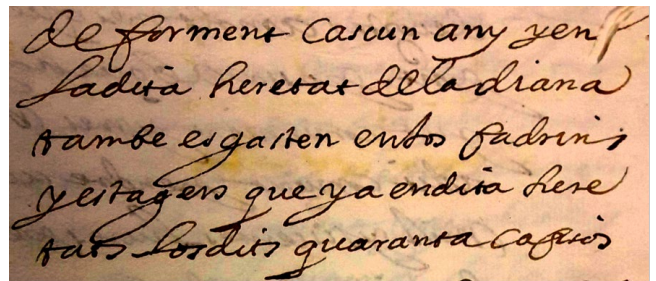
Heliana: és la primera documentació, com hem vist més amunt: «para los gastos de la heredad *Heliana*». Es tracta d'una simple variant ortogràfica sense cap repercussió fonètica que, a més, es va abandonar immediatament per la forma més etimològica *Eliana*.

La Liana: és una variant que apareix moltes vegades als segles XVII, XVIII i XIX, per exemple al Quinque Libri de la Pobra: «A 11 de febrero, 1654, murió un criado de *la Liana*» o a la requesta de 1686: «Sab molt bé ell testimony que la heretat vulgarment dita *la Liana* és pròpia del real convent del Carme». També la trobem al mapa de T. López de 1788, com veurem més avant, i en documents posteriors als carmelites, com al cens de molins del 1847 on apareix «el molí de la *Liana*».¹³

La Aliana: apareix també en diversos documents, com ara, al plet de l'Eliana contra Bava (1739-1743): «Dicho convento posehe en el término de la referida villa la heredad nombrada de *la Aliana* [...]».

En aquest mateix document apareix tres vegades la forma: *la Chana*, un evident error de lectura¹⁴ de l'escrivà que, per ser un cas aïllat i no respondre a cap pronúncia real, no hem volgut incloure-la entre les variants.

La Diana: és una de les variants més importants que trobem perquè reflecteix canvis fonètics. Ja es documenta a la requesta de 1672 (vg. més avall) on apareix diverses vegades, com ara: «[...] y en la dita heretat de *la Diana* també es gasten en los fadrins y estagers que y a en dita heretat los dits quaranta cafisos [...]».

La Deana: és una variant de la *Diana*, amb una «i» més relaxada, amb la qual cosa, tot i allargar el mot a tres síl·labes, facilita la pronunciació. La trobem escrita en un document de 1820, en el procés judicial per a la construcció del molí de la Lluna.

La Ediana: és una altra variant de la *Diana* que ha conservat la e- inicial. La trobem documentada el 1741, dins el plet del Carme contra Bava,¹⁵ on apareix diverses vegades, com la que ací reproduïm: «la heredad de la *Ediana*».

c) Fonts orals

En el transcurs dels darrers 25 anys s'han realitzat diverses enquestes orals a la comarca del Camp de Túria per tal de conèixer formes vives de la parla. Un dels aspectes que sempre s'ha tingut en compte han estat les variants orals dels topònims majors i els gentilicis dels pobles edetans.¹⁶ En el cas de l'Eliana s'han recollit les formes: /

12. ARV, Clergat, llibre 2265

13. Marc Ferrí: «Molins i moliners al segle XIX. Notes entorn al cens de molins de la província de València de 1847». Dins de la Pobra de Vallbona situa tres molins: el molí del Molló, el molí de la Lluna i el molí de la Liana.

14. Probablement l'escrivà va llegir «chana» per «eliana», dos noms que, segons la tipografia utilitzada, són fàcils de confondre.

15. ARV, Escrivanies de Cambra, 1739, expedient 7.

16. Per a més detalls de resultats, persones enquestades, etc. vg. Neus Domínguez et alii, *Els pobles edetans parlen els uns dels altres*, Ideco Camp de Túria, 2010. També es pot consultar l'article de Joan Bell-lloc: «Toponímia major del Camp de Túria» dins de *Lauro*, 10, Ajuntament de Lliria 2002.

laliána/ /lalyána/ en quasi tots els pobles de la comarca, llevat dels més allunyats com Vilamarxant, Casinos o els pobles de les muntanyes de Portaceli.

Paral·lelament, van aparèixer també altres formes: /ladiána/ /ladyána/, tant al mateix municipi, com als pobles veïns de Bétera, Riba-roja, la Pobla i Benaguasil. Fins i tot es va recollir aquesta variant de /ladiána/ en un lloc tan allunyat com Gátova.

d) Fonts cartogràfiques

Una de les fonts més importants per a l'estudi de la toponímia és la cartografia, tot i que és també una de les més escasses i problemàtiques. En el present cas, tenim la sort de comptar amb tres exemples cartogràfics, ja coneguts, però poc divulgats. En els dos primers casos es representa l'Elia na en dos moments diferents del segle XVIII, un és el 1742 i l'altre el 1788. I el tercer mapa, del 1829, mostra només una part del municipi: el molí de l'Elia na i els seus voltants.

1) El mapa del 1742

És un plànol presentat com a prova judicial i col·locat dins el dossier de la querella interposada pels frares de l'Elia na contra Joan Baptista Bava. Els frares demandants exposaren les seues queixes «según y como se demuestra en el mapa que se presenta, que se ha de mostrar a los testigos al tiempo de sus deposiciones».¹⁷ Tot això fa pensar que, sens dubte, va ser dibuixat pels mateixos frares de l'Elia na.

El mapa representa, esquemàticament, la xarxa bàsica de reg de la Vallbona i les possessions dels carmelites i, vora aquestes terres, en una suau elevació, situen la «casa de la Elia na», és a dir, el mas dels frares carmelitans, el nucli urbà de l'actual Elia na.

La representació no pot ser més simple, però alhora suficient, per tal de reconèixer aquell antic mas en què els frares haurien col·locat una espadanya —*un campanarito*— amb la seua campana, coronada per una creu. En aquest edifici és on vivia el pare procurador i el llec

amb els estatgers i una colla de «fadrins» o «criats» que percuraven la terra.

2) El mapa de Tomás López de 1788

Cap al 1766, el cartògraf madrileny Tomás López envià un qüestionari amb 15 preguntes de caràcter geogràfic i descriptiu a diversos estaments cultes de l'estat, principalment als rectors de totes les parròquies. Els demanava col·laboració i informació per tal de corregir i completar la cartografia existent i fer una sèrie de mapes dels diversos territoris d'Espanya; en el nostre cas, el mapa del Regne de València.

Tot i que les respostes dels preveres valencians foren molt variades, els rectors edetans es caracteritzaren per mirar cap a un altre costat i no donaren cap informació del Camp de Túria. L'excepció va ser D. Miguel Ortí, rector de Bétera, l'únic que va respondre les peticions del cartògraf madrileny, i gràcies a això l'Elia na va aparèixer per primera vegada al mapa de 1788 i, per tant, a l'*Atlas Geográfico de España* de 1804.¹⁸

Com es pot comprovar, a l'est de «Benaguacil» i «Puebla de Benaguacil ó de Valbona» apareix «la Liana», acompanyada de prop per «Meindor»,¹⁹ «la Inquisición»²⁰ i el «Pla del Pou» que, un poc més a l'est, reapareix com a «Llano del Pozo».²¹

Per sort, tot aquest material va ser retocat i publicat posteriorment en uns volums anomenats *Relaciones geográficas, topográficas e históricas del Reino de Valencia*²² i a l'informe de Bétera diu: «[...] masías de la Inquisición, dis-

17. Full 123r del Plet del Carme contra Bava (ARV, Justicia, 814, f. 122 i ss.).

18. S'ha reproduït una part de la pàgina 78 de l'*Atlas Geográfico de España*.

19. El molí de Mandor, terme de Riba-roja, va ser derruït al principi del segle XX pel seu propietari. Actualment, s'ha restaurat un edifici annex com a habitatge.

20. El Pla, o el Pla de la Vallesa. Impressionant masada o residència agrícola del terme de Riba-roja.

21. El Pla del Pou era una antiga masada del terme de Paterna, avui desapareguda, situada en l'actual terme de Sant Antoni de Benaixeve. Cap de les dues situacions del mapa correspon a la realitat.

22. Aquestes *Relaciones* van ser publicades per Vicente Castañeda y Alcover el 1921.

tan 5 quartos; la Liana, de los padres carmelitas, que son unas casas, dista 4 quartos. Se pasa el camino de Liria». ²³ Per tant, a partir d'aquesta informació podem assegurar que amb data anterior a 1766 ja estaven construïdes les cases i barraques que es feren al voltant de la masia dels carmelitans. Finalment, es pot observar que la variant toponímica emprada pel rector beterà és «la Liana», una de les formes evolucionades de l'Eliana, que ja hem vist més amunt en diversos documents dels segles XVII i XVIII.

3) El mapa del 1829

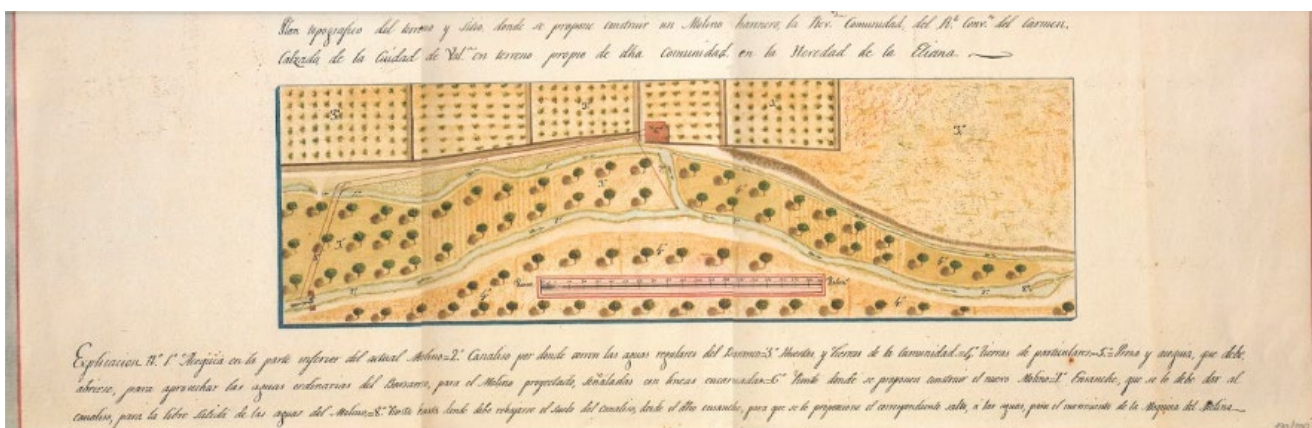
Es tracta d'un mapa inclòs al dossier que presentaren els frares el 1829 per tal de poder construir un molí de quatre moles. Ací reproduïm només el mapa topogràfic, és a dir, l'indret on es volia construir el nou molí i l'espai geogràfic que calia modificar per tal de fer funcionar l'arte-

facte, on es mostra un nou assut enmig del barranc «comúnmente nombrado de Mandor», una nova séquia que aportaria més aigua a la séquia Major, un nou derramador i, òbviament, el nou molí, en el «sitio nombrado el Partidor de les Covetes». ²⁴

Però l'interés principal del mapa és la documentació, una vegada més, del nostre topònim major com «la heredad de la Eliana». Diu el text superior del mapa:

Plan topográfico del terreno y sitio donde se propone construir un molino harinero la reverenda comunidad del real convento del Carmen Calzado de la ciudad de Valencia en terreno propio de dicha comunidad, en la heredad de la Eliana.

Tot i que el mapa usa la forma estàndard del topònim, encara la veiem acompanyada, el 1829, del genèric «la heredad de».

23. Tant les distàncies com l'orientació dels llocs cal posar-los en relació a Bétera.

24. Aquests topònims de Mandor i el Partidor de les Covetes no apareixen al mapa, sinó al dossier que acompanya (ARV, Batlia, lletra E, exp. 907).

Els arbres batejats entre Penyagolosa i el riu de Montlleó

JESÚS BERNAT AGUT

Salvador del Tossalet a l'ombra de l'om de l'Hortissella

La fitotoponímia acull enfocaments diversos a l'hora de relacionar els noms de lloc i les plantes: els col·lectius i la variabilitat dels seus sufixos (Freixen-et, la Freixn-eda, el Pin-ós, la Ginebr-osa, el Carrasc-al, el Pin-ar...), els genèrics (pinar del Bovalar, carrascal de la Font, rebollar de la Torre...), els conreus (el Centenar, el Mill, tossalet de la Xeixa...), etc. La singularitat d'alguns arbres, sovint per la seua monumentalitat, ha estat secularment motiu de bateig (pi de l'Àguila, ginebres del Mas de Campos,

carrasca de Camao...). Si prenem com a exemple el terme de Vistabella, veiem que vora dos-cents dels més de 4.500 topònims vius tenen com a referent un element botànic, un escàs 4,3% dels genèrics. Ara bé, si analitzem tota la base toponímica, ens trobem que molts tossals, barrancs, fonts, partides, masos... tenen com a especificatiu un fitònim. Són 325 topònims més, un 7,2% del total. Així doncs, més de 500 topònims, un 11,3% fan referència explícita a un element vegetal, siga en el genèric

o en l'especificatiu. És clar que es tracta d'una proporció certament interessant que denota el valor natural del paisatge d'aquest terme. Quaranta-un noms de lloc prenen com a referent la vegetació en general (el Boscarró), cent seixanta-set es troben relacionats amb arbres individuals (font del Pi) o col·lectius (barranc de l'Avellanar), cent quinze corresponen a arbusts individuals (camí de la Savineta) i col·lectius (casetes del Ginestar), setze són plantes de conreu (el Centenar), cent-dinou col·lectius botànics (el Rebollar) i, el tema que ens ocupa, setanta descriuen arbres patrimonials (pi de les Quatre Forques).

La toponímia és notària del paisatge, de vegades d'un paisatge pretèrit diferent de l'actual. El fet que molts arbres hagen estat batejats i s'incorporen a l'extens món toponímic denota el sentit patrimonial dels noms de lloc i, de retruc, dels elements que anomenen. Tot i que un arbre estiga dins d'una propietat privada, en ser bate-

jat, en obtenir un nom propi, esdevé patrimoni col·lectiu (carrasca de Culla).

En el present treball volem mostrar els arbres batejats als termes d'Atzeneta del Maestrat (26), Benafigos (12), Vistabella del Maestrat (70) i Xodos (19), pobles situats entre Penyagolosa i el riu de Montlleó.

I si parlem d'arbres *batejats* és perquè el nom li atorga el valor de topònim, de nom de lloc compartit per la comunitat. Evidentment, la monumentalitat d'un arbre és un factor important per fer-lo mereixedor d'un bateig. Sovint, però, un fet, una mort pot ser la causant de la fama d'aital arbre; també la funcionalitat d'alguns exemplars, com ara servir d'assesters ramaders, atorguen el valor esmentat. Finalment, cal considerar la relativitat d'aquests factors; en un espai on tots els pins tinguen una grandària gegantesca cap dels exemplars d'aquesta zona seria mereixedor d'un nom. La singularitat, doncs,

Mapa amb les ubicacions dels arbres singulars

paraula ben entesa en l'àmbit català, és el factor que demana un bateig.

Relació d'espècies i exemplars recollits

Val a dir que alguns arbusts com l'aladern, el ginebre, la savina o la matissa, en tractar-se d'exemplars excepcionals, amb el nom propi es guanyen el títol de patrimonials i apleguen a mostrar-se com arbres ben individualitzats.

Acàcia *Robinia pseudoacacia*

Destaquem un exemplar antic del mas de l'Alforí que ha sembrat les diverses acàcies que volten la zona i, especialment, la font: l'acàcia de l'Alforí (1A).

Aladern *Rhamnus alaternus*

L'aladern de la Pallissera (1A) és una coscollina que pren l'especificatiu d'un mas d'Atzeneta.

Carrasca *Quercus ilex*

Sens dubte l'espècie amb més exemples entres els arbres singulars d'aquesta zona. A Vistabella ens n'apareixen batejats vint-i nou exemplars: carrasca de la Noguera (1C), carrasca de Tèrio (2C), carrasca de Valeriano (3C), carrasques de les Serrades (4C), carrasca de l'Alberta (5C), carrasca de la Foia (6C), carrasca de l'Artiga (7C), carrasca de Festiva (8C), carrasca del Pouet o de la Bassa (9C) supervivent de les carboneres del tossal de l'Alforí, carrasca del Cuquello (10C), carrasques dels Pous (11C) «amb una producció de set o huit barcelles de bellotes», carrasca del Pati (12C), carrasca Grossa (13C), carrasca de l'Assester (14C), carrasca del Barranc (15C), carrasca de la Bassa (16C), carrasca del Ribassal (17C), carrasca de la Xaparra (18C), carrasca del Mas Vell (19C), carrasca del Cuquello (20C), carrasques dels Gorgonxos (21C) «les úniques que es van salvar de les carboneres», carrasca de Joan de Rufino (22C), carrasca del Mas de Gil (23C), carrasca del Rull (+) (24C) «Tenia molt de "vuelo"», carrasca dels Quadrons (25C), carrasca del Cuquello (2), carrasca Menuda, carrasques de les Serrades, carrasca de Valero.

Xodos ens n'aporta deu exemples: carrasca de Sebastià (26C), carrasca d'Ismael (27C), carrasca de la Tia Dolores (28C), les Huit Soques (+) (29C), carrasca dels Closets (+) (30C), carrasca del Mas de la Solana (+) (31C) que en tallar-la va aportar «tres-centes arroves de carbó per a moure el moli d'oli del comprador», carrasca del Pou del Llop (32C), carrasca dels Mollons (33C), carrasca de Sergio (+), carrasca de la Pedrissa.

Atzeneta del Maestrat hi afegeix vuit exemplars destacades: carrasca de l'Auelo Tomàs (34C) possiblement la més gran de terme de soca i valona, carrasca del Pla del Regall (35C), carrasca del Cantal Blanc (36C), carras-

Carrasca del Pla del Regall

ca dels Plans (+) (37C), carrasca de la Petxina (+) (38C), carrasca de la Rectora (39C), carrasca Rossa, carrasca del Pas (+) (40C) «tenia 3 branques, cadascuna necessitava dos hòmens per abraçar-la».

Finalment, a Benafigos trobem set carrasques batejades: carrasca de Germán (41C), carrasca de Camao (42C), carrasca de la Font (43C) que «es pot caminar per damunt les tres branques», carrasca del Mas del Pla (44C), carrasca del Guirro, carrasca de Joan de Catalina, carrasca de la Sitja.

La distribució del tipus d'especificatiu (8, mas; 8, característiques; 16, propietari i 19, paratge) obliga a fer-ne alguns comentaris. Evidentment, l'apartat de *característiques* ens descriu el referent: carrasca del Cuquello (2 exemples), Menuda, Rossa, les Huit Soques, de la Petxina... Hi destaca la de l'Assester perquè, voltada de paret serrada aprofitava com a sester i corral eventual. Si l'apartat de *paratge* ens serveix per estudiar-ne la localització, tant *mas* com *propietari* ens porten a subratllar l'antropocentrisme de gairebé la meitat dels exemples. A banda dels antropònims simples (Valeriano, Ismael, Sergio, Sebastià, Festiva, German...) trobem algunes feminitzacions (l'Alberta), malnoms (la Rectora, Camao, el Guir-

Articles

ro, el Rull), les malnominacions formades sobre el nom de família (Joan de Rufino, Joan de Catalina) i aquelles amb tio i avelo, ben productives en aquesta àrea (l'avelo Tomàs, la tia Dolores).

Cirerer *Prunus avium*

A Xodos, el cirer de Gargant (1c).

Figuera

A Atzeneta, la figuera de Bruna, vora el mas Propet.

Freixe *Fraxinus ornus*

A Vistabella, en un dels masos més elevats del país (1532 m.) trobem els freixes de la Cambreta.

Ginebre *Juniperus oxycedrus* (no *communis* o negre)

A Vistabella en localitzem dos exemples: el ginebre del Mas del Mig (1G) i els ginebres del Mas de Campos, imatge adjunta, (2G); A Xodos, el ginebre dels Col·legials (3G), del qual només en resta la soca serrada; a Benafigos, el ginebre del Mas de Vives (4G) i el ginebre del Mas Nou (5G). Fixem-nos que les motivacions dels seus especificatius coincideixen amb el mas on es troben.

Matissa *Pistacia lentiscus*

Aquest arbust (mata o llentiscle) manté el nom en un exemplar desaparegut a Atzeneta, la matissa dels Extremalets (+) 1M

Ginebre del Mas de Campos

Noguer *Juglans regia*

A Vistabella en situem alguns exemples: l'anoguer del Mas de la Serra (+) (1N), anoguer de la Torre (2N), anoguer del Mas del Bord (3N), anoguers de la Corralissa (5N) i anoguer del Molí de l'Assor (6N), la monumentalitat del qual podem observar a la imatge..

A Benafigos recorden els noguers de la Font de la Cormana (+) (7N).

Anoguer del Molí de l'Assor

Olivera *Olea europaea*

Moltes serien les oliveres monumentals dels termes d'Atzeneta i Benafigos, però la gelada de 1956 va delmar-ne la quantitat i només alguns exemplars van sobreviure a la serra per rebrotar més tard. A Atzeneta resten batejades les oliveres de la Mora, imatge adjunta, (1.OI), olivera del Gat (2.OI), oliveres del Mas de la Vila (3.OI) i la desapareguda olivera del Quart (+), a quinze minuts del poble.

Benafigos manté les oliveres de les Bodegues (4.OI) i l'olivera del Xaparro (5.OI).

Olivera de la Mora

Pi de les Quatre Forques

L'altitud de les terres de Vistabella i Xodos no permet, tret d'alguns racons del terme, l'existència d'oliveres.

Om *Ulmus minor*

La grafiosi ha fet desaparèixer molts dels oms que ombraven alguns masos i fonts. A Vistabella destacaven l'om de Sant Joan (+) (1.0) i els oms del Mas de Gual (+). Resten encara vius i batejats els oms del Mas de Padilla (3.0).

A Benafigos, l'om de l'Hortissella (+) (2.0) és avui un tronc sec que perviu com una escultura. Quan era viu (imatge que encapçala l'article) ja tenia el tronc buit i «dins podien jugar quatre hòmens a la baralla».

També Atzeneta manté un conjunt viu en els oms del Mas de la Vila.

Oró *Acer opalus granatense*

L'oró del Barranc (1.Or), per la zona de l'Atzevar de Vistabella destaca dins d'un bosc amb grèvols i carrasques.

Pi *Pinus sp* La quasi totalitat dels pins batejats són *Pinus nigra*

A Vistabella trobem la majoria d'exemples: pins de la Fontana (1P), pi de l'Àguila (2P), pi de la Finestra (3P),

pins de Farsa (4P), pins Grossos (+) (5P), pi de la Creu (6P) «creixia creuat amb un altre. Van multar el llenyater amb quatre duros de fa més de cent anys», pi Cuquello (7P), pi Catxo (8P), pi de l'Assester de Pedro (9P), pi de la Fulla (10P), pi de les Quatre Forques (11P), pi del Planàs / pi Gros (12P), pi de la Pegunta (13P) «fa uns vintanta anys era el més alt de Vistabella, amb vint-i-nou metres», pi del Tossal de Xaparra (14P) amb bales de la guerra del 36, pi Gros del Tossal de Marco (+1956), pi de l'Escudelletta (+) «Hi resta el motle i era "resinero", per a fer pegunta», pi Forcallat (+) que «tenia més de cinc metres cúbics de fusta».

Xodos, tot i tenir-ne la tercera part d'extensió, compta amb diversos pins singulars: pi de la Fontassa (15P), pi Gros de la Serrada (16P), pi Ramut (+) (17P), pi Catxo (18P) «catxo perquè s'ha trencat l'ull i s'obri», pi de la Covarxa (+), pi de les Fonts i pi Gros del Barranc de les Vallegueres.

A Atzeneta només destaquem el pi Copo del Cantal Pardo (19P) «dens com un cop de col. Quan plou no t'hi banyes».

Articles

Benafigos, finalment, n'afegeix dos: pi de la Casassa (20P) «pi carrasco que vol dos hòmens per abraçar-lo» i pi de Juano (21P).

Un 63% dels pins esmentats prenen algun tret propi (la finestra, la creu, la fulla, quatre forques, ramut, catxo, copo, forcallat...) per a fixar-ne l'especificatiu. L'adjectiu gros bateja diversos pins, per la qual cosa hom diferencia aquest tret amb l'afegit de la localització; a més dels pluralitzats «pins Grossos», observem el pi Gros del Planàs, pi Gros del Tossal de Marco, pi Gros de la Serrada i el pi Gros del Barranc de les Vallegueres.

Roure *Quercus faginea*

A Vistabella: roure de la Font de les Pedretes (+) (1R), reboll de l'Albagés (2R), roure Gran (+) (3R) que «el va tallar Rossalino el 1956, l'any de la gelada», roures del Mas de la Coixa (8R).

Xodos: roure de l'Ombria d'Otrellles (4R)

Atzeneta: roure de l'Ombria de les Llometes (5R), roure de Piquera (+)(6R) «tres brases i uns pams; 3 hòmens no l'abraçaven. Tiraven una pedra amunt i no el passaven» i roures del Mangranar (7R)

Roure de l'Ombria de les Llometes

Savina *Juniperus thurifera* (savina albar)

Savina de la Graïda, a Vistabella (1S). Alguns informants, tot sabent que no es tracta de la més habitual savina comuna, *Juniperus phoenicea*, ens parlen d'una «travina», va-

riant lèxica de la savina albar. La Graïda, o les Graïdes, és el nom del paratge on es troba.

Servera *Sorbus domestica*

Només Vistabella en bateja dos exemplars: servera del Carrascal (1S) i servera del Mas de Pep (2S).

Teix *Taxus baccata*

Pel barranc de l'Atzevar de Vistabella trobem els teixos del Barranc (1T)

Til·ler *Tilia*

Xodos: til·ler del Mas de Barranc (1T)

Ullastre *Olea europaea* var. *Silvestris*

Atzeneta: l'ullastre de Mossén Benito (1U) «replegaven trenta barcelles d'olivons».

Xiprer *Cupressus sempervirens*

Atzeneta: xiprer de Janeta (1X) Important per ser fita visible al capdamunt de la llima.

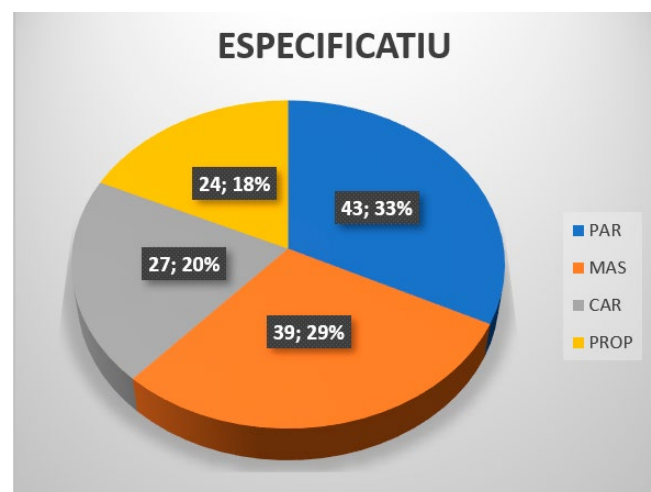
Xop *Populus nigra*

Vistabella: xop de les Sénies (1X) i xops del Molí del Pas.

Xodos: xops de Damian (2X) i xops de Gargant (+).

Algunes observacions finals

Les carrasques, cinquanta-quatre, amb els pins, vint-i-set, copen dues terceres parts del total de fitotopònims batejats. Pel que fa a l'especificatiu, ja hem vist que la ubicació i la propietat adjectiven la majoria de les carrasques, mentre les característiques del mateix arbre ho fan amb la major part dels pins. Tenint en compte, però, la totalitat de les espècies, tal i com ens ho mostra el gràfic, torna a ser l'espai on s'ubica (paratge o mas) el motiu més freqüent en el bateig. Cal dir, però, que el factor antropocèntric el trobem tant al conjunt de mas com al de *propietari* i sumen gairebé la meitat dels especificatius.

Destaquem la informació etnogràfica que ens aporten aquests arbres. Els exemples mostrats s'acompanyen, sovint, d'anècdotes que expliquen l'origen de la singularitat en un fet, una funció del mateix arbre o qualque element formal distintiu, sense necessitat de ser el més gran. En el cas dels arbusts sí que s'observa la importància de la grandària, monumentalitat relativa, com el factor que els atorga la singularitat.

La varietat d'espècies d'una zona també evidencia una riquesa paisatgística que creix amb la nominació d'alguns exemplars. El valor històric i notarial del topònim el trobem en el fet que hom manté el nom d'aquell arbre singular, tot i que haja desaparegut (+). Alguns exemples, com ara l'om de l'Hortissella o el de Sant Joan, palesen el fet que la grafiosi ha delmat els exemplars d'oms en aquestes contrades. Un altre factor, ara meteorològic, com la

gelada de l'any 1956, explica la desaparició o pervivència d'exemplars centenaris.

El despoblament patit en aquests termes ha frenat també el procés de nominació. Els bancals conreats dècades enrere han passat a repoblar-se de pins, ginebres i garric que, en no tindre ara cap relació antròpica, han deixat de ser batejats, tot i l'existència de nous exemplars meritoris. Cal recordar que la reforestació natural de les comarques de l'interior del País Valencià ha assolit els valors d'època romana.

Finalment, la interdisciplinarietat inherent a la toponímia i la riquesa que se'n desprèn demana un esforç en la recerca i catalogació dels arbres singulars.

Hom pot trobar una galeria fotogràfica d'aquests exemples a [Arbres singulars entre Penyagolosa i el riu de Montlleó](#)

Presentació d'originals a Noms

Ressenyes

Són comentaris analítics i crítics de publicacions sobre onomàstica, preferentment de monografies o de volums col·lectius, sense descartar ressenyes d'articles en el cas que siguin particularment rellevants. L'extensió ha de ser entre 4.000 i 8.000 caràcters (amb espais inclosos), i ha de tenir sempre en compte el nivell de divulgació que és propi de **Noms**. Han d'anar signades, incorporant sempre, a l'encapçalament, la referència bibliogràfica completa de l'obra ressenyada: autor(s) o curador(s), títol (i subtítol, si en té), lloc d'edició, editorial, any d'edició i nombre de pàgines (poden constar-hi també, si és el cas, el traductor o altres responsables de l'edició, la col·lecció o sèrie amb el seu número, etc.), tot seguint aquest model bàsic:

Ramon Solsona, *Marques que marquen. La curiosa història de les marques més conegudes*. Barcelona: Pòrtic, 2015, 286 p.

Articles

Els articles que es presentin per a **Noms** han de ser originals, escrits en català (prèviament corregits, si cal), amb el to i el nivell de divulgació propis d'aquesta revista, i han d'estar clarament relacionats amb l'onomàstica. L'equip de redacció es reserva la potestat de remetre els originals de caire més acadèmic a l'altra publicació periòdica de la Societat d'Onomàstica, l'anuari *Onomàstica*, on haurien de ser avaluats d'acord amb els seus procediments. Es poden realitzar també propostes prèvies d'articles escrivint directament a la redacció de la revista, si bé això no implica cap compromís per part d'aquesta.

Els articles destinats a **Noms** que tractin sobre qüestions especialitzades, com ara l'etimologia, encara que sigui en un nivell de divulgació, seran avaluats de manera anònima per experts externs a la redacció de la revista, per tal de garantir la seva

adequació i un mínim rigor metodològic. Els resultats d'aquestes avaluacions poden dur a refusar un original o a haver-ne de modificar aspectes concrets.

L'extensió dels articles no pot superar els 24.000 caràcters, amb espais inclosos (entre text, notes i bibliografia). En el cas de voler presentar originals més extensos (a causa d'annexos o similars), cal posar-se en contacte amb la redacció.

Tant els articles acabats com les propostes s'han d'enviar a l'adreça electrònica revista@onomastica.cat.

En tots els treballs han de constar, a banda del nom complet de l'autor, la seva adreça electrònica i postal, un telèfon de contacte, el número del document oficial d'identitat i, si és el cas, la institució o entitat a la qual pertany. Aquestes dades no es publicaran, sinó que són d'ús intern per part de l'equip de redacció.

Un puig del Ripollès

MANUEL COLL I TABERNER

La lectura d'un parell de llibres a començaments d'aquest any 2024 m'ha portat a escriure aquest article sobre la interpretació onomàstica d'un topònim ripollès. Penso que al topònim *Pujafrancor* o *Puigdefrancor* de Camprodon se li ha donat una explicació desencaminada que tractaré de rectificar en aquest escrit.

Aquest nom de lloc o puig ripollès està anotat als mapes de l'ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya) com *Puigdefrancor*. Així ho explica Jordi Bolòs en el seu llibre *Paisatge històric i cartografia. De l'època romana fins a l'actualitat. IX Territori i societat: el paisatge històric* (2021); dintre del seu article «Cartografiar el paisatge medieval de Catalunya (segles VIII-X). Segona part: A partir dels "Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia"», a les pàgines 121-122, explica les afrontacions del lloc de Salarça, al Ripollès en el segle X:

Una mica més tard, l'any 964, l'abadessa de Sant Joan va bescanviar amb els comtes Sunifred, Oliba i amb el levita Miró aquest alou pel lloc de Vidrà. S'esmenten novament les afrontacions de Salarça, que són una mica diferents. A l'est afrontava amb la vila *Albedo* (possiblement el Beç), al sud amb el *collo de Pera* (potser el coll de Bucs, prop de Sant Miquel de Pera) i amb el *collo Raiades*, a ponent amb els llocs anomenats *Nido de Accipitre* (un niu d'esparver) i *Buxo* (boix), i al nord amb el *collo Pugna Francorum* (coll de Pujafrancor, potser vers el coll de Bolòs).¹

En la nota 98, al peu de la pàgina 122, diu: «El lloc de Pujafrancor actualment és escrit, als mapes de l'ICGC, *Puigdefrancor*. Vegeu Coromines 1994-1997: VI, 303».

Més endavant, a la pàgina 138, Bolòs escriu:

Sempre s'ha mencionat el procés de colonització de l'època de Guifré I i no s'ha tingut present allò que plausiblement s'esdevingué gairebé un segle abans. El fet que en aquests termes del Berguedà i del Ripollès hi hagi diversos llocs amb noms fràncics i el fet que fins i tot es parli de francs ens fa pensar que algunes transformacions importants s'esdevingueren possiblement vers el canvi de centúria, entre el segle VIII i el segle IX, abans, per tant, de l'època de Guifré el Pilós. Noms com *Fumanya*, *Bertrana*, *Gisclareny*, *Bastareny* o *Brocà* s'han de relacionar amb antropònims fràncics; també potser cal tenir present la *villa Francones* (esmentada l'any 913). De fet, poc més cap a l'est hi ha el topònim *Pujafrancor*, que sabem que ha de fer referència a una batalla dels francs (*pugna francorum*) esdevinguda a tocar de Camprodon.

L'altre llibre que també he llegit enguany i on he trobat mencionat aquest topònim ripollès es titula *Els oblidats comtes de Cerdanya (798-1117)*, escrit per Joan Blasi Solsona. A les pàgines 71 i 72, escriu sobre el comte Sunifred I:

Hom no ha donat a Sunifred la importància que, al nostre parer, sens dubte tingué. El seu fet més destacable fou la batalla sostinguda contra els àrabs, els quals atacaven novament el migdia de França. Abderaman II, en efecte, envià una potent expedició entorn del 841-842, comandada pel valí Musa. Aquest atac és confirmat per tots els historiadors del moment i tingué com a conseqüència greus danys a les regions d'Osona, Cerdanya i les proximitats de Narbona, fins que fou aturat per la reacció dels cristi-

1. La cursiva en les citacions és de l'autor d'aquest article.

ans... El problema apareix en la localització del lloc concret de l'enfrontament, ja que les cròniques només diuen que tingué lloc «entre Cerdanya i Narbona» (Millàs i Vallicrosa, 1987, p.31). R. d'Abadal i altres historiadors situen aquesta batalla a la collada de Toses, a les proximitats de Ribes, basant-se en les informacions d'Ibn Hayyan, únic cronista que cita Osona. Això fa suposar a R. d'Abadal que els moros accedien a França per la Collada, ja que, en la seva opinió, és el camí més curt des d'Osona (1983, p.184) [...] Nosaltres considerem que hi ha altres possibilitats per localitzar el pas dels musulmans pel Pirineu. Ja M. Coll i Alentorn (1989, p.11) deia que, des de Ribes a França, era més curt passar pel coll de Molló, i suggeria que la famosa batalla hauria tingut lloc a les proximitats de Puig Francó, donat que aquest nom de lloc podria derivar de *Pugna Francorum* [...] Vistes les fonts, ens sembla més lògic que les forces àrabs, tant si venien de ponent com del sud, s'haurien desviat cap a Osona per aconseguir botí i passarien després per Berga cap a la Cerdanya, que saquejarien també. No seria fins a l'altra banda del Pirineu on els cristians s'enfrontaren amb ells. La victòria no fou clara, però sembla que l'escarment fou suficient perquè els moros no intentessin mai més passar els Pirineus. On tingué lloc la batalla? I quin paper hi tingué el nostre comte Sunifred?

El Govern de la Generalitat va considerar que l'any 1988 era un bon moment per a celebrar una commemoració dels mil anys de Catalunya. Per aquest motiu, el polític i historiador Miquel Coll i Alentorn va publicar a l'any següent un estudi que va titular *La marxa cap a la independència de Catalunya (877-988)*, publicat en un format de petit llibre. A les pàgines 10 i 11 hi escrivia sobre Seniofré o Sunifred I:

Seniofré era fill de Belló, comte de Carcassona abans del 812. Pertanyien a una família originària del Conflent que s'havia distingit per una permanent i segura fidelitat a l'emperador Lluís i a Berenguer de Tolosa. Seniofré va haver d'expulsar Galí Asnar i no va ocupar efectivament els comtats de Cerdanya i Urgell fins al 838 [...] Poc després, concretament el 842, va ser protagonista d'un esdeveniment que li va donar una certa fama. Abd al-Rahman II, aprofitant l'oportunitat que li oferien els trasbalsos interiors de l'imperi franc, va llançar llavors un atac en direcció a Narbona passant a través del centre de Catalunya, mig despoblat i totalment desguarnit. El general de l'exèrcit sarraí va ser Abd al-Uahid ibn Iazid i l'avantguarda anava coman-

dada per Musa ibn Musa (el moro Mussa de les contalles populars, anomenat també el tercer rei d'Espanya), pertanyent a la família dels Banu-Casi. Arribats els sarraïns a la Plana de Vic, van ascendir cap al nord per travessar el Pirineu en direcció a Narbona, i abans d'entrar a la Cerdanya van ser sorpresos pels homes de Seniofré i àmpliament derrotats. Mussa va creure's abandonat pels seus col·legues, i això va donar lloc a enemistats entre ell i l'emir i els seus generals. El lloc de la topada hauria estat, segons Abadal, als engorjats de Ribes pujant cap a la collada de Toses. Em permeto suggerir que potser va ser al lloc modernament anomenat Puig Francó, a l'est de Camprodon, i escrit *Pugna Francorum* o «batalla dels francs» en un document del 952. Per anar d'Osona a Narbona era més lògic passar pel coll d'Ares que no pas retrocedir cap a la collada de Toses, travessar la Cerdanya i passar el coll de la Perxa.

Joan Blasi, però, a la pàgina 72 continua dient-nos:

Els historiadors àrabs, com hem vist parlen d'un lloc «entre la Cerdanya i Narbona». Cal recordar que en aquesta època el centre de la Cerdanya encara se situava al Conflent, entre Rià i Vernet. El punt mig entre Rià i Narbona se situa entre Millàs i Estagel. Justament, sobre la carretera N-612, en un encreuament de camins i sobre un coll, abans de baixar cap a la vall de l'Agli, es troba el *Coll de la Batalla*; el lloc s'anomenava Camp de la Batalla ja l'any 1293, segons P. Vidal (1899, p. 218). Com que l'origen del topònim és desconegut, fins al punt que els estudiosos han cridat l'atenció sobre ell i sobre la necessitat d'investigar-lo, ens permetem de proposar que la batalla de l'any 841-842 podia haver tingut lloc precisament aquí. El punt és, efectivament estratègic, i qui domina aquell turó controla l'accés a Narbona. El Coll de la Batalla es troba, concretament, a uns 60 km de Narbona i a uns 50 de Rià.

El suggeriment de Miquel Coll i Alentorn no sembla possible si ens atenem a les explicacions fetes per Joan Blasi. La proposta que la batalla de Sunifred hagués tingut lloc a Puigfrancor, a l'est de Camprodon, està influenciada, al meu entendre, per una incorrecta interpretació del topònim medieval documentat com a *Pugna Francorum*, que va portar a pensar en una suposada «batalla dels francs».

Aquesta interpretació *guerrera* fou adoptada per Joan Coromines en la redacció del seu *Onomasticon Cataloniae*. Així, en el volum VI d'aquesta magna obra de Coromines, en les pàgines 303 i 304, hi podem llegir:

PUJAFRANCOR (només secundàriament incorporat als compostos de Puig) [...] Vilar antic en el terme de

Articles

Camprodon, vora aquesta vila [...] MENCIONS ANTIGUES. 904: «villa Pugnafrancorum» sotmesa a l'església de Camprodon; 952: «villa Pugna Francorum»; 960: «Pugna francorum»; 1019: «in Camporotundo [...] alodem quem dicunt Pugnafrancorum» [...] Nom que ha de fer memòria d'un combat lliurat pels francs o contra els francs, en els segles VIII o IX (en què tots els nostres hi anaven submisos).

Veiem, doncs, que en les mencions antigues anotades per Coromines igual es podia escriure en els documents tot junt, *Pugnafrancorum*, com separat, *Pugna Francorum*, segons l'escrivà de torn. La meua opinió onomàstica és que aquest topònim de Camprodon s'ha d'interpretar com el *Puig de Na Francó*. Un topònim ripollès que va servir per a anomenar una vila en el segle X i un alou en el segle XI, i que ens recorda a una senyora propietària que podia haver estat casada amb un senyor que es deia *Francor* o *Francó*.

En el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra se'ns explica que *en* i *na* són títols de cortesia que s'anteposen als noms propis de persona. Aquestes dues formes assimilables als articles *el* i *la* es veu que s'usaven en l'època medieval més que en l'època actual. Els podem trobar en altres noms de lloc i en noms de partides agrícoles que han conservat la seva denominació medieval i el record d'antics propietaris masculins o propietàries femenines.

Si ens atenem a la documentació medieval, aquest lloc que en Joan Coromines anota com *Pujafrancor*, s'hauria d'escriure en els mapes de l'ICGC com *Puignafrancó*, fent la consideració que la erra final de *Puignafrancor* és un anacronisme innecessari.

Així, doncs, crec que el nom *Puignafrancó* és més fidel a les anotacions registrades en els documents del segle X, i que cal posar-lo d'aquesta manera en els mapes toponímics actuals del Ripollès.

Bibliografia

- BLASI SOLSONA, Joan. 2024. *Els oblidats comtes de Cerdanya (798-1117)*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.
- BOLÒS, Jordi (dir.). 2022. *Paisatge històric i cartografia. De l'època romana fins a l'actualitat. IX. Territori i societat: el paisatge històric. Història, arqueologia, documentació (2021)*. Lleida: Universitat de Lleida-Pagès Editors.
- COLL I ALENTORN, Miquel. 1989. *La marxa cap a la independència de Catalunya (877-988)*. Barcelona: Premsa Catalana.
- COROMINES, Joan. 1996. *Onomasticon Cataloniae*, vol. VI. Barcelona: Curial Edicions Catalanes- La Caixa.
- FABRA, Pompeu. 1980. *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona: Edhasa.

Tenim nou web i som a Facebook.

Segueix-nos a la xarxa!

facebook.com/SocietatOnomastica

onomastica.cat

Les ciutats i els noms. Rutes onomàstiques a Reus i Tarragona

RUT NOLLA BERTRAN

Durant el primer quadrimestre del curs acadèmic 2023/2024 es van organitzar sis sortides en el marc de l'assignatura d'Onomàstica del Grau en Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona), impartida pel professor Pere Navarro Gómez, actual president de la Societat d'Onomàstica.

Després de les rutes onomàstiques a càrrec dels alumnes Joan Rovira (la Sénia) i Bernat Vellvè (el Catllar), tres alumnes van avaluar-se preparant-ne una: Paula Massó (Reus), Pol Mulet (Horta de Sant Joan) i Rut Nolla (Tarragona). A més a més, van poder gaudir d'una ruta a Cambrils guiada per la professora Montserrat Vidiella, autora de l'onomàstica del terme cambrilenc. En el darrer número de la revista, *Noms 21*, van publicar-se les ressenyes de les sortides de la Sénia i el Catllar. En aquest, presentem la de Reus i un resum del recorregut de la de Tarragona, i en el proper apareixeran les de Cambrils i Horta de Sant Joan.

Ruta onomàstica per la ciutat de Reus, a càrrec de Paula Massó García

La rosa, el menjar blanc, la plaça de Prim, la casa Navàs o, fins i tot, el vent són alguns dels elements amb què els forasters, des de la nostra perspectiva estereotipada i una mica ignorant, ràpidament identifiquem Reus. Per les seves característiques i a desgrat d'alguns tarragonins, la ciutat actua sovint com a epicentre social, comercial i cultural del Camp de Tarragona. Bona part dels habitants del Camp, doncs, té Reus ben present en el seu dia a dia;

també n'hi ha, però, que per un motiu o altre desconeixem la vida reusenca més enllà dels tòpics.

Precisament per això va ser més que oportuna la ruta que vam fer per la ciutat els alumnes d'Onomàstica de Filologia Catalana de la URV el divendres 22 de desembre del 2023. La nostra guia i companya, Paula Massó García, natural de Tarragona, va fer-nos voltar per la capital del Baix Camp tot explicant-nos curiositats sobre carrers, edificis i places. La toponímia va convertir-se en el pretext ideal per a fer un petit tastet d'història, cultura i arquitectura reusenca.

Cal valorar, en aquest sentit, l'esforç de la Paula a l'hora de preparar-se una ruta per una ciutat que, tot i que coneix de prop en tindre família i amics que hi viuen, no és la seva. Paga la pena de mirar-s'ho com un valor afegit i no pas com inconvenient: al llarg de les parades, la Paula ens va fer notar que no tan sols s'havia documentat a través de bibliografia escrita, sinó que també havia recorregut a les fonts orals, és a dir, al testimoni de reusencs d'edats diverses.

El bus triganer que vam agafar a tres quarts de deu a Tarragona va deixar-nos ben a prop de la Biblioteca Xavier Amorós, al carrer de l'Escorxador, la primera parada del recorregut. Vam arrecerar-nos a l'interior de la biblioteca, situada on abans hi havia l'antic escorxador de la ciutat —d'aquí la denominació del carrer— i exemple dels estils arquitectònics industrials de finals del vuit-cents. Porta el nom de l'il·lustre poeta reusenc mort el 2022 i nat el 1923 a la casa Querol del carrer Llovera, que veuríem unes parades més endavant.

De camí a la plaça del Mercadal, vam aturar-nos a veure l'últim rentador conservat a Reus. Resulta curiós de pensar com aquesta deixa del passat de la ciutat es resisteix a desaparèixer envoltada de modernitat. Ja a la plaça del Mercadal, tota una icona reusenca, vam descobrir un detall important. A terra encara hi ha l'empremta d'anys de comerç: hi ha gravada la numeració de les paradetes del mercat, que durant dècades va fer-se en aquest espai. Vet aquí l'origen del nom descriptiu de la plaça, que per raons òbvies era també coneguda com a plaça de la Verdura o, entre d'altres, com a plaça de l'Ajuntament, en trobar-se aquest edifici allí, juntament amb altres emblemes reusencs com la Capsa Gaudí —que rep també el nom *Gaudí Centre*—, la casa Navàs —o també cal Navàs— o la casa Pinyol —o cal Pinyol.

Així doncs, la Paula va ensenyar-nos l'arquitectura modernista i el centre d'interpretació d'Antoni Gaudí, l'únic dedicat a la vida i l'obra de l'artista. Tot i quedar-nos pendent d'entrar en aquests espais emblemàtics, en especial a cal Navàs, vam indagar en l'origen dels topònims dels edificis modernistes. A la cantonada amb el carrer de les Galanes, cal Pinyol, casa característica pel seu to verdós i els ornaments florals, duu el nom del seu antic propietari, Tomàs Pinyol Gasull; a la cantonada amb el carrer de Jesús, cal Navàs, un dels indrets més visitats de Reus, també s'anomena així pel seu antic amo, Joaquim Navàs Padró.

Tot baixant el carrer Major, vam arribar al Centre de Lectura de Reus —i antic casal dels marquesos de Tamarit—, institució que reuneix gran part de les iniciatives culturals de la ciutat. Havent-nos comentat la Paula que el teatre Bartrina, que es troba a l'interior del Centre de Lectura, es diu així pel poeta Joaquim Maria Bar-

trina, vam posar en valor l'àmplia oferta cultural que té Reus. Resulta evident que els reusencs s'estimen amb desmesura la seva ciutat. Saben mantindre-la viva i activa, i en reivindiquen com cal els personatges importants, tal com ens va quedar demostrat en veure, a l'interior del Centre, la sala Miquel Ventura i la sala Ramon Amigó, d'especial importància per a la ruta onomàstica que estàvem fent.

Més avall del carrer Major, vam entrar a l'església prioral de Sant Pere, principal parròquia de Reus i una de les imatges de la festa major del juny, ben bé al davant de cal Barato, la centenària botiga de disfresses reusenca. Com que érem a tocar de Nadal, a dins vam poder veure una mar de diorames inspirats en els diferents pobles del Baix Camp. La visita, doncs, no tan sols va permetre'ns repassar aquest tipus de topònims, sinó que va servir-nos per a aprendre a reconèixer sants i marededéus —i, per tant, vam veure antroponímia hagiogràfica.

Abans d'entrar a la parròquia, la Paula també va explicar-nos el perquè dels noms de les seves quatre campanes —la Misericòrdia, la Petra Clàudia, la de Sant Bernat o dels Gegants i la de Sant Pau o del Treball—, de manera que va aportar-nos informació més enllà de les dues branques onomàstiques que s'acostumen a estudiar.

Tot seguit, passant per la plaça de les Peixateries Velles —que, lògicament, deu el seu nom a l'activitat comercial que s'hi feia—, vam veure a la fatxada del darrere l'absis de l'església de Sant Pere i vam aturar-nos a la placeta dels Retaules; una parada també obligada en època nadalenca, atès que el topònim prové dels retaules vivents que hi tenen lloc per Nadal.

Vam fer unes passes més fins a la plaça del Castell, vestigi de la Reus medieval, també coneguda pels joves de la ciutat com la plaça del Mos. L'ús d'aquest topònim alternatiu és una mostra dels canvis constants als quals es veu sotmesa la toponímia menor en indrets on hi ha vida social. El restaurant Fes un Mos és, en aquest cas, el *culpable* del canvi toponímic.

Altre cop a la plaça del Mercadal vam decidir aprofitar que a Reus s'hi respira comerç i cultura per a treure el cap a la llibreria Gaudí, una de les moltes de què gaudeix la ciutat. Després vam seguir carrer de Monterols amunt i vam comprovar amb els nostres ulls el caràcter encara actual de la famosa frase feta «Reus, París, Londres», que es remunta a l'activitat mercantil del segle XVIII. El que, a l'inici, era la partida de terra de Monterols i, posteriorment, un carrer de la menestralia és avui dia un dels espais comercials amb més èxit de la ciutat, on botigues

Reus. Lo Centre de Lectura. Estudiants de l'assignatura Onomàstica Catalana

i mostres d'arquitectura històrica, com cal Pujol —noucentista— es disputen l'atenció dels passejants.

Ja a la coneguda plaça de Prim vam comprovar, com en altres rutes de l'assignatura, la relació entre toponímia i etnopoètica. La llegenda diu que els reusencs van decidir expressament posar el cul del cavall de l'estàtua del general Prim, situada al centre de la plaça, mirant cap a Tarragona. Hi vam veure també l'edifici del teatre Fortuny i del Círcol de Reus, alguns membres del qual eren propietaris d'altres construccions de la plaça.

Vam continuar la ruta pel carrer Llovera, anomenat així per Josep Llovera i Bufill. Ja abans, al davant de cal Navàs, a alguns ens va cridar l'atenció, pel que hem treballat a classe, la placa que hi ha amb el cognom no normativitzat del pintor, que indica que va néixer allí. Al carrer Llovera hi vam trobar, de nou, molta toponímia urbana, com per exemple la casa Bartolí. A més, al final del carrer, la Paula ens va explicar l'interessant cas del Campaneret, en què el topònim s'ha desvinculat de la realitat que descriu i ja no és del tot transparent perquè les campanes que hi havia les van treure fa dècades.

Arribàvem ja cap al final de la ruta i, a la plaça de la Llibertat, vam anar a omplir una mica la panxa abans d'entrar al Museu de la Llibertat, un altre dels espais de la ciutat que demostren l'orgull dels reusencs de ser d'on són. El museu posa en relleu la tradició festiva i la història de Reus i té tant quadres, infografies i sales de documentals com bestiari de festa major i objectes d'època. Al museu se sentia de fons la cançó «Reus», de Whiskyn's, cosa que demostra que tot hi està pensat fins a l'últim detall amb la voluntat d'ensenyar aquest orgull de ciutat als visitants.

A continuació vam veure l'estàtua del Condesito a la plaça del Pintor Fortuny i vam passar per l'avinguda Prat de la Riba —abans coneguda com camí de l'Aleixar, un tipus de denominació habitual en els carrers de Reus—, on hi ha edificis com la casa Quer, a més de l'església de Sant Joan i del mercat municipal, que no ens en vam poder estar de visitar una estona. Vam acabar la ruta anant pel carrer de Sant Joan i el carrer del Vapor Nou fins a arribar a la Patacada, un refugi antiaeri de la ciutat. No podíem cloure el recorregut de millor manera: amb les explicacions de Ramon Amigó sobre l'origen d'aquest topònim —atribuït a un antic local de saraus—, que la Paula va llegir-nos per a donar per tancat el seu guiatge.

Ens en tornàvem cap a Tarragona amb el bus satisfets de la jornada. La ruta per Reus havia estat un bon exemple per a entendre que l'onomàstica ens serveix com a punt de partida de reflexions ben diverses. Ens ajuda a

adonar-nos de la realitat que ens envolta. En aquest cas, per exemple, a valorar el teixit cultural i social de Reus; a aprendre'n d'una ciutat que és avui dia capdavantera al Camp en més d'un sentit.

Les reflexions que vam extreure de la ruta de la Paula són, potser, diferents de les reflexions de les rutes anteriors, que no eren només urbanes i en què vam tindre un contacte directe amb la natura. Les sensacions amb què tornàvem a casa, però, eren les mateixes que les sensacions de la Sénia i el Catllar. Contents d'acabar tan bé el curs acadèmic 2023, ja pensàvem en les sortides onomàstiques que ens regalaria l'any nou.

Ruta onomàstica per la Part Alta de Tarragona, a càrrec de Rut Nolla Bertran

El 12 de gener del 2024 va arribar el torn de la ruta onomàstica per Tarragona, que va conduir una servidora. Seria forassenyat, per motius evidents, que en fes una ressenya; sobretot perquè m'estimo massa Tarragona, aquesta agredolça «ciutat del quasi, mai del ja», que escrivia Vicent Andrés Estellés, com per a valorar una ruta onomàstica que la recorre amb prou objectivitat.

Trobo que paga la pena, però, resumir el que vam aprendre aquell divendres fredós de gener voltant pels carrers de la Part Alta tarragonina; uns aprenentatges que no hauríem pogut fer sense el llegat bibliogràfic del pare Andreu de Palma i el cronista tarragoní Joan Salvat i Bové, entre d'altres fonts escrites, ni tampoc sense la memòria oral del meu pare Ricard Nolla Brunet, i del meu avi, Salvador Bertran Doce, a qui agreixo de tot cor la curiositat i l'amor que m'ha transmès des de menuda cap al passat de la nostra ciutat.

A les onze en punt vam començar la ruta al portal del Roser, una de les entrades a la Part Alta de Tarragona, el centre històric de la ciutat, situat al turó més alt de la zona, com bé es pot deduir del topònim. A mà dreta, vèiem la torre d'en Tintoré, fruit de la construcció de la Muralleta, un nou tram de reforç de la muralla romana, al segle XIV. A mà esquerra, teníem el passeig Arqueològic, també conegut com la Falsa Braga. El terme militar amb què es designa l'espai, que va ser afegit a la muralla durant la guerra de Successió i la guerra del Francès, ens permetia remuntar-nos als orígens de la localitat: en època romana, Tarragona era inicialment una plaça forta, un campament militar, que s'acabà convertint en capital de l'Imperi. El nom de la ciutat en època preromana ha estat motiu de discussió: hi ha qui defensa que la ciutat ibera s'anomenava Kesse i hi ha qui considera que

ja es deia tan sols Tarakon. Sigui com sigui, *Tarragona* seria resultat de la llatinització, a través del sufix *-ona*, del topònim ibèric *Tarakon* en *Tarraco*.

Feta la contextualització històrica, vam travessar el portal del Roser, que deu el seu nom als frares dominicans que, instal·lats provisionalment a la plaça del Pallol el 1462, tenien gran devoció pel Santíssim Rosari, fins al punt que a principis del segle XVII van voler construir una capella per a la Mare de Déu del Roser a l'església de la plaça i hi van establir també una confraria amb el seu nom. Ara bé, en un inici, el 1248, el convent de Sant Domènec s'havia edificat *extra muros*, motiu pel qual el portal era conegut com el portal dels Predicadors o el Sobirà dels Predicadors, en trobar-se més amunt del convent.

Així, paral·lelament, a la baixada del Roser, que es troba a l'esquerra un cop travessat el portal, també se l'anomenava davallada del Portal dels Predicadors. Tot just començar, ja ens trobàvem amb una evidència del que, en to de burla, diuen alguns tarragonins: a Tarragona no hi ha pujades, tot són baixades. Que totes les costes siguin designades amb el genèric de *baixada té una explicació senzilla*: la numeració dels carrers comença al pla de la Catedral. Històricament, doncs, el nomenclàtor s'ha fixat des de la perspectiva més elevada de les classes privilegiades. Precisament la baixada del Roser, però, resulta ser una excepció anecdòtica a la norma perquè la trobem documentada en un cadastre de 1845 com a *subida del Rosario*.

Vam continuar amb la ruta i, tot recte, a la plaça del Pallol, el nom de la qual prové del dipòsit per al gra que va instal·lar-s'hi al segle XVI, vam descobrir cal Sefús, torre medieval de dues plantes. L'etimologia popular explica que, quan l'arquebisbe Romuald Mon i Velarde va fugir esporuguit cap a Mallorca amb el tresor del Palau un any abans que les tropes entressin a la ciutat durant la guerra del Francès, i va deixar-hi com a substitut el canonge Zaragoza, un dels carros que transportaven el tresor no va arribar al port. El canonge va veure que hi faltava un farcell i va preguntar diversos cops al carreter què se n'havia fet, però ell només li responia que s'havia esfumat: «se fus, se fus, se fus!», i als companys carreters els va fer tanta gràcia que d'aleshores ençà van cridar el canonge amb el renom *Sefús*.

Al costat de la torre hi teníem la volta del Pallol i l'antic beateri de Sant Domènec, anomenat pels tarragonins ca l'Agapito perquè, en la història recent de la ciutat, havia sigut el local de l'antiquari Agapito Franquet (1913-1998). Encara a la plaça, a l'altra banda, hi vam veure l'Antiga Audiència o Antic Jutjat, seu de l'Audiència Provincial de Tarragona des de mitjans del segle XIX i fins al 1973.

Vam continuar la ruta pel carrer dels Cavallers, que, igual que la plaça del Pallol, es coneix amb el nom actual des del segle XVI. (Sigui dit, d'ara en endavant, que en els usos espontanis no acostumem a dir les preposicions *i/o* els articles dels noms dels carrers: *plaça Pallol*, *carrer Cavallers*, etc.) Aquest carrer va ser, en efecte, el de les classes més benestants des de la restauració de la ciutat i fins a començament del segle XX, tal com vam comprovar indagant en la història i l'onomàstica de la casa Castellarnau, la casa Ixart —de la família del cèlebre crític literari Josep Ixart—, el casal dels Montoliu i cal Foixà. Havent vist també des de lluny ca l'Abadessa, construcció gòtica del carrer del Comte, un dels carrers perpendiculars al carrer dels Cavallers, vam girar cap a un altre carrer perpendicular, el carrer d'en Mediona. Deu el seu nom a un llinatge que hi va viure durant dècades. Ens vam aturar davant de cal Gamba, on viu des de mitjans del vuit-cents la família Olivé, antiga nissaga de paletes tarragonins.

Vam passar pel carrer del Misser Sitges, probablement conegut així pel doctor del segle XIV Onofre Sitges, i vam arribar a l'església de Sant Miquel del Pla, a la plaça de Sant Miquel. La zona en què ens trobàvem, inclosa la plaça del Pallol, ara separada per edificis, era designada ja al segle XIII com *el pla de Sant Miquel* arran de l'església ubicada allí. Tot seguit vam travessar el carrer del Notari Albinyana, dedicat des de 1940 a Joan Francesc Albinyana (1802-1869), d'una família de notaris que ja treballava a la ciutat al segle XVIII. Molts tarragonins, tanmateix, continuem referint-nos-hi com el *carrer de les Mosques*; topònim que es remunta al segle XVII, quan era una zona de la Part Alta en què hi havia molts estables als baixos de les cases. Abans s'anomenava, simplement, carrer de Detràs de Sant Miquel.

Després vam enfilem el carrer de la Civaderia, que apareix així al nomenclàtor des del segle XIII perquè és on hi hauria hagut el mercat de la civada. A mà dreta, vàiem la plaça de la Reial Germandat de Jesús de Natzarè, a l'esquena de l'església de Sant Miquel del Pla. Majoritàriament se l'esmenta com a *plaça dels Natzarens*, nom amb què es coneixen els membres de la germandat, que té tota la seva logística i els seus misteris a l'església.

A mig carrer vam pujar per les escales de Misser Nogués, situades a l'esquerra i documentades al segle XV com *les escales o grases d'en Cavaller*, possiblement un habitat forçut d'aquesta zona, i també amb el nom pluralitzat *d'escales dels Cavallers*. Ja a dalt, a l'esquerra del carrer del Misser Nogués, l'estret carrer del Vidre cridava la nostra atenció: l'origen del topònim es troba en el tipus

de botigues que hi havia al carrer al segle XVIII, quan es va inaugurar. Vam treure el cap al convent de les carmelites descalces, monges de clausura, i, vista la zona, coneguda com *lo Puig Sarrier* abans d'urbanitzar-se de manera progressiva, vam tornar al carrer de la Civaderia.

Una mica més enllà vam trobar-nos la capelleta de Sant Roc, les imatges del qual s'ubicaven, en temps medievals, damunt de portes de muralles o en fatxadetes com a protecció de la pesta. El sant ha tingut durant segles, i té encara, molta devoció a Tarragona, com bé descobrirem més endavant. A la mateixa alçada, a la dreta del carrer, s'obre pas el carrer de les Moles. Tenint en compte que una *mola* és una de les pedres que componen un molí clàssic, es creu que hi hauria hagut un molí de farina en aquest carrer. No és d'estranyar perquè se sap que al voltant, al carrer de la Civaderia i del Misser Sitges, hi havia hagut forns. Al carrer de les Moles hi vam veure la segona de les capelletes de la ruta, dedicada a sant Antoni de Pàdua. La Part Alta n'està plena, de capelletes votives, encara que sovint passin desapercebudes als ulls de molts tarragonins.

Vam resseguir l'allargassat carrer de la Civaderia fins al final, on vam girar a mà dreta per l'icònic correló de Sant Magí, que també té una capelleta dedicada a aquest sant, ermità del segle III que va retirar-se a una cova de la Brufaganya. S'explica que és patró de Tarragona, en bona part, perquè dels vint-i-tres míssils llançats a la ciutat en la retirada de les tropes franceses el 19 d'agost de 1813 en van esclatar vint-i-dos: tots excepte el que havien col·locat a la capella del sant, al carrer del Portal del Carro; un miracle que se suma a d'altres de ben coneguts que sant Magí hauria fet en vida. De fet, el passatge rebia el nom de *carrer d'en Papiol* a finals del segle XVI, quan es documenta per primer cop. D'altra banda, pel que fa a la forma *correló*, s'utilitza a Tarragona per a designar el que arreu es coneix com a *carreró*. Alguns investigadors apunten que *correló* no és res més que un mot format a través d'una assimilació i una dissimilació de la mateixa paraula *carreró* i que, per tant, no té res a veure amb el mot *corral*.

El *carreró* antigament enllaçava la plaça de les Cols amb el carrer del Misser Sitges. Fruit de la remodelació de la zona i de l'enderrocament d'alguns immobles, però, avui dia gaudim de la plaça del Ball de Dames i Vells, o simplement de Dames i Vells, que deu el seu nom al ball parlat que duu aquest nom. La primera referència del ball la trobem el 1514 i, després d'èpoques menys o més afortunades, s'ha representat ininterrompudament des de la seva recuperació el 1981, amb uns parlaments el 2020 forçadament virtuals a causa de la pandèmia de Covid-19.

Vam travessar la plaça i vam continuar la ruta pel carrer de l'Abat, el nom del qual prové, segons els estudiosos, o bé de la casa Abat, situada al mateix carrer i que haurien ocupat els abats de Poblet quan venien a Tarragona, o bé del mestre de cases Josep Abad, la data de defunció del qual coincideix amb les dates en què consta per primer cop el nom actual del carrer al nomenclàtor. A l'altra banda del carrer hi hauria hagut, al segle XIX, la taverna Cal Trip. Era el lloc de trobada, per exemple, del gremi de pagesos abans de les professions de Corpus i de Santa Tecla, o també dels Xiquets de Valls, que hi anaven abans i després de les diades castelleres.

Deixant enrere el carrer, ens situàvem a l'alçada dels Quatre Cantons. Els tarragonins coneixem així l'encreuament entre el carrer de l'Abat, el carrer Major i el carrer de les Cuirateries. Continuant carrer Major amunt, abans d'arribar a la plaça de les Cols, vam veure a mà dreta l'Antic Ajuntament, conegut també com la casa dels Censals o la casa del Consell, que va funcionar com a òrgan de govern de la ciutat des de finals del segle XV i fins a mitjans del XIX, i avui dia és un centre cultural.

Ja al bell mig de la plaça vam aclarir que el seu nom oficial no és plaça de les Cols —nom que des del segle XIV havia conviscut amb *plaça de la Verdura* o *plaça de les Verdures*— perquè, lògicament, era on tenia lloc el mercat de la verdura. Si bé tots els tarragonins ens hi referim així, des de 1931, arran de la mort de l'artista modernista, és la plaça de Santiago Rossinyol. Malgrat el pendent, és una plaça amb molta tradició castellera a l'esquena, escenari d'èxits memorables de la primera època d'or dels castells. Els dinou esglaons que hi ha i l'estampa de la catedral de fons acaparen tota l'atenció de qui hi passa, fins al punt que històricament també se la documenta com a *plaça de les Grases de la Seu*. A l'esquerra de la plaça hi ha l'antiga casa del Consolat de Tarragona, l'antic ajuntament a finals del segle XIV i principis del XV, tot i que s'hi accedeix des del carrer de les Escrivanies Velles.

Vam continuar a la dreta pel carrer de la Merceria, on van treballar mercers i passamaners fins al segle XVIII. Un cop passats els emblemàtics porxos d'aquest carrer, abans de girar a mà esquerra per la baixada del Patriarca, vam acostar-nos un moment una mica més enllà al carrer a veure la capelleta de la Mare de Déu del Roser i la Casa Corderet, o cal Corderet, una cereria oberta des del 1751. És la botiga més antiga de Catalunya i una de les quinze més antigues d'Europa.

Enfilant la baixada del Patriarca vam descobrir que se la coneix per aquest nom perquè el castell del Patriarca, destruït per les tropes napoleòniques el 1813, es troba-

va en aquesta zona (carrer de la Merceria, el carrer Nou del Patriarca —topònim amb el mateix origen— el carrer de Sant Llorenç, la plaça de les Pescateries Velles i part del carrer de les Coques). Avui dia, però, és oficialment el carrer del Pare Iglesias, ja que des del segle xx està dedicat a un sacerdot franciscà i poeta tarragoní. A l'esquerra del carrer, hi ha la plaça dels Cabrits, el nom de la qual prové de la fira de cabres que s'hauria celebrat en aquest espai per Pasqua, que també hauria batejat al segle XVIII la baixada com a carrer dels Cabrits.

Vam acostar-nos fins al pla de la Seu, designat així des del segle xv, tot i documentar-se també principalment com a pla de la Catedral entre els segles XIX i XX. És el punt més alt de la Part Alta, la primera de les tres terrasses en què es distribuïa la ciutat romana, on hi havia el temple dedicat a l'emperador August, que data del 19 dC i que hauria ocupat la nau central de la catedral i part dels laterals. El nom oficial de la catedral, que va fer-se entre els segles XII i XIV, és Santa Església Catedral Basí-

Campanar de la catedral de Tarragona

lica Metropolitana i Primada de les Espanyes, tot i que també és coneguda com a catedral de Santa Maria —perquè hi ha un retaule de Santa Maria a la capella dels Sastres— o catedral de Santa Tecla: està dedicada a la santa, patrona de la ciutat, i a la capella de Santa Tecla hi ha el reliquiari on es guarda el braç de Santa Tecla. Amb la fatxada de la nau central gòtica i els laterals romànics, inacabada a causa de la pesta de 1348, la catedral tarragonina esdevé ben bé un pou de llegendes.

Encastat a la catedral, a l'esquerra del pla de la Seu, hi ha el palau de la Cambreria, també anomenat palau del Cambrer o casa Balcells. A la banda dreta, davant de la catedral, hi ha ca l'Ardiaca, palau gòtic conegut també com a casa Rectoral o casa de la Pia Almoina en molt mal estat de conservació. Als baixos d'aquesta antiga residència de l'ardiaca major hi havia, al segle XIX, el taller de Bernat de Verderol, escultor d'alguns elements del seguici festiu de Tarragona.

Tornant per on havíem vingut, vam contemplar el campanar de la catedral des del començament del carrer de les Coques, l'antiga urbanització del qual dividia el carrer en tres coques, és a dir, amb un paviment que tenia forma de coques de forner. El campanar té tres sales: la sala dels Rellotges, la sala de les Campanes i la sala dels Monjos, on es troben la majoria de campanes. En total, al campanar, n'hi ha dinou, totes batejades. La més coneguda és la Capona, la més gran, que dona nom a una de les llibreries de la ciutat i forma part del llegat fraseològic tarragoní que encara podem sentir als més grans: «Ets més llarg que la corda de la Capona!». S'explica que els tarragonins van començar a anomenar-la Capona després de la mort de Martin Cerezo, el cèlebre capó de la Catedral, el 1652. Tal com era habitual en l'època, havia estat castrat perquè conservés la veu d'infant.

Carrer de les Coques amunt, deixàvem enrere l'antic restaurant Quim i Quima, que duia el nom d'una novel·la de Maria Aurèlia Capmany perquè ella i el seu company, Jaume Vidal Alcover, tenien una casa al principi del carrer. Vam passar per davant de l'antiga casa dels Concilis i de l'Antic Hospital, avui seu del consell comarcal. L'Antic Hospital de Sant Pau i Santa Tecla duia al seu nom dos sants amb un estret lligam entre ells i amb la ciutat. Tot just a l'alçada de l'Antic Hospital, de fet, hi ha el carrer de Santa Tecla, acompanyat d'una capelleta votiva de la santa. Conegut per alguns també com a *correló*, es designa així arran de l'hospital, sovint denominat només amb el nom de la santa. Al llarg dels segles ha rebut, en aquest sentit, altres noms: carrer Nou, carrer de l'Hospital Vell i carrer de l'Hospital Vell de Santa Tecla.

Al carrer de les Coques també se'l denominava, entre d'altres, carrer del Cementiri, o simplement es considerava la zona del Fossar. Se li deia així perquè, entre finals del segle XVII i començaments del XIX, aquest espai, des de l'alçada on hi havia l'hospital i fins al final del carrer, era el cementiri de la ciutat, tal com encara delimiten avui dia dues creus gravades a la pedra a banda i banda del carrer. Al final de tot, doncs, hi vam veure també, des de fora, la capella de Santa Tecla la Vella, datada del segle XIII i d'estil romànic, molt semblant a la capella de Sant Pau, que, des que va construir-se el seminari el 1883 i va desaparèixer el carreró de Sant Pau, es troba a l'interior d'aquest edifici, on sí que vam poder accedir des de l'actual carrer de Sant Pau.

La plaça o placeta de l'Ensenyança serveix d'enllaç entre el carrer de les Coques i el carrer de Sant Pau. A la plaça, que antigament es documenta també com a *plaça de les Monges de l'Ensenyança*, hi ha l'església de l'Ensenyança. Encara ara, la majoria de generacions tarragonines coneixen l'escola del costat, el Col·legi Lestonnac L'Ensenyança, amb el simple nom *L'Ensenyança*, tot i que sobretot entre els més joves resulta més habitual sentir a dir *Lestonnac*.

Vam caminar pel carrer de davant de l'escola, el carrer de l'Arc de Sant Llorenç, que té el nom d'un antic arc que unia l'església de Sant Llorenç amb una casa del davant. Passat el col·legi, a mà esquerra, hi ha el carrer del Portal del Carro, un dels atzucacs més coneguts de la Part Alta, on hi hauria hagut un portal, tapat en temps medievals i eixamplat per a fer-hi passar els carros. És un espai important per als tarragonins perquè al final de tot del carrer hi ha la capella de Sant Magí, una mica més avall de la qual es ven, per la seva festivitat, l'aigua portada des de Sant Magí de la Brufaganya, que segons explica la llegenda té propietats miraculoses. D'aquí que també es documenti com a *carrer del Portal de Sant Magí*. A banda, al segle passat, hi havia en aquest carrer la denominada *caserna del Carro* o el *cuartel del Carro*.

Arribant al final del carrer de l'Arc de Sant Llorenç, vam fer cap a la plaça de la Pagesia, amb un nom ben transparent si tenim present, a més, que l'esmentada església de Sant Llorenç pertany al Gremi dels Pagesos de Sant Llorenç i Sant Isidre. Tota aquesta zona era abans el Puig de Pallars, d'on provindria el nom del carrer del Puig d'en Pallars. Al fons, a l'esquerra, vam veure l'Antic Escorxador, actual Rectorat de la universitat, on fa dècades hi havia la gossera. El llacer municipal era molt conegut a la ciutat ja als anys quaranta i, per la seva constitució, l'anomenaven *Fart de Fesols*. Els nens sempre li prenien el pèl

i li dificultaven la feina; un detall que roman encara en la fraseologia dels avis tarragonins quan parlen d'«estar més tip que el *Fart de Fesols*».

En aquesta plaça hi havia un monestir dels carmelites descalços. D'aquí vindria tant el nom del carrer del Llorer, que faria referència a un gran llorer que els monjos tindrien al pati del monestir i que queda a la dreta de l'Antic Escorxador, com el mateix carrer dels Descalços, que vam seguir fins arribar a la font de l'Arquebisbe, que abans portava aigua de la mina de l'Arquebisbe (ubicada a Puigpelat, a l'Alt Camp), i a la plaça de Sant Antoni, la primera que es troben els tarragonins si entren a la Part Alta des del portal de Sant Antoni, fora del qual hi ha el passeig de Sant Antoni. Les referències constants al sant s'expliquen perquè l'ordre dels antonians va prendre el relleu a finals del segle XIV als mercedaris allotjats al convent que hi havia al passeig.

A la plaça de Sant Antoni es trobava, al segle XIX, la taverna de Pere Calà i, a començaments del mateix segle, la taverna Casa la Marieta, esmentada al primer manuscrit identificat del ball de Dames i Vells (1818). Vam acostar-nos a veure la casa Canals, al carrer d'en Granada, però ben aviat vam recular i vam anar pel carrer de la Mare de Déu de la Mercè, o carrer de la Mercè. Més enllà dels esmentats mercedaris establerts al convent del passeig de Sant Antoni entre el 1299 i el 1375, deuria el seu nom a la capelleta de la Mare de Déu de la Mercè que hi havia al carrer, documentada, com a mínim, des de mitjans del segle XVII. De la toponímia en naixeria probablement, a més, el nom de la Colla de la Mercè, els primers Xiquets de Tarragona (1885-1897), castellans provinents del gremi de la mar.

Fins als anys seixanta del segle XIX, els pescadors no es desplaçarien més a prop de la seva zona de treball i abandonarien, progressivament, aquesta àrea de la Part Alta. Vet aquí l'origen del barri tarragoní del Serrallo. No és d'estranyar, doncs, que per a arribar a la plaça del Fòrum haguéssim de passar per la plaça de les Peixateries Velles, amb una capelleta de Sant Pere i Sant Andreu erigida per la Confraria de Pescadors al segle XVIII.

Vam travessar la plaça, el nom de la qual resulta ben transparent en veure el mur del fòrum provincial que queda descobert al bell mig, i vam entrar, des del carrer de l'Arc de Sant Bernat, a la plaça d'en Rovellat, darrere de l'Institut d'Arqueologia Clàssica de la ciutat. El nom se li va posar en honor a Andreu Rovellat, un pescador molt popular mort el 1572, veí de la plaça, on tenia també posada la botiga. Al segle XVIII, però, era coneguda com la plaça del Correu perquè és on arribava i

on es repartia. Vam entrar de ple a l'antic call jueu de la Tarragona medieval.

Tot seguit vam anar al carrer de la Portella, on vam explicar com es regulaven les entrades i sortides al barri, que tenia quatre vies d'accés. El nom del carrer prové, així, de la portella dels Jueus, una porteta petita que formava part del portal del Rei, una porta més gran. El barri es desenvolupava al voltant de la plaça o placeta dels Àngels, a la qual vam dirigir-nos després d'indicar que, entre les altres tres sortides que tenia el call, a banda de la que donava al carrer de Santa Anna, destacaven les dues del nord pels seus noms: la de l'arc de Talavera i el Forat Micó. A la plaça hi havia la capella de la Mare de Déu dels Àngels, que va perdre's amb l'enderrocament de ca la Garsa, edifici del segle XIII del qual queda ben poca cosa i que alguns estudiosos identifiquen com la sinagoga del barri.

Vam sortir pel passatge dels Àngels al carrer de Santa Anna, a l'alçada de la casa Martí i Franquès, actual Museu d'Art Modern. El carrer duu el nom d'aquesta santa perquè on avui dia hi ha l'antic local dels Xiquets de Tarragona, abans que hi haguessin els Antics Jutjats, hi havia situat un convent de frares agustins dedicat a Santa Anna. Vam resseguir tot el carrer i vam arribar a la plaça del Rei, on a l'edat mitjana hi havia el castell del Rei, residència dels reis de Catalunya i Aragó durant segles. Per això al segle XII se la coneixia com la plaça del Castell; un castell que també es deia, en època medieval, castell de Pilats perquè segles abans Ponç Pilat hi va ser desterrat per l'emperador romà Tiberi.

Val a dir que al segle XVII l'edifici va canviar de funció a caserna i, després de ser malmès el 1813 i restaurat, va fer de presó provincial fins al 1953. Era la presó de Pilats i a la construcció també se l'anomenava torre de Pilats. Per als tarragonins del segle XXI, tanmateix, aquest espai és conegut com el Pretori; denominació que remet a la funció original de tot aquest espai, la segona de les tres terrasses de la Tarragona romana, en tant que plaça de representació.

A la plaça també vam identificar l'església de Santa Maria de Natzaret, o del Sant Crist de la Sang —o simplement la Sang—, al darrere de la qual hi ha la casa de la Sang. Vam passar-hi per davant, vam fer un tros del carrer de la Nau i vam travessar sencer el carrer de l'Enrajolat, amb un nom que es remunta al vuit-cents i que segurament prové del seu paviment. Passant per sobre de l'antiga graderia del circ romà, que ocupava la tercera de les terrasses de la ciutat romana, vam veure des de dalt el carrer del Trinquet Vell, que ens quedava a l'esquerra

i que es diu així perquè s'hi jugava a aquest joc de pilota abans que es traslladés el joc al carrer del Trinquet Nou.

Ja al final del carrer, vam continuar baixada de la Misericòrdia avall. Aquesta baixada era coneguda com la baixada o la davallada del Corral perquè conduïa antigament fins al Corral, és a dir, fins a l'actual plaça de la Font. A dalt de tot de la baixada hi havia el portal de na Olivera, una dona que hi visqué durant la primera meitat del segle XIII, després documentat com a *portal de la Verge Maria del Carrer Major* i *portal de la Verge Maria de Misericòrdia*. La baixada, per tant, hauria pres aquest darrer nom del portal, que formava part del mur Vell i tancava la ciutat. Xino-xano vam arribar a la plaça o placeta dels Sedassos, que arrossega aquest nom des del segle XIV, en què es documenten també les *escales dels Sedassos*, que, situades al costat de les grades del circ conservades, servien d'enllaç entre el carrer dels Ferrers —el mur Vell— i la plaça de la Font. De fet, com que, abans, aquesta plaça era coneguda com el Corral, al segle XIII la plaça dels Sedassos era l'Illa del Forn del Corral.

Així doncs, pel carrer de la Palma, dit així per alguna circumstància desconeguda, vam arribar a la plaça de la Font, nomenclatura utilitzada des del segle XVIII, que ocupa bona part de l'antic recinte del circ romà. És cert que durant un parell de centúries se l'ha conegut així per la font que hi havia al principi de la plaça, però hi ha autors que consideren que la nomenclatura ve d'abans: el nom vindria d'un pou que s'hi va construir el 1363, per ordre de l'arquebisbe Pere de Clasquerí, per a bastir d'aigua Tarragona i que la gent va començar a anomenar amb el sobrenom de *la Font*.

Entre d'altres denominacions històriques, pot destacar-se que, en edificar-s'hi un convent de frares menors on hi ha l'ajuntament, també va rebre el nom de *plaça de Sant Francesc* (segles XVI-XVIII) i, posteriorment, en construir-s'hi un nou convent de dominics, *plaça de Sant Domingo* (s. XVIII). D'aquest darrer convent provindrien, a més a més, els noms dels carrers propers al carrer de Sant Domènec o al carrer Rere Sant Domènec.

Vam dirigir-nos, però, en direcció contrària a l'Ajuntament fins a arribar a l'altra banda de la plaça, que connecta amb el carrer del Portalet, on hi ha una capelleta de la Verge del Portalet. El Portalet, que havia rebut altres noms i que se situava al límit amb l'actual Rambla Vella, formava part de la Murallera, erigida el segle XIV per a ampliar les muralles de l'àrea del circ romà. Cal tindre en compte que en aquesta zona hi havia el baluard Vell. Vam deixar enrere el carrer, el nom del qual també havia anat variant amb els segles —al segle XIX, per exem-

ple, era el carrer del Bordell, atesa la proximitat amb les cases de prostitució dels voltants— i vam començar a recórrer el famós carrer del Cos del Bou, o simplement el Cos del Bou. L'etimologia del topònim ens remunta al llatí *cŭrsu*, és a dir, a *cursa*. El carrer era, en efecte, l'espai on es feien les curses de toros a Tarragona.

Continuant per aquest carrer, vam trobar-nos amb una altra capelleta dedicada a sant Roc, erigida el 16 d'agost de 1880 en honor al patró de les festes del barri, que enguany ha fet 180 anys que se celebren, així com també un mosaic dedicat al sant. El Cos del Bou és, doncs, un carrer on es respira festa i tradició. És l'hàbitat natural del Drac de Sant Roc i dels gegants del Cos del Bou, elements del seguici festiu, i la Colla Jove Xiquets de Tarragona també hi té el seu local al final del carrer, on dècades enrere, abans i tot que el local fos el parc de bombers de Tarragona, el 1867 s'hi havia instal·lat la Pescateria Nova. Així s'explica que, arribats en aquest punt del carrer, ja amb la capçalera del circ just al davant, veiéssim a mà esquerra la baixada de la Pescateria.

Vam comprovar amb unes imatges, igual com havíem anat fent en altres punts del recorregut, com havia canviat aquesta part de la ciutat en relativament pocs anys. El 1958 va urbanitzar-se del tot el carrer i es va recuperar la capçalera del circ. Al segle xx, doncs, hi havia davant del local el bar Pepito i el bar Florida, i a la baixada de la Peixateria, per exemple, van tombar a terra una casa que tenia els seus fonaments a les grades del circ i que alguns vells tarragonins apunten que era coneguda com cal Capità.

Davant de la capçalera del circ vam aturar-nos a la plaça de l'Esperidió per a constatar, un cop més, el lligam de la

ciutat amb els castells. La plaça, inaugurada el 2004, duu el nom d'un important casteller tarragoní, Jaume Tarragó i Plana, de renom *l'Esperidió* perquè se'n deia son pare. El renom de Tarragó, segon al primer quatre de nou sense folre descarregat a la història dels castells, ha donat nom també a la revista i a la diada de fi de temporada de la Colla Jove.

Per a acabar la ruta, vam dirigir-nos pel carrer de Sant Oleguer cap a la Rambla Vella. Ens allunyàvem, ja, de la Part Alta i, després de tres hores intenses de ruta, les panxes començaven a demanar provisions. Ens vam aturar al final del carrer per a veure, tot i que de lluny, la torre de les Monges, al final de la Rambla, a tocar de la capçalera del circ romà. La denominació de la torre prové del convent de clarisses que va construir-se a l'altra banda del carrer el 1287 i va acabar-se, com a molt tard, el 1370. Cal tindre en compte que aquesta torre és fruit del segle xiv, concretament, de la segona meitat, quan va decidir-se construir la Murallera, un nou tram de muralla que no tan sols va tindre conseqüències en l'estructura del circ, sinó que va comportar la creació de tres torres de defensa, de les quals només se'n conserven aquesta i la torre d'en Tintoré, ja esmentada al principi del recorregut.

Finalment, vam donar per tancada la ruta per la Part Alta i vam fer cap a dinar. Com que durant la jornada havia anat ensenyant als meus companys fotografies antigues dels llocs per on passàvem, de camí n'anàvem parlant i ens fèiem creus del pas dels anys. D'alguna manera, l'estudi onomàstic ens havia ajudat a acostar-nos una mica més a la quotidianitat dels temps vells i dels no tan vells viscuts a la ciutat de l'eterna primavera.

(continuarà)

Matinal d'Onomàstica

Riudoms, 19 d'octubre de 2024

Biblioteca Municipal i Pública Antoni Gaudí

FOTOGRAFIES DE: MAR BATLLE, ANDREU BELTRAN I SÍLVIA VEÀ

Matinal d'Onomàstica

Invitació a col·laborar amb **Noms**

La revista **Noms** és el canal de comunicació dels socis i sòcies de la Societat d'Onomàstica, pel qual circularan materials onomàstics del seu interès. Per aconseguir que la revista sigui una eina d'informació, difusió i participació bona i útil ens calen col·laboradors. Els socis són els creadors i els receptors dels continguts, amplis i diversos, que inclouen la teoria, la metodologia o el treball de camp en onomàstica o que provenen del resultat dels seus estudis, de les seves investigacions o dels seus coneixements. Són materials que, en forma d'article, posen a disposició dels lectors. Igualment, cal que hi hagi socis que redactin ressenyes, crítiques o notes de les publicacions onomàstiques (llibres o articles); socis que proporcionin les novetats bibliogràfiques, escrits o informacions (notícies, polèmiques o textos apareguts en la premsa) sobre activitats onomàstiques (congressos, jornades, cursos, conferències, presentacions de llibres, debats o exposicions), tesis, treballs acadèmics, treballs de recerca de batxillerat, documents d'arxiu o imatges amb valor onomàstic.

El nostre desig és publicar i difondre els continguts que abracin tants aspectes relacionats amb l'onomàstica i amb les ciències que li donen cobertura com sigui possible. És per això que fem una crida a la participació. Ens podeu fer arribar les vostres col·laboracions i propostes a revista@onomastica.cat. Qualsevol contribució serà benvinguda.

Noms és una revista de divulgació de la Societat d'Onomàstica.
ISSN 2938-284X Noms (Ed. impr.) | 2385-5177 DL B 26184-2014

Equip de redacció Rosa Maria Anglès, Santi Arbós, Jesús Bernat, Assumpció Rehues i Sílvia Veà

Coordinadors Jesús Bernat, Assumpció Rehues

Disseny Quadratí

Producció Ind. Gràf. Gabriel Gibert

Envieu les vostres aportacions a revista@onomastica.cat.

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

ACADÈMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

Fotografia: Pena-roja (el Matarranya),
de Jesús Bernat

Envieu les vostres fotografies per a la
portada de **Noms** a revista@onomastica.cat.
Han de tenir 31 cm d'alçada per 22 cm
d'amplada, com a mínim, i 200 punts de
resolució.